

ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่น
ให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Military Checkpoints: Occupancy of Spaces and Construction of
Otherness for Commuters in the Three Southern Border Provinces

ซารีฟ ตาห์เร่

Sareef Tahay

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Human and Social Development

Prince of Songkla University

2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่น
ให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Military Checkpoints: Occupancy of Spaces and Construction of
Otherness for Commuters in the Three Southern Border Provinces

ซารีฟ ตาห์

Sareef Tahay

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Human and Social Development

Prince of Songkla University

2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่น
 ให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้เขียน นายชาลีฟ ตาเหร่

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการสอบ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ดถวา บุญปรากฏ) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ดถวา บุญปรากฏ)

.....กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

.....กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ จูรีรัตน์ บัวแก้ว)

.....กรรมการ
 (ดร.อุทิศ สังข์รัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตฉวา บุญปรากร)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายชาธิฟ ตาห์)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายชาวิฬ ตาเทร์)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้เขียน	นายชาриф ตาห์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นพื้นที่ของรัฐผ่านการสร้างความหมายด้วยการติดตั้งด้านจุดตรวจทหาร และเพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สังเกตปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากเจ้าหน้าที่ที่ประจำด้านจุดตรวจ ประชาชนผู้ใช้นถนนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ถอดรหัส ตีความ และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้นถนนได้นิยามความหมายของพื้นที่ถนนตามลักษณะการใช้งานและความผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนว่าเป็นเส้นทางสัญจรของผู้คน เป็นสถานที่สำหรับออกกำลังกาย เป็นสถานที่สำหรับค้าขายในช่วงที่มีตลาดนัด ในขณะที่เจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้นิยามความหมายของพื้นที่ถนนว่าเป็นพื้นที่ของการทำงาน เป็นเครื่องมือในการควบคุมดูแลผู้ที่สัญจร จึงใช้พื้นที่ถนนในการติดตั้งด้านจุดตรวจทหาร ประกอบกับการบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ที่เอื้อต่อการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารบนถนนเส้นทางในพื้นที่ตามลักษณะดังนี้ คือ 1) พื้นที่สี่แดง 2) จุดแยก หรือเส้นทางสำคัญ 3) หน้าสถานที่สำคัญ 4) พื้นที่สุ่มเสี่ยงเกิดเหตุบ่อยครั้ง โดยด้านจุดตรวจทหารที่มีการติดตั้งแล้วจะมีการต่อรองกับบริบทสถานการณ์เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในพื้นที่ได้นานขึ้น เพื่อลดแรงเสียดทานจากการสร้างความไม่สะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ เช่น การยกมือที่กั้นออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ รวมถึงการใช้กองกำลังผสมระหว่างกองกำลังทหารและกองกำลังภาคพลเรือนในการตั้งด้านจุดตรวจในพื้นที่หมู่บ้านเพื่อลดระยะห่างด้านภาษา ชาติพันธุ์ รวมถึงใช้ทหารเกณฑ์ที่เป็นคนในพื้นที่มาปฏิบัติการเพิ่มขึ้น

ปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ พบว่า การสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหารจะมีหลายความหมายดังนี้ 1) สร้างความเป็นอื่นต่อบทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ให้ลดน้อยลงโดยไปลดข้อปฏิบัติของกฎหมายจราจร เช่น ในบางพื้นที่ห้ามสวมหมวกนิรภัย เพื่อให้กล้องวงจรปิดที่ติดตั้งตามจุดต่างๆในตัวเมืองสามารถถ่ายจับใบหน้าผู้สัญจรไปมาได้ 2) สร้างความเป็นอื่นต่อการเดินทางของประชาชน กดทับสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชน เพราะเส้นทางมีการปิด เปลี่ยนแปลงช่องทาง

การเดินรถ ผู้สัญจรถูกตรวจค้นในระดับต่างๆ ตั้งแต่ส่องไฟฉายเข้ามาในรถ ไปจนถึงเก็บข้อมูลบัตรประชาชน 3) สร้างความเป็นอื่นต่อชุมชนที่ถูกติดตั้งด่านจุดตรวจทหาร กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกจับตาโดยรัฐในแง่ของการที่จะออกห่างจากรัฐ 4) สร้างความเป็นอื่นต่อเจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายที่ไม่ชัดเจน สุ่มเสี่ยงต่อการถูกทำอันตรายแก่ชีวิตจากผู้ไม่หวังดี รวมไปถึงเจ้าหน้าที่จากต่างถิ่นที่ต้องมาทำงานในสิ่งแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย

Thesis Title	Military Checkpoints: Occupancy of Spaces and Construction of Otherness for Commuters in the Three Southern Border Provinces
Author	Mr Sareef Tahay
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2013

Abstract

The purposes of this study were to investigate the operations of occupying road spaces that are public spaces to make them become state spaces through constructing a definition by setting up military checkpoints, and to investigate the construction of otherness by the military checkpoints that run a check on people's traveling under the unrest situation in the three southern border provinces. The data of this qualitative study were gathered from documents, observations of the practice of every life, and in-depth interviews with checkpoint officers, commuters using roads in the three southern border provinces. The data were classified into categories, decoded, interpreted, and inductively concluded. The results of the study were presented using analytical description.

The results of the study revealed that road users defined the road space according to the road utilization and its relationship with people as the way they use to travel from one place to another; a place where they exercise, a place to sell goods when a flea market is organized. However, military officers in the three southern border provinces define the road as a work area or a tool to control and look after commuters. Thus, they use road spaces for setting up military checkpoints. Furthermore, the implementation of the Emergency Decree on Public Administration in State of Emergency, BE 2548 (A.D. 2005) allows military checkpoints to be set up on the roads in the areas with the following characteristics. 1) It is a red area; 2) It is an intersection or an important road; 3) It is in front of an important place; and 4) it is a risk area with frequent incidents. For checkpoints that have already been set up, there are negotiations with the situation context so that they can remain in the area longer to reduce resistance from people in the area due to the inconvenience caused by the checkpoints. Such negotiations include removal of roadblocks from the road surface on various situations; using joint forces of military and civil forces for checkpoints in villages to reduce distance in language and ethnicity; and using more local conscripts to work at checkpoints.

The operations in constructing otherness into people's traveling under the unrest situation revealed that the construction of otherness by the checkpoints has several meanings as follows. 1) Construction of otherness into the role of police officers in the area so that their role becomes less important by reducing the practice of some clauses specified in the traffic law such as wearing a helmet is prohibited in some areas to allow the closed circuit cameras installed at different points in town to capture faces of motorcyclists. 2) Construction of otherness into people's traveling; suppression of people's civil rights because of changes in closing and opening lanes; commuters are frisked at different levels from use of a flash light to shine on people's faces to collect data on people's identity cards. 3) Creation of otherness in the community where checkpoints are set up; the community becomes a surveillance area because it is seen as trying to distance itself from the state. 4) Construction of otherness into the officers who have to work according to unclear policy; risk their lives being in the unrest situation; and for officers from other places, they have to work in unfamiliar environments.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงยิ่ง จากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ดถวา บุญปรากฏ ที่คอยให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง รวมไปถึงการเชิญเชิญเอาใจใส่มาโดยตลอดระยะเวลาดำเนินการวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ และแน่นอนที่ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจเป็นอย่างมาก จึงขอขอบพระคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธ์ เขมคุณาศัย ประธานกรรมการสอบรองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ รองศาสตราจารย์ จุรีรัตน์ บัวแก้ว และ ดร. อุทิศ สังข์รัตน์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆของงานวิจัย รวมถึงผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ ตอบคำถามให้กับผู้วิจัยได้อย่างสมบูรณ์ และที่ขาดไม่ได้อีกหนึ่งนั่น คือผู้ช่วยวิจัยในการลงพื้นที่ นูรูลฮีดาเยห์ สารง ผู้ช่วยในหลายๆเรื่องของผู้วิจัย

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ตลอดจนเพื่อน พมส.8 ทุกคนกับช่วงวันเวลาที่ดี ซึ่งรวมไปถึง นายสุรศักดิ์ บุญรอด คู่เมทในการทำวิจัยที่ช่วยผู้วิจัยดำเนินเรื่องต่างๆอย่างลุล่วง

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณผู้สนับสนุนหลักอย่างเป็นทางการ คุณพ่ออัปดุลเลาะห์ และคุณแม่รอตีเมาะห์ ตาเฮอร์ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุนในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว ด้วยความเคารพเป็นอย่างยิ่ง

ชาریف ตาเฮอร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
รายการผลงานที่ตีพิมพ์.....	(12)
รายการผลงานที่ตีพิมพ์และการประชุมวิชาการ.....	(13)
สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการยินยอมจากผู้พิมพ์ผลงาน.....	(15)
บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
ประโยชน์ของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
การสืบค้นเอกสารเกี่ยวข้องกับงานวิทยานิพนธ์.....	10
แนวคิดเรื่องความเป็นอื่น.....	10
แนวคิดเรื่องพื้นที่.....	14
แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน.....	15
ด้านจุดตรวจทหารในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	15
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	25
วิธีดำเนินการวิจัย.....	26
พื้นที่ศึกษา.....	26
ผู้ให้ข้อมูล.....	28
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	28
การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล.....	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การนำเสนอวิทยานิพนธ์.....	29
ผลและการวิเคราะห์.....	30
การนิยามพื้นที่ถนน.....	30
ปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด้านจุดตรวจทหาร...	31
การสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหาร.....	37
สรุปผล.....	42
สรุปผลการวิจัย.....	42
อภิปรายผล.....	44
ข้อเสนอแนะของการวิจัย.....	46
บรรณานุกรม.....	47
บุคลากร.....	50
ภาคผนวก.....	51
แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ศึกษา.....	52
แบบสัมภาษณ์ทหารในพื้นที่ศึกษา	53
บทความเรื่องการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ถนนสู่พื้นที่ด้านจุดตรวจทหาร ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	54
บทความเรื่องปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหาร ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบชายแดนใต้.....	63
ประวัติผู้เขียน.....	74

รายการผลงานที่ตีพิมพ์

- ซารีฟ ตาห์ และเก็ตถวา บุญปรากฏ. (2556). การเปลี่ยนพื้นที่ถนนสู่พื้นที่ด้านจุดตรวจใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน *เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติ เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตวิทยาลัย ครั้งที่ 5 วันที่ 29 สิงหาคม 2556 ณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ซารีฟ ตาห์ และเก็ตถวา บุญปรากฏ. (2556). ปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ. ใน *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

“พูดไทยได้รึเปล่า?”

“ฮีม ปูเลาะเดาะห์” (“ฮีม โดนตรวจอีกแล้ว” : ภาษามลายูถิ่น)

บทสนทนาระหว่างเจ้าหน้าที่ทหารกับชายท่าทางเก๋ๆกึ่งๆวัยกลางคนในชุดโต๊บายาวแบบมลายูและมีหนวดเคราเพิ่มบนใบหน้าคนนั้นเกิดขึ้นที่ด่านจุดตรวจทหารแห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ซึ่งทอดยาวจากตัวจังหวัดปัตตานีไปจนสุดที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย ที่ตำบลเบตง จังหวัดยะลา

คำถามที่ถูกตั้งขึ้นด้วยคำพูดภาษาไทยแต่ถูกตอบกลับด้วยคำพูดในภาษาท้องถิ่นพร้อมกับอารมณ์เบื้องหน้าของชายพื้นเมืองต่อการถูกอำนาจจากส่วนกลางที่ส่งมาคุกคามสิทธิของคนเดินทางที่เคยเดินทางได้อย่างสะดวกราบรื่นมาครั้งก่อนชีวิต

การตั้งด่านจุดตรวจทหารบนถนนเส้นนี้กำลังดำเนินบทบาทไปตามขั้นตอนที่มันเคยดำเนินมาตั้งแต่การเริ่มต้นในการตั้งด่านจุดตรวจทหารขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ประจำด่านก็ดำเนินไปตามแผนการที่กำหนดไว้หมวนซ้ำๆอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันเหมือนเส้นกราฟที่ราบเรียบ แต่ ณ เวลานี้ สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นอยู่ต่อหน้า คงเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เส้นกราฟที่ราบเรียบนั้นกระตุกขึ้นสูงประมาณหนึ่งพอให้เป็นสีส้มแดงแต่มีจังหวะการปฏิบัติงานที่ซ้ำๆอยู่ในจุดเดิม

“ตกลงว่าบังฟังที่ผมพูดรู้เรื่องมั๊ยครับ ผมอยากรู้ว่าบังกำลังจะไปไหน?”

ชุดคำถามถูกสร้างขึ้นมาอีกครั้งหลังจากที่กลุ่มเจ้าหน้าที่ทหารกลุ่มนั้นยังไม่ได้เห็นปฏิกิริยาตอบรับอันน่าพึงพอใจจากชายในชุดโต๊บายาวคนนั้น ประกอบกับยังมีรถราที่กำลังจอดรอรับการตรวจค้นอยู่ในช่องทางเบี่ยงด้านข้างของด่านจุดตรวจทหารอีกหลายคัน ซึ่งรวมถึงรถจักรยานยนต์ของผู้วิจัยเองด้วย

ชายในชุดโต๊บายาวคนนั้นคงเดาถึงความหมายในภาษาไทยสำเนียงภาคกลางที่เขาได้ยินอยู่ในขณะนั้น เขาหยิบเอกสารต่างๆจากใต้เบาะรถจักรยานยนต์ขึ้นมาแสดงต่อเจ้าหน้าที่ทหารกลุ่มนั้น

กระบวนการที่เห็นและกำลังเกิดขึ้นอยู่ตรงหน้านี้ เมื่อมองในมิติของวันเวลาที่ล่วงผ่านมาตั้งแต่ที่มีด่านจุดตรวจทหารมาติดตั้งหลังจากเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปิเหล็ง อำเภोजะเอย์ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 ระยะเวลาที่ยาวนานเกือบ 10 ปี ที่ภาพเหล่านี้ได้เป็นตราประทับที่ชัดเจนในสายตาของคนในพื้นที่และภายนอกถึงการมีอยู่ของด่านจุดตรวจทหารที่กำกับอยู่บนถนนเส้นต่างๆทั่วพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ที่เห็นและที่เป็น, 2555)

ความชัดเจนที่บดบังถึงความกลับหัวกลับหางที่กำลังเกิดขึ้น ณ ขณะนี้ ที่ผู้ชายพื้นเมืองกำลังแสดงเอกสารยืนยันตัวตนต่อเจ้าหน้าที่รัฐที่เดินทางมาจากต่างถิ่นเพื่อมอบ “ความเป็นอื่น” ให้กับเขาถึงในบ้าน

บ้านที่พูดถึงตรงนี้ หมายถึงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางสังคมของตนเอง ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.67 นับถือศาสนาอิสลาม (ที่เห็นและที่เป็น, 2555) ใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารในชีวิตประจำวัน และมีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ด้วยเหตุนี้พื้นที่ดังกล่าวจึงมีพื้นฐานของความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีที่โดดเด่นแตกต่างจากส่วนกลางของประเทศ แต่มีความคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีประชากรเชื้อชาติมลายูใกล้เคียงกันอย่างประเทศมาเลเซีย จึงเป็นปัจจัยในกระบวนการต่างๆที่เอื้อให้เป็นปัญหาจังหวัดชายแดนที่เรื้อรังมาอย่างยาวนาน ปรากฏให้เห็นกลุ่มผู้เคลื่อนไหวที่อ้างถึงการมีอยู่ของอัตลักษณ์ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นขบวนการที่ปฏิบัติการต่อต้านอำนาจรัฐด้วยรูปแบบต่างๆกระจายอยู่ในพื้นที่ ความรุนแรงที่เป็นผลพวงจากการต่อต้านและป้องกันจึงถูกทำให้เป็นภาพจำหลักของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ, 2549)

ไกรฤทธิ์ จันทร์แถมช้อย (2552) ได้อธิบายในงานวิจัย "แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ถึงลำดับของประวัติศาสตร์ในอดีต สู่การเคลื่อนไหวเพื่อขับเคลื่อนความขัดแย้งในพื้นที่จนถึงปัจจุบันว่า เมื่อเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนแปลงระบอบราชการโดยการรวมศูนย์อำนาจแบบมณฑลเทศาภิบาล เนื่องจากมีปัญหาเรื่องดินแดนกับอังกฤษ จึงแต่งตั้งข้าราชการจากส่วนกลางไปดูแลหัวเมืองในภาคใต้ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น เนื่องจากเจ้าเมืองเดิมสูญเสียอำนาจ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงสรรหาบุคคลที่เข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณีและภาษาเข้าไปปกครอง จึงสามารถช่วยคลี่คลายปัญหาได้มาก จนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงใช้หลักทางรัฐประศาสนศาสตร์ในการปกครอง และได้ทรงวางพระราชหัตถเลขา 6 ประการสำหรับมณฑลปัตตานี ซึ่งมีเนื้อหา กำหนดให้ข้าราชการในพื้นที่ต้องไม่กดขี่ข่มเหง รังแก หรือออกกฎระเบียบที่เอารัดเอาเปรียบราษฎรที่นับถือศาสนาอิสลาม รวมทั้งเสด็จประพาสพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างเข้าอกเข้าใจกัน ถูกต้องและเหมาะสมกับชาวไทยมุสลิม ทำให้ไม่ปรากฏเหตุก่อความไม่สงบ ซึ่งเป็นการดำเนินยุทธศาสตร์ที่แก้ปัญหาได้ผลมากที่สุด

ต่อมา เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชล้นมาสู่การบริหารโดยรัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ใช้หลักการปกครองที่มุ่งเน้นนโยบายรัฐนิยม ยกเลิกรัฐประศาสนนโยบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วออกประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับ เช่น การประกาศใช้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นต้น และได้ดำเนินมาตรการหลายอย่างให้ชาวมุสลิมปฏิบัติ ซึ่งมีบางอย่างขัดแย้งกับหลักศาสนาอิสลาม เช่น บังคับให้ชาวมุสลิมกราบพระพุทธรูป และที่สำคัญยังได้ยกเลิกการใช้กฎหมายอิสลาม มีการยกเลิกตาโต๊ะยุติธรรมทั้งหมด ทำให้ชาวมุสลิมต้องมาขึ้นศาลไทยแทน จนทำให้เกิดการต่อต้านที่พัฒนามาสู่ขบวนการแบ่งแยกดินแดนในที่สุด โดย หะยีสุหลง โต๊ะมีนา อดีตประธานกรรมการอิสลามปัตตานี เป็นผู้ได้รับความเคารพจากประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างสูง ได้เสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลไทย รัฐบาลตกลงยินยอมแล้ว 6 ข้อ เหลือเพียงข้อตกลงเรื่องการขึ้นศาลอิสลามเพียงข้อเดียว แต่ก็ได้เกิดรัฐประหารขึ้นเสียก่อนโดยการนำของ จอมพลผิน ชุณหะวัณ ด้วยเหตุนี้ หะยีสุหลง และพรรคพวกจึงถูกปราบปรามอย่างรุนแรง มีการจับกุมหะยีสุหลงกับพรรคพวก 4 คนในปี พ.ศ. 2491 แต่ถูกปล่อยตัวในปี พ.ศ.2495 (ไกรฤทธิ์ จันทร์แถมช้อย, 2552)

ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อพยพคนซึ่งส่วนใหญ่เป็นไทยพุทธจำนวน 3 แสนคน เข้าไปอยู่ในจังหวัดสตูล ยะลา และนราธิวาส ตามโครงการนิคมสร้างตนเอง ทำให้ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ไม่พอใจ เพราะเชื่อว่าไทยกำลังดำเนินนโยบายกลืนชาวมุสลิม รวมไปถึงการใช้กำลังปราบปรามผู้ก่อความไม่สงบอย่างรุนแรงจนนำไปสู่การร่วมขบวนการโจรคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา และเรื่องนี้เป็นปัญหาความไม่สงบจนถึงทุกวันนี้ (ไกรฤทธิ์ จันทรแจ่มซ้อย, 2552 และ ชีระ กรใหม่, 2553)

งานศึกษาของ สุรชาติ บำรุงสุข (2547) อธิบายสาเหตุความเรื้อรังของสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสาเหตุสำคัญอยู่หลายปัจจัย ประกอบไปด้วย (ชีระ กรใหม่, 2553) สาเหตุต่างๆดังนี้ 1) ปัญหาความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม ในอดีตนั้น พื้นที่ในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้มีฐานะเป็นรัฐมาก่อน ดังที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “รัฐปัตตานี” ทั้งยังเป็นรัฐที่มีความมั่นคงทั้งในทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ต่อมา ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติสยาม สภาพเช่นนี้จึงก่อให้เกิดความรู้สึกโดยพื้นฐานสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้ถึงความแตกต่างที่ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันกับรัฐประชาชาติที่เกิดขึ้น และพัฒนาความรู้สึกแตกต่างนั้นเรื่อยมา 2) นโยบายแบบดั้งเดิมของรัฐไทย ซึ่งการกำเนิดรัฐประชาชาติโดยทั่วไป มักจะต้องมีการผนวกเอาดินแดนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐตน ผลจากการผนวกดังกล่าวจึงมิใช่แต่ในมิติของดินแดนเท่านั้น หากยังหมายถึงการผนวกเอาคนที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมเข้ามาไว้ภายในรัฐด้วย อันทำให้สถานะของรัฐสมัยใหม่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์อยู่ภายใน มากกว่าจะเป็นรัฐแบบเชื้อชาติเดียว ผลจากสภาพเช่นนี้ จึงทำให้รัฐสมัยใหม่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบอยู่ภายในรัฐนั้นๆ ความหลากหลายเช่นนี้ทำให้เกิดแนวคิดในการสร้างชาติ (national building) ที่เน้นไปในเรื่องของการสร้างความผสมผสานกลมกลืน (assimilation) เป็นสำคัญ ซึ่งแนวคิดนี้หากใช้อย่างสุดขีดจะนำไปสู่การ “กลืน” มากกว่า “ผสม” ทางวัฒนธรรม และก็ย่อมจะทำให้กลุ่มชนที่เป็นเป้าหมายเกิดการต่อต้านขึ้นในทางใดทางหนึ่ง 3) ปัญหาการขาดยุทธศาสตร์ภาคใต้ การกำหนดยุทธศาสตร์ภาคใต้ มักจะกำหนดอยู่แต่เพียงในกรอบของงานความมั่นคงเป็นด้านหลัก และยังเป็นยุทธศาสตร์ความมั่นคงแบบเก่า ผลของแนวคิดในลักษณะเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการทำลายรากฐานของการดำเนินการทางการเมืองในตัวเองแล้ว ยังส่งผลให้ยุทธวิธีดังกล่าวกลายเป็น “แนวร่วมมวมกลับ” ที่ผลักดันให้มวลชนในพื้นที่ถอยห่างออกจากรัฐ จนอาจกลายเป็นการปฏิเสธรัฐได้ (สุรชาติ บำรุงสุข, 2547 และ ชีระ กรใหม่, 2553)

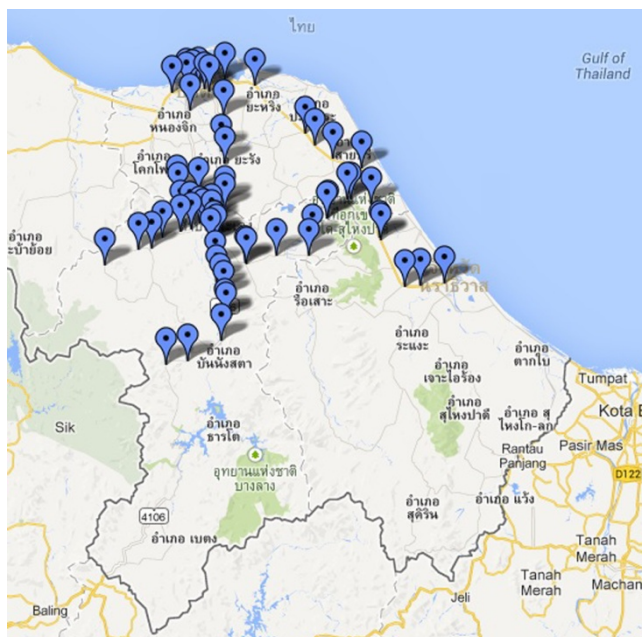
สาเหตุที่กล่าวมาในข้างต้น ได้พัฒนาและมีส่วนสำคัญให้เกิดเหตุการณ์เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 ที่เกิดเหตุการณ์เผาโรงเรียน 20 แห่งในจังหวัดนราธิวาสพร้อมกับเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปิเหล้ง อำเภोजะเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เป็นจำนวนรวมกว่า 400 กระบอก เหตุการณ์วันนั้นถือเป็นจุดกระพือความรุนแรงของสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ไหมขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจนถึง ณ ขณะนี้ และเป็นสาเหตุหลักที่ใช้ในการอ้างถึงการเข้ามาอยู่ในพื้นที่เพื่อกำกับดูแล ควบคุมความเรียบร้อย และเป็นอีกกลไกหนึ่งของอำนาจรัฐในการจำกัดหรือยับยั้งมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ จนกลายเป็นอีกหนึ่งภาพลักษณ์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นคือ “ด่านจุดตรวจทหาร”

ด่านจุดตรวจทหาร เป็นผลพวงที่เกิดจากนโยบายเชิงรุกของฝ่ายรัฐที่ต้องการจัดส่งกำลังทหารและตำรวจเพิ่มเติมลงมาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก มาจากหน่วยกำลังที่มีที่ตั้งตามพื้นที่ต่างๆทั่ว

ประเทศไทย มาปฏิบัติการแก้ไขปัญหาคาความไม่สงบ โดยกองกำลังทหารที่ถูกส่งมามีกำลังหลักที่มา จาก 4 ส่วน คือ ทหารบก ทหารเรือจากนาวิกโยธินและกำลังพล 1 กองร้อยจากหน่วยบัญชาการต่อสู้อากาศยานและรักษาฝั่งที่ปฏิบัติการร่วมในการดูแลรักษาความปลอดภัยสนามบิน ทหารพราน และ ตำรวจ แบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบให้มีความสอดคล้องกับขีดความสามารถในการปฏิบัติการและการสนับสนุนของหน่วยในพื้นที่ โดยมุ่งการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย ป้องกันความปลอดภัยให้กับประชาชน โดยเฉพาะครูและพระ รวมทั้งการทำงานด้านการข่าวเพื่อสืบหาแกนนำใน ขบวนการเคลื่อนไหวความรุนแรง โดยแบ่งกำลังเป็นชุดเฉพาะกิจ (ฉก.) 4 ส่วน คือ ฉก.1 คุ่มพื้นที่ จังหวัดยะลา ฉก.2 คุ่มพื้นที่จังหวัดปัตตานี ฉก.3 นย. คุ่มพื้นที่จังหวัดนราธิวาส และ ฉก.4 คุ่มพื้นที่ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา คือ อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภอสะบ้าย้อย ในแต่ละ ฉก. ก็จะมีการขอยกกำลังย่อยลงไปอีก เป็นชื่อเรียก ฉก.ตามด้วยเลข 2 หลัก เช่น ฉก.11 เป็นต้น รวมทั้งสิ้น 27 หน่วย (สรวิฑูรย์ ชวนะ, 2550)

กองกำลังที่เข้ามาประจำการในพื้นที่ นอกจากจะมาจาก 4 ส่วนหลักแล้ว ยังมีกำลังเสริมจาก กองกำลังอาสาสมัครรักษาดินแดนซึ่งเป็นกองกำลังกึ่งพลเรือนกึ่งทหารจากชาวบ้านในพื้นที่ และชุด รักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในการกำกับควบคุมของฝ่ายปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดย กองกำลังสองส่วนนี้จะเน้นรักษาความปลอดภัยในพื้นที่หมู่บ้าน และเสริมในหน้าที่ที่ขาดกำลังจาก กำลังหลัก เช่น อส.รักษาความปลอดภัยบนขบวนรถไฟ เป็นต้น แต่พื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้การ ดูแลของทหารบกซึ่งโอนย้ายมาประจำการชั่วคราวเป็นระยะเวลารอบละ 1 ปี โดยมีการโอนย้ายจาก กองพันในจังหวัดต่างๆทั่วประเทศ ยกเว้น 5 อำเภอในจังหวัดนราธิวาส ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเยื้อง อำเภอบาเจาะ อำเภอศรีสาคร และอำเภอเรือเสาะ ที่อยู่ภายใต้การดูแลของนาวิกโยธิน ซึ่งจัดกำลังพล กองพันทหารราบในสังกัดของกรมทหารราบที่ 1 พล.นย.ที่มีที่ตั้งปกติในเขตจังหวัดชลบุรี ระยอง และ จันทบุรี สำหรับ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา จะอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วย ตชด.43 พื้นที่อำเภอกาบัง และอำเภอเยาะหาในจังหวัดยะลาจะอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วย ตชด.44 ที่มีฐานปฏิบัติการอยู่ใน พื้นที่จังหวัดสงขลาและยะลาอยู่ก่อนแล้ว (สรวิฑูรย์ ชวนะ, 2550)

นอกจากนี้ยังมีทหารกองหนุนจากทหารพรานซึ่งประจำอยู่ในพื้นที่ ทำหน้าที่หลักเป็นหน่วยจู่โจมในการเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในกรณีที่มีสถานการณ์ความรุนแรงและการป้องกันแนวชายแดน รวมถึง ทำหน้าที่ในการหาข่าวด้วย หน่วยทหารพรานแบ่งเป็น 3 กรม คือ กรมทหารพรานที่ 41, 42, 43 กำลังหลักของหน่วยทหารพรานคือประชาชนในพื้นที่ที่มาสมัครเป็นทหารประจำท้องถิ่นโดยเรียกว่า เป็น “อาสาสมัครทหารพราน” และมีทหารอาชีพเป็นผู้บังคับหน่วยอาสาสมัครทหารพรานเหล่านี้ (สรวิฑูรย์ ชวนะ, 2550) ซึ่งเป็นการสนธิกำลังจากหลากหลายกำลังพลในการดูแลพื้นที่ภายใต้ สถานการณ์ความไม่สงบ และกระจายกำลังพลไปทั่ว โดยมียุทธวิธีในการดูแลควบคุมจัดการ สถานการณ์ ซึ่งหนึ่งในยุทธวิธีก็คือการตั้งด่านจุดตรวจบนถนนเส้นหลักในชุมชน พร้อมทั้งตั้งฐานที่มั่น เมื่อรวมกับสถานการณ์ความรุนแรงที่ยังเกิดขึ้น ด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้จึงได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่องบนถนนเส้นต่างๆนับตั้งแต่ต้นทางที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ เส้นทาง หลักอย่างถนนเส้น 43 จะพบด่านจุดตรวจทหารขนาดใหญ่ตรงสามแยกไปตัวจังหวัดสงขลาช่วงบ้านควนมิต อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ถึงแม้จะยังไม่ได้เข้าไปถึงพื้นที่ แต่เนื่องจากเป็นปากทางสู่จังหวัด ปัตตานี ผู้เดินทางก็สามารถสัมผัสถึงพื้นที่การใช้อำนาจนับตั้งแต่ตรงนี้ไป

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารบนเส้นทางสายหลักในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ที่มา: ผู้วิจัยสำรวจเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2556

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งและความหนาแน่นของด้านจุดตรวจทหารในพื้นที่ที่ยึดครองถนนสายหลักอย่างทั่วถึง และมีการเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น เพื่อล้อมสกัดมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงจนสามารถสร้างความรู้สึกเคยชินแก่ประชาชน กระทั่งมีคำกล่าวที่ว่า “เมื่อนั่งรถจนเห็นด้านจุดตรวจทหาร แสดงว่าใกล้ถึงปัตตานีแล้วละ” สะท้อนให้เห็นว่า ด้านจุดตรวจทหาร ได้กลายเป็นความหมายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากถนนทุกสายของพื้นที่นี้ ถูกควบคุม จัดการ โดยด้านจุดตรวจทหารเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจว่านอกจากในมิติทางกายภาพที่มีผลต่อการเดินทางที่ขาดตอนของผู้เดินทางแล้ว ยังมีมิติหรือความหมายอะไรที่แฝงเร้นอยู่ร่วมกับสิ่งที่เห็นบ้าง ซึ่งหากมองด้วยกระบวนการทัศน์จากความรู้เดิมของประชาชนแล้ว การมีด้านจุดตรวจทหารก็เพื่อตรวจตรารักษาความปลอดภัยให้กับพี่น้องประชาชน แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ เหตุการณ์ความรุนแรง การก่อกวนความสงบก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากมายหลายเหตุการณ์ มีผู้ได้รับการเยียวยาช่วยเหลือที่เกิดจากผลกระทบความไม่สงบจำนวน 14,180 ราย โดยแบ่งเป็นผู้เสียชีวิต 3,440 ราย ทูพพลภาพ 323 ราย บาดเจ็บสาหัส 2,517 ราย บาดเจ็บ 1,715 ราย บาดเจ็บเล็กน้อย 2,612 ราย และทรัพย์สินเสียหาย 3,573 ราย และมีหญิงม่ายอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความรุนแรงเป็นจำนวน 6,944 ราย และยังมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งเหตุการณ์คาร์บอมบ์ในเขตเทศบาลนครยะลาเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2555 ที่มีรถประกอบวัดถูระเบิดสามารถหลุดตรวจเข้าถึงตัวเมืองยะลาได้ถึง 2 คัน และเหตุการณ์ก่อกวนความไม่สงบเมื่อวันที่ 31 สิงหาคมปีเดียวกัน ด้วยการวางระเบิดหลวง ระเบิดจริง แขนงธงชาติมาเลเซีย และเขียนป้ายข่มขู่เจ้าหน้าที่ชุดเก็บกู้ระเบิดในหลายสิบจุด ซึ่งบางจุด เช่นที่ถนนสาย 418 จุดเกิดเหตุ

อยู่ห่างจากด้านตรวจทหารที่ตั้งอย่างมั่นคงถาวรหน้าศูนย์รถยนต์ยะลาฮอนด้าคาร์เพียงในระยะสายตา (แนวน้ำ, 2555)

ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นด้วยการพูดคุยกับผู้ใช้รถใช้ถนนในพื้นที่จำนวนกว่า 20 รายจากบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพ เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติพื้นฐานที่มีต่อด้านจุดตรวจทหาร และได้ข้อมูลว่าด้านจุดตรวจทหารได้สร้างความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆในการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น ต้องเผื่อเวลาในการเดินทางมากขึ้น ต้องเตรียมเอกสารแสดงตน จนถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงของบริบทพื้นที่รอบๆด้านจุดตรวจทหารเป็นพื้นที่พิเศษที่ประชาชนรู้สึกถึงความแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ด้านจุดตรวจทหารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ถนนในสถานการณ์ความไม่สงบ และเปลี่ยนความรู้สึกที่ทุกคนต่างเคยใช้ถนนด้วยความเป็นเจ้าของร่วมกัน กลายเป็นว่าด้านจุดตรวจทหารได้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมการใช้รถใช้ถนนของประชาชน

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่า ด้านจุดตรวจทหารได้ปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะอย่างไร มีกลไกและวิธีการอย่างไร ตลอดจนเมื่อมีการตั้งด้านจุดตรวจทหารแล้ว ผู้ใช้ถนนถูกสร้างให้เกิดความรู้สึกจากด้านจุดตรวจทหารอย่างไร มีกลไกอำนาจรัฐปฏิบัติการผ่านด้านจุดตรวจทหารอย่างไร และผู้ใช้ถนนได้สร้างความเป็นอื่นให้กับด้านจุดตรวจทหารผ่านการนิยามในสถานการณ์ความไม่สงบอย่างไร

คำถามการวิจัย

1. ผู้ใช้ถนนและเจ้าหน้าที่นิยามความหมายของถนนอย่างไร
2. ทหารได้สร้างด้านจุดตรวจบนพื้นที่ถนนผ่านนโยบายรัฐอย่างไร เหตุใดรัฐจึงมีนโยบายให้ตั้งด้านจุดตรวจ
3. ทหารมีวิธีการปฏิบัติการอย่างไรในการครอบครองพื้นที่ถนน
4. ด้านจุดตรวจทหารถูกสร้างความเป็นอื่นในมุมมองของคนแต่ละกลุ่มอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด้านจุดตรวจทหาร
2. เพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกด้านที่ติดตั้งในสถานการณ์ความไม่สงบบนถนนเส้น 4106 จากองค์ประกอบที่เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญในการเดินทางและการขนส่งสินค้าติดต่อกับค้าขายของประชาชนในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียงไปยังชายแดนมาเลเซีย มีความยาว 174 กิโลเมตร พาดผ่านพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ที่มีการก่อความสงบอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งมีรูปแบบด้านจุดตรวจทหารที่กำกับอยู่บนถนนเส้นนี้หลากหลายประเภท เช่น ด้านถาวร ด้านชั่วคราว เป็นต้น และมีความหนาแน่นของด้านจุดตรวจทหารอยู่ในระดับที่น่าสนใจ และเลือกด้านอื่นๆที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน(บนถนนสายอื่น)เพื่อความครอบคลุมและหลากหลายของพื้นที่ มาเป็นตัวแทนในการศึกษาจำนวน 7 ด้านด้วยกัน ดังนี้

ก. ด้านจุดตรวจทหารในพื้นที่สีแดง ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารจุดหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ปัตตานี-ยะลา-เบตง ที่ติดตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลตาเนาะปูเต๊ะ โดยด้านจุดตรวจทหารนี้มีอายุการติดตั้งที่ยาวนานตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืน(4 มกราคม 2547) ตั้งอยู่บนพื้นที่ว่างระหว่าง 2 ชุมชนในพื้นที่สีแดง เป็นด้านจุดตรวจทหารหน้าฐานที่มั่นของกองกำลังทหารขนาดเล็ก โดยมีความน่าสนใจตรงที่อยู่เยื้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข. ด้านจุดตรวจทหารในพื้นที่สีเขียว(พื้นที่ปลอดภัย) ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่กลางชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ปัตตานี-ยะลา-เบตง ที่ติดตั้งอยู่ในพื้นที่กิ่งอำเภอกรงปินัง โดยด้านจุดตรวจทหารนี้แต่เดิมนั้นเป็นจุดตรวจของตำรวจ สภ.กิ่งอำเภอกรงปินัง กำกับถนนเส้นหลักที่ผ่านกลางชุมชนขนาดใหญ่ อยู่ใกล้ร้านค้าบ้านเรือนประชาชน แต่เมื่อสถานการณ์ความไม่สงบได้ปะทุขึ้น ก็ได้ต่อเติมบังเกอร์ให้มีความแข็งแรง และเพิ่มพื้นที่เต็นท์อำนวยความสะดวกไปบนพื้นผิวจราจร และมีเจ้าหน้าที่กำลังผสมตำรวจ-ทหารในการกำกับดูแลด้านจุดตรวจ

ค. ด้านจุดตรวจทหารหน้าสถานที่สำคัญ ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่หน้าโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ปัตตานี-ยะลา-เบตง และยังเป็นจุดแยกสำคัญในการเดินทางของประชาชนในพื้นที่ เป็นด้านจุดตรวจทหารที่มีเจ้าหน้าที่ทหารประจำการอยู่เกือบตลอดเวลา มีอุปกรณ์ชะลอรถ และเต็นท์อำนวยความสะดวกตั้งอยู่กลางถนน พร้อมกับซุ้มสำหรับตรวจค้นร่างกาย

ง. ด้านจุดตรวจทหารที่จุดแยกสำคัญ ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่ตรงวงเวียนขนาดใหญ่ห่างไกลชุมชนบนถนนเส้นที่เพิ่งเปิดใหม่ในพื้นที่อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เพราะเป็นเส้นทางลัด 4 เลนที่ใช้ในการเดินทางระหว่างจังหวัดสงขลาและจังหวัดยะลา เป็นด้านจุดตรวจทหารที่มีเต็นท์อำนวยความสะดวกและโรงจอดยุทธพาทะบนพื้นผิวจราจร การวางอุปกรณ์ชะลอรถตรงด้านจุดตรวจทหารนี้ส่งผลให้พื้นผิวจราจรชำรุด

จ. ด้านจุดตรวจทหารที่จุดแยกสำคัญและอยู่ในพื้นที่สีแดง ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่ตรงแยกตลาดบันนังสตา ซึ่งเป็นจุดที่บรรจบของถนนเส้นที่มาจากอำเภอยะหา อำเภอเบตง ไปยังตัวจังหวัดยะลา เป็นด้านจุดตรวจของตำรวจที่เพิ่มบังเกอร์และอุปกรณ์ชะลอรถหลังจากเกิดสถานการณ์ความไม่สงบ

จ. ด้านจุดตรวจทหารถนนรวมมิตร จังหวัดยะลา เป็นด่านที่กำกับดูแลถนนรวมมิตร ซึ่งมีเหตุการณ์ลอบวางระเบิดอยู่บ่อยครั้ง จึงทำให้ถนนเส้นดังกล่าวถูกทำให้เป็นแบบจราจรทางเดียว และติดตั้งกล้องวงจรปิดตลอดสาย

ฉ. ด้านจุดตรวจหน้าศาสนสถาน ผู้วิจัยได้เลือกด้านจุดตรวจหน้าวัดแห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4063

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านจุดตรวจทหารและผู้คนในชุมชนที่ใช้รถใช้ถนนในการเดินทางผ่านด่านตรวจมากที่สุด ได้แก่ ทหารที่ประจำการที่ด่าน จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 1 คน และประชาชนที่อาศัยในชุมชนที่มีด้านจุดตรวจทหารและใช้เส้นทางผ่านจุดตรวจด้านทหารบ่อยครั้งเพื่อเดินทางประกอบอาชีพหรือธุรกิจต่างๆ แบ่งเป็นพุทธ จำนวน 9 คน มุสลิม จำนวน 15 คน และยังอาศัยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนทั่วไป และทหารชุดอื่นที่ไม่มีหน้าที่ประจำด่านตรวจมาเสริมด้วย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่ เดือนมีนาคม 2556 - เดือนมกราคม 2557

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้เห็นกลไก และวิธีการในการเข้าครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะให้เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการของอำนาจรัฐผ่านด้านจุดตรวจทหาร

2. ทำให้เข้าใจถึงการนิยามตัวตนของประชาชนที่ใช้ถนนซึ่งได้ถูกด้านจุดตรวจทหารสถาปนาให้กลายเป็นอื่นในพื้นที่ถนน โดยประดิษฐ์สร้างพื้นที่ถนนให้กลายเป็นพื้นที่ของรัฐ

3. เป็นข้อมูลให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนร่วมมือกันในการสร้างความเข้าใจของผู้คนที่ใช้รถใช้ถนนให้เอื้อประโยชน์ต่อกันบนพื้นฐานของความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

4. สร้างองค์ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในบริบทพื้นที่ถนน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ด้านจุดตรวจทหาร ย่อมาจาก ด้านจุดตรวจที่ติดตั้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนหลังจาก เหตุการณ์ปล้นปืนของวันที่ 4 มกราคม พ. ศ.2547 เป็นจุดตรวจคั่นยานพาหนะโดยเจ้าหน้าที่เพื่อ ป้องกันเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยจุดตรวจดังกล่าวจะอยู่บนเส้นทางจราจรและมีอุปกรณ์กีดขวาง เพื่อชะลอความเร็วของยานพาหนะ สาเหตุที่เรียกว่าด้านจุดตรวจทหารทั้งที่มีเจ้าหน้าที่จากฝ่ายอื่นๆ ร่วมปฏิบัติการด้วย เพราะแรกเริ่มของด้านจุดตรวจประเภทนี้ถูกติดตั้งและดำเนินบทบาทโดย เจ้าหน้าที่ทหาร ต่อมาได้มีการพัฒนาประสานกำลังจากฝ่ายต่างๆร่วมดูแลและติดตั้งด้านจุดตรวจด้วย เช่น กองกำลัง อส. ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน

ความเป็นอื่น หมายถึง การนิยามความหมาย หรือการให้รหัสพื้นที่ด้านจุดตรวจ สิ่งกีดขวาง และพื้นที่ถนนในบริบทของเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้ผู้ใช้รถใช้ถนนที่ถูกตรวจสอบจากด้านเกิด ความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยในสถานะของตน ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ได้ใช้ถนน และไม่ได้ถูกตรวจสอบ เช่นเดียวกับ ทหารที่ถูกมองว่าอยู่ผิดที่ผิดทางในพื้นที่ของคนในชุมชน

การครอบครอง หมายถึง ปฏิบัติการเพื่อติดตั้งด้านจุดตรวจทหารลงไปบนพื้นที่สาธารณะ เช่น ถนน โดยที่ปฏิบัติการดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะสู่การเป็น พื้นที่พิเศษ พื้นที่แห่งการใช้อำนาจ รวมไปถึงขั้นตอนการรักษาความเป็นพื้นที่พิเศษนั้นให้คงอยู่ไว้ ต่อไปตามต้องการ

คนเดินทาง หมายถึง ผู้ใช้รถใช้ถนนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องพบด้านจุดตรวจ ทหารขณะเดินทางบนถนนในพื้นที่ศึกษาอยู่เป็นประจำ รวมไปถึงประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มี ด้านจุดตรวจทหารอยู่ในพื้นที่

การสืบค้นเอกสารเกี่ยวข้องกับงานวิทยานิพนธ์

การศึกษาเรื่อง “ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยโดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเรื่องความเป็นอื่น
2. แนวคิดเรื่องพื้นที่
3. แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน
4. ด้านจุดตรวจทหารในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิด

1. แนวคิดเรื่องความเป็นอื่น

ความเป็นอื่น (otherness) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงการให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องในบริบทใดบริบทหนึ่ง เพื่อขับให้สิ่งที่ถูกกำหนดว่าไม่ถูกต้องนั้นมีสถานะที่ต่ำกว่าตน เช่น ในยุคที่ยังมีการเหยียดผิว (racism) ชาตินิยมแอฟริกันถูกปฏิบัติอย่างลดค่าความเป็นมนุษย์ในสังคมที่มีการเหยียดผิวจากมนุษย์ด้วยกัน

มีนักวิชาการพูดถึงและให้ความหมายถึงคำจำกัดความของแนวคิดความเป็นอื่นหลายคนด้วยกัน โดย Fabian (1991 อ้างถึงใน จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ, 2547) ได้อธิบายถึงความเป็นอื่น หรือ “คนอื่น” นั้น ไม่มีอยู่ในตัวของมันเองเพื่อรอการค้นพบ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา หรือเป็นเรื่องราวที่ถูกปั้นแต่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการของไทยที่มีความเห็นว่าเป็นความเป็นชายขอบล้วนเป็นประดิษฐกรรมที่ถูกสังคมสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อกีดกันและผลักไสคนที่แตกต่างจากตนให้อยู่ในสภาพหรือตำแหน่งทางสังคมที่ต่ำกว่า เพื่อสถาปนาความยิ่งใหญ่และเสริมสร้างอำนาจให้กับกลุ่มตนเอง

radical football (2554) ได้แสดงตัวอย่างการสร้างความเป็นอื่นโดยใช้อัตลักษณ์ที่ติดตัวมาของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในการแบ่งเขาแบ่งเราเพื่อกีดกัน “คนอื่น” และสร้างอำนาจให้กับตน สามารถพบเห็น และเป็นสาเหตุสำคัญในประเด็นขัดแย้งต่างๆที่เคยเกิดขึ้น โดยใช้ประโยชน์จากการสร้างความเป็นอื่นเพื่อให้ฝ่ายตนมีสิทธิประโยชน์ มีอำนาจที่เหนือกว่า อย่างเช่น วงการกีฬา อย่างกีฬาฟุตบอล (football) ถือว่าเป็นกีฬาที่มีความเป็นสากลสูงสุด เป็นที่ยอมรับและนิยมไปทั่วทั้งโลก ซึ่งกีฬาฟุตบอลได้รับความนิยมอย่างสูงบนเกาะอังกฤษที่ และเมื่อ Arthur wharton นักฟุตบอลผิวดำคนแรกบนเกาะอังกฤษ เช่นสัญญาเป็นนักฟุตบอลอาชีพกับสโมสร Darlington FC ในปี ค.ศ.1889 ได้แสดงฝีมือการเล่นฟุตบอลที่พลิ้วไหว รวดเร็ว แข็งแกร่งตามลักษณะทางกายภาพของคนที่ผิวสีแอฟริกัน เป็นที่หวาดหวั่นของทีมคู่ต่อสู้ การต่อสู้ต่อรองเพื่อรับมือกับชาตินิยมที่มีฝีมือที่สูงกว่าจึงปรากฏเป็นการสร้างความเป็นอื่นด้วยการเหยียดสีผิวกับนักเตะเชื้อสายแอฟริกันที่มาจากเกาะอังกฤษ ดังเพลงเชียร์ทีมชาติอังกฤษของเหล่ากองเชียร์ฮูลิแกน (hooligan) ชาตินิยม (patriotism) ในอดีต ที่ว่า

*"Stand by the Union Jack
Send those niggers back
If you're white, you're alright
If you're black, send 'em back"*
(radical football, 2554)

สิ่งนี้เป็นหลักฐานที่ยืนยันให้เห็นถึงความคับแคบในการเปิดใจรับความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของการเชียร์กีฬาประเภทนี้จากแฟนฟุตบอลบางส่วน เนื่องจากนักฟุตบอลผิวสียังเป็นนักฟุตบอลส่วนน้อยบนเกาะอังกฤษ และจากการสำรวจของเบียร์ Carling ผู้สนับสนุนการแข่งขันของ Premier League ในฤดูกาลที่ 1993/94 พบว่ามีร้อยละ 1 ของแฟนบอลที่ไม่ใช่ "คนผิวขาว" เป็นเหตุผลหนึ่งของภาพที่ปรากฏคนผิวขาวหัวรุนแรง ร้องรำทำเพลง ยั่วเยว่ เสียดสีนักเตะผิวสีอยู่เรื่อยๆ (radical football, 2554)

ในประเด็นนี้ Homi Bhaba (สุริชัย หวันแก้ว, 2546) นักวิชาการในสกุลหลังอาณานิคมขยายความว่า "ความเป็นอื่น" (the otherness) เป็นผลพวงของยุคสมัยอาณานิคมที่วาทกรรมแบบอาณานิคม (colonial discourse) นั้น มักจัดวางความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้คนด้วยการยึดเอาโมโนทัศน์ "แบบตายตัว" (fixity) ของผู้ปกครองเป็นที่ตั้ง "ความเป็นอื่น" คือสิ่งที่ไร้ระเบียบหรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเอา "ภาพฝังใจ" (stereotype) อันอยู่ในรูปของความรู้และการแยกแยะที่พยายามจะเข้าไปจัดการด้วยยุทธศาสตร์ของวาทกรรมชุดต่างๆ เป็นการพยายามให้ตัวแบบนี้จัดการทุกอย่างในระบบความสัมพันธ์ให้ได้เบ็ดเสร็จนั้น ผู้ปกครองใช้กลไกของอำนาจของการเลือกที่รักมักที่ชัง (discrimination power) หรือที่ Homi Bhaba เรียกว่า "การสร้างความอหฺลัทธิเหลือ" (process of ambivalence) ขึ้นมา ผ่านความรังเกียจ ความลำเอียง การจัดแบ่งความมีตัวตนของกลุ่มที่ถูกกดทับไว้ นี้ จึงถูกนิยามให้อยู่ "ชายขอบ" ของสังคม ด้วยการถูกสร้างผ่านการวาดภาพตามวาทกรรมที่ว่า ด้วยความเป็นอื่นแบบอาณานิคมเช่นกัน

การสร้างความเป็นอื่นจากอัตลักษณ์ในกีฬาฟุตบอลยังปรากฏในหมู่คนผิวขาวด้วยกันในรูปแบบของการเหยียดชนชาติ หรือชาติพันธุ์อื่น เพราะเหล่าแฟนบอลชาตินิยมเหล่านี้ ยังมีเป้าหมายยั่วเยว่ เสียดสี แฟนฟุตบอลต่างชาติพันธุ์ของสโมสรอื่นด้วย เช่น แฟนฟุตบอลของทีม Tottenham Hotspur ซึ่งส่วนมากมีเชื้อสายยิวมักจะถูกยั่วเยว่จากฝ่ายตรงข้ามเสมอ ดังเช่นเพลงเชียร์ที่ว่า

*"Those yids from Tottenham
The gas man's got them
Oh those yids from
White Hart Lane¹"*
(radical football, 2554)

¹ White Hart Lane คือ สนามเหย้าของ Tottenham Hotspur

การสร้างความเป็นอื่นต่ออัตลักษณ์ในกีฬาฟุตบอลยังบานปลายเป็นเหตุรุนแรง จนเกิดการปะทะกัน เช่น ในปี 1990 ตอนที่ Croatia ยังเป็นส่วนหนึ่งของ Yugoslavia เกมการแข่งขันระหว่าง Dinamo Zagreb ตัวแทนของชาวโครแอต กับ Redstar Belgrad ซึ่งเป็นของชาวเซิร์บเพียงในช่วงต้นเกมแฟนบอลของทั้งสองฝ่ายก็ตะลุมบอนกันทั้งในสนามและบนอัฒจันทร์ ตำรวจ Yugoslavia ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็นชาวเซิร์บกลับทุบตีแต่แฟนบอลชาวโครแอต ปล่อยให้ชาวเซิร์บกระทำรุนแรงต่อไปทั่วทั้งสนาม ซึ่งเหตุการณ์นั้นเป็นหนึ่งในหลายความโกรธแค้นของชาวโครแอต อันเป็นเหตุให้เกิดสงครามปลดปล่อย Croatia ในเวลาต่อมา (radical football, 2554)

การสร้างความเป็นอื่นจนเป็นสาเหตุหลักให้เกิดสงครามระหว่างเผ่าพันธุ์มีปรากฏให้เห็นทุกพื้นที่พิพาท บนพื้นฐานเพื่อการสร้างตัวตนของตนให้แข็งแกร่งกว่า "ตัวตนอื่น" ซึ่งธงชัย วินิจจะกุล (2546) ได้ศึกษาและอธิบายประวัติศาสตร์โดยชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างตัวตนทางภูมิศาสตร์ของประเทศสยาม ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนชายขอบในสังคมไทย โดยให้ความสนใจกระบวนการทำแผนที่อาณาจักรสยามตามหลักภูมิศาสตร์สมัยใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยตรรกะของภูมิศาสตร์สมัยใหม่ที่ "เรียกร่องการมีเขตแดนล้อมรอบเพื่อรับรู้การดำรงอยู่ของประเทศบนผิวโลกได้อย่างเป็นรูปธรรม" และให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับ "อธิปไตยเหนือดินแดน" ดังนั้นสถานะที่ชายแดนของรัฐ 2-3 แห่งซ้อนทับกันอยู่และทำให้ดินแดนส่วนนั้นมีอำนาจอธิปไตยของหลายรัฐปนกันอยู่เป็นสิ่งที่ภูมิศาสตร์การเมืองของยุโรปและของสมัยใหม่รับไม่ได้ จะต้องทำให้เกิดอธิปไตยและบูรณาภาพเหนือดินแดนเป็นหนึ่งในและชัดเจน

ประเด็นที่สืบเนื่องมาจากงานของธงชัย วินิจจะกุลที่ชี้ให้เห็นกระบวนการสร้าง "ตัวตนทางภูมิศาสตร์" ที่ต้องพิจารณาก็คือ กระบวนการสร้างตัวตนทางวัฒนธรรม การที่รัฐสยามจะผนวกพื้นที่รอบนอกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามนั้นมิได้หมายความว่า จะยอมรับ "กลุ่มคน" ที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนทาง "ประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม" ของ "สยาม" หรือ "ไทย" (สุริชัย หวันแก้ว, 2550) ประเด็นที่สำคัญจึงอยู่ที่ว่า รัฐไทยที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ นั้นมีมุมมองเช่นไรและจัดการอย่างไรกับกลุ่มชนต่างเชื้อชาติต่างวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมแผ่นดินไทยผืนเดียวกันนี้ ซึ่งโดยภาพรวมก็คือ ความไม่ไว้วางใจในสายสัมพันธ์ที่กลุ่มคนเหล่านี้มีต่อประเทศข้างเคียง และการพยายามที่จะบูรณาการให้เป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นเนื้อเดียว โดยมีส่วนกลางหรือกรุงเทพฯ เป็นต้นแบบ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวยังคงทอดมาถึงแนวทางการแก้ปัญหาของรัฐบาลต่อสถานการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังหวาดระแวงกับความแตกต่าง ตามแกลงการณ์ของ พลโทอุทุมม์ ธรรมสาโรรัชต์ แม่ทัพภาคที่ 4 บางส่วน ที่ว่า

"...ฝ่ายผู้ก่อเหตุรุนแรงยังคงยึดแนวทางการต่อสู้กับรัฐบาลไทยด้วยการชักชวนเยาวชนอายุระหว่าง 14 – 25 ปี จากสถานศึกษา เช่น โรงเรียนสอนศาสนาแบบดั้งเดิม (ปอเนาะ) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่และนอกสถาบันการศึกษา นำไปปลุกฝังอุดมการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานี (ซึ่งยังไม่ได้รับการพิสูจน์รับรองว่าเป็นจริงเชื่อถือได้) รวมถึงนำหลักการของศาสนาอิสลามบางข้อมาดัดแปลงทำการสอนเยาวชนให้เชื่อว่าทำเพื่อเอกราชรัฐปัตตานีหรือเพื่อศาสนาอิสลาม แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ไปพบองค์อัลลอฮ์ ถึงแม้จะเป็นการสังหารบุคคลผู้บริสุทธิ์หรือผู้นับถือศาสนาอื่นที่มีใช่อิสลาม ถือว่าไม่เป็นบาป แต่ในทาง

ตรงกันข้ามกลับได้บุญ หลังจากการปลุกฝังอุดมการณ์แล้ว จึงจัดส่งเยาวชนเข้ารับการฝึกทางทหารในพื้นที่ประเทศไทย และนอกประเทศไทย ก่อนที่จะจัดส่งเยาวชนเข้ามาก่อเหตุด้วยการวางระเบิดสังหารบุคคล ทำลายสถานที่เป้าหมาย รวมถึงการลอบสังหารบุคคลที่เชื่อว่าเป็นฝ่ายราชการ โดยยึดวิธีการหลัก 4 ประการคือ ประการที่ 1 เปียงเบนหลักการทางศาสนา ประการที่ 2 บิดเบือนประวัติศาสตร์ ประการที่ 3 สร้างความหวาดระแวงระหว่างชาวไทยพุทธ-มุสลิม ประการที่ 4 กระทบความผิดและโยนความผิดให้แก่เจ้าหน้าที่ผลจากการกระทำ ส่งผลให้มีประชาชนผู้บริสุทธิ์ รวมถึงประชาชนนอกศาสนาอิสลามโดยเฉพาะชาวพุทธถูกทำลายสังหารชีวิตและถูกกดดันจนต้องเคลื่อนย้ายครอบครัวออกจากพื้นที่จำนวนหนึ่ง..." (Southdose, 2555)

จากแถลงการณ์ที่ยกมา แสดงให้เห็นถึงการให้น้ำหนักกับความแตกต่างเป็นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดสถานการณ์ที่รุนแรง และไม่ยอมรับในประวัติศาสตร์ที่ถูกเขียนโดยคนอื่น ชาลวีทซ์ เกษตรศิริ (2543) ว่า การพยายามที่จะบูรณาการให้เป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นเนื้อเดียวในของประเทศไทย คือ การเขียนประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งจะพบลักษณะอันเป็นที่น่าสังเกต คือ ไม่มีความเกี่ยวข้องแต่อย่างใดกับกลุ่มชนหลากหลายเชื้อชาติหลายวัฒนธรรมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพรมแดนของประเทศสยามเลย กลไกที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ การเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)

จะเห็นว่ากระบวนการสร้าง รัฐ-ชาติ ได้สร้างภาวะชายขอบเกิดขึ้นแก่กลุ่มคนเชื้อชาติอื่นๆ ซึ่งกลุ่มชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนเหล่านี้จึงดูเหมือนถูกผลักให้ไปอยู่ชายขอบทางสังคม วัฒนธรรมตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ไม่ได้รับการยอมรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนคนไทยทั้งฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยและวัฒนธรรมที่มีแกนกลางหรืออุดมคติอยู่ที่คนไทยเชื้อชาติไทย และความเป็นไทยที่มีลักษณะเป็นเนื้อเดียว (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)

ชูศักดิ์ วิทยากัด (2541) กล่าวว่า “กระบวนการสร้างรัฐ-ชาติไทยและกระบวนการสร้างความเป็นไทย (Thai-ization) ที่ดำเนินไปภายใต้แนวคิดการจำแนกแยกพวก (exclusion) และลัทธิชาตินิยมส่งผลให้เกิดคนไทยที่เป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศ และคนกลุ่มน้อยที่ไม่ใช่คนไทย (the non-Thai) ที่มีสถานะภาพเป็น “คนชายขอบ” ของสังคมไทยเรื่อยมา

สภาพการณ์ในยุคสงครามเย็นทำให้มีนโยบายด้านความมั่นคงเป็นแกนของนโยบายทั้งปวงในบริบทนั้น ความไม่วางใจต่อชนกลุ่มที่แตกต่างทางวัฒนธรรมและชนกลุ่มน้อยจะเป็นแหล่งของมาตรการนโยบายสำคัญประการหนึ่ง ผลจากแนวทางดังกล่าวได้แก่ นโยบายการผสมกลมกลืน (assimilation) หมายถึงการทำให้ “เหมือน” คนอื่น ซึ่งก็คือคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างไรก็ตามนโยบาย “ทำให้เหมือน” คนอื่นนี้กลับเป็นที่มาของความหวาดระแวงและไม่ไว้เนื้อเชื่อใจ เมื่อชนกลุ่มน้อยซึ่งถูกทำให้เป็นคนชายขอบมากขึ้นนี้ถูกกลืนหรือรู้สึกว่าตนเองถูกกลืนจนกระทั่งจะเกิดความขบขันใจและไม่พอใจมากขึ้น จนกลายเป็นปัญหาความมั่นคงตามมา (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)

ด้วยแนวคิดความเป็นอันหนึ่ง ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่อาจจะส่งผลให้บริบทโดยรอบถูกกดทับจากการตั้งด่านจุดตรวจทหารไปสู่สถานะอื่นๆ เช่น ด่านจุดตรวจทหารถูกมองว่าสร้างความไม่

สะดวกให้กับประชาชน ประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อถูกเรียกตรวจ หรือเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ที่ด่านจุดตรวจทหารรู้สึกถึงความผิดแปลกในหน้าที่ของตน

2. แนวคิดเรื่องพื้นที่

การศึกษาเรื่องความเป็นอื่น (otherness) มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องพื้นที่ (space) ดังที่ Foucault (1995) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ "พื้นที่ของความเป็นอื่น" (different space/other spaces) หรือ "heterotopias" ไว้ตั้งแต่ทศวรรษ 60 แล้วได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญหนึ่งของกลุ่มนักคิดหลังสมัยใหม่ในปัจจุบันซึ่ง "heterotopias" นั้นถือว่าเป็นการควบคุมเชิงพื้นที่โดยเป็นการใช้ "อำนาจ-ความรู้" อีกรูปแบบหนึ่ง และ Lefebvre (1991) ที่เสนอว่าพื้นที่ทางสังคมเป็นอาณาบริเวณที่รวมเอาสิ่งที่ถูกสร้างและความสัมพันธ์ของสิ่งที่ถูกสร้างต่างๆมาไว้ด้วยกัน พื้นที่ที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางสังคมและการสืบทอดทางสังคม โดยมี 3 กระบวนการสร้างพื้นที่ คือ 1) กระบวนการสร้างขอบเขตของสถานที่ 2) กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ และ 3) ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ โดยความหมายของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากผู้มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่ม ในหลายสถานการณ์ ความหมายต่อพื้นที่จึงมีทั้งที่เสริมซึ่งกันและกัน และความหมายที่ขัดแย้งกัน ดังเช่นในเรื่องของการนิยามความหมายพื้นที่ถนนของผู้คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มองว่า ถนนที่ผู้คนสามารถเดินทางตามปกติ หรือมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้กลายเป็นพื้นที่ของการควบคุมของด่านจุดตรวจทหาร เนื่องจากผู้ใช้ถนนถูกควบคุมการเดินทางจากเจ้าหน้าที่ทหารประจำด่าน หรือการที่เจ้าหน้าที่ทหารประจำด่านมองว่าพื้นที่ด่านจุดตรวจทหารนั้นเป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจของรัฐโดยการออกนโยบาย ระเบียบปฏิบัติในการใช้ถนนของผู้คนที่สัญจรผ่านไปมา แต่อย่างไรก็ตามการที่รัฐจะควบคุมถนนผ่านด่านจุดตรวจทหารได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบริเวณนั้นว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น ถนนที่อยู่ในเขตพื้นที่สีแดง พื้นที่สีเขียว หรือถนนที่อยู่บริเวณสถานที่ราชการกับถนนที่อยู่ในชุมชน ซึ่งถูกควบคุม และถูกนิยามความหมายที่แตกต่างกัน

Foucault (1995) มองพื้นที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบต่างๆในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ พื้นที่จึงมีความสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมเชิงอำนาจในการดำเนินชีวิต พื้นที่ในทัศนะดังกล่าวจึงไม่ใช่พื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ของการช่วงชิงอำนาจผ่านกระบวนการในการกำหนดกฎเกณฑ์ของพื้นที่ ซึ่งคอยควบคุมคนในสังคมที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ Foucault ยังได้สนับสนุนให้เห็นว่าพื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่พื้นที่จะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับการช่วงชิงความหมายในการสร้างกฎเกณฑ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น ด่านจุดตรวจทหารถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของรัฐ ด่านจุดตรวจที่ประกอบไปด้วยความหมายต่างๆ ซึ่งทำให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่มีด่านจุดตรวจทหารถูกกำหนดบทบาทและตำแหน่งแห่งที่ไม่ให้ละเมิดพื้นที่ของรัฐ ประชาชนจึงสามารถอยู่ในพื้นที่ที่มีด่านจุดตรวจทหารได้เฉพาะบางพื้นที่ที่ถูกจัดวางไว้ให้เท่านั้น (อภิญา เพ็ญพสุกุล, 2543)

3. แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน

ปฏิบัติการชีวิตประจำวัน (everyday life practice) ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในแวดวงการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ทั้งในแง่ที่เป็นวัตถุของการวิเคราะห์ บริบทของการวิเคราะห์ และหรือเครื่องมือในการวิเคราะห์ โดยเริ่มมาจากความต้องการที่จะหันเหจากข้อจำกัดของการวิเคราะห์ที่มองปรากฏการณ์ทางสังคมในแง่ตัวบท สัญญะ (sign) และภาพแทน (representation) ตามแนวทางโครงสร้างนิยม โดยกลับมาให้ความสำคัญกับประสบการณ์จริง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะบริบท และความรู้ที่มาจากสัญชาตญาณ นอกจากนี้การที่ชีวิตประจำวันได้รับความสำคัญในแง่หนึ่งคือการอยู่กับความสนใจในเรื่องราวเล็กๆของคนเล็กๆ และวิธีคิดที่ว่าเวทีของการต่อสู้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่การเล่าเรื่องใหญ่ๆอย่างการเมือง เศรษฐกิจสังคม หรือเรื่องราวที่กว้างว้างยิ่งใหญ่ สลักสำคัญ (grand narratives) เท่านั้น (สุธาริน คุณผล, 2550)

แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเป็นแนวคิดที่ de Certeau พัฒนามาจาก Outline of a Theory of practice ของ Bourdieu (1977) โดย de Certeau (1991 อ้างถึงใน สุธาริน คุณผล, 2550) อธิบายว่า ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันคือปฏิบัติการที่มีนัยสำคัญ (signifying practice) และแบ่งปฏิบัติการออกเป็น 2 ลักษณะคือ "ยุทธศาสตร์" (strategy) และ "กลยุทธ์" (tactics) "ยุทธศาสตร์" หมายถึงพื้นที่ของฝ่ายที่มีอำนาจ เช่น นักธุรกิจ กองทัพ เมือง ฯลฯ ซึ่งสามารถจัดการกับอีกฝ่ายได้ เช่น ลูกค้าหรือคู่แข่ง ศัตรู ชนบทที่อยู่รอบๆเมือง

ผู้วิจัยนำแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันมาใช้ร่วมกับแนวคิดพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะเห็นว่าการเข้าไปมีบทบาทและครอบครองในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งย่อมต้องอาศัยอำนาจที่แฝงอยู่ในภาคปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเพื่อครอบครองและคงอยู่ซึ่งสถานะของพื้นที่นั้นๆตามต้องการ เพื่อเผยให้เห็นถึงกระบวนการสร้างด้านจุดตรวจทหารและการต่อรองระหว่างรัฐกับประชาชน รวมไปถึงการวิเคราะห์ว่าถ้าหากยุทธศาสตร์ (strategy) ที่มีอิทธิพลเหนือกว่ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ผู้ต่อรองจะมีกลยุทธ์ (tactics) อะไรที่น่าสนใจแก่การศึกษา

4. ด้านจุดตรวจทหารในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เหตุการณ์เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 ที่เกิดเหตุการณ์เผาโรงเรียน 20 แห่งในจังหวัดนราธิวาสพร้อมกับเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปิเหล้ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เป็นจำนวนรวมกว่า 400 กระบอก เหตุการณ์วันนั้นเป็นจุดกระพือความรุนแรงของสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ไหมขึ้นอย่างต่อเนื่องมาจนถึง ณ ขณะนี้ และเป็นสาเหตุหลักที่ใช้ในการอ้างถึงการเข้ามาอยู่ในพื้นที่เพื่อกำกับดูแล ควบคุมความเรียบร้อยด้วยกลไกของอำนาจรัฐในการจำกัดเสรีของมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ กลายเป็นอีกหนึ่งภาพจำของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั่นก็คือ “ด้านจุดตรวจทหาร” ที่เข้ามามีบทบาทและสร้างตัวตนมาพร้อมๆกับการปะทุของสถานการณ์ความรุนแรง จนสามารถดำรงตนอยู่เพื่อกำกับดูแลพื้นที่ตามถนนเส้นต่างๆ และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าการเข้ามาในพื้นที่ของด้านจุดตรวจทหารเป็นการเกิดขึ้นที่มีวาระสำคัญอย่างยิ่ง เพราะได้สลายความเป็น

ภาพลักษณ์เดิมของพื้นที่ดังกล่าวไปอย่างสิ้นเชิง และสร้างตัวตนผ่านกระบวนการต่างๆให้สามารถดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างชอบธรรม (ธีระ กรใหม่, 2553)

ในช่วงต้นที่ทหารเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ด้วยการกระจายกำลังไปยังพื้นที่ชนบทซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักจะเข้ามาตั้งฐานที่มั่นในบริเวณโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านของผู้วิจัยเอง (หมู่บ้านทำนบ ตำบลตานะปูเต๊ะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา) ก็มีหน่วยทหารเข้ามาอยู่ในบริเวณโรงเรียนบ้านทำนบ ด้วยการใช้พื้นที่ของอาคารเอนกประสงค์ที่ใช้ออกกำลังกาย (เตะฟุตบอล) ใช้ประชุมรวมของโรงเรียน มาเป็นฐานที่มั่น ด้วยเหตุผลว่าเพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับโรงเรียน เหตุนี้ โรงเรียนที่เป็นเสมือนหนึ่งของหมู่บ้านที่ชาวบ้านใช้พื้นที่หลังเวลาเรียนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น ออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ จึงได้ยุติบทบาทในส่วนนั้น กลายเป็นพื้นที่พิเศษทางการทหารมานับแต่นั้น (เจ๊ะอูมา, สัมภาษณ์ 3 พฤษภาคม 2555)

เมื่อมีกองกำลังทหารตั้งฐานที่มั่นในบริเวณโรงเรียนซึ่งติดกับถนน ก็ได้มีการตั้งด่านจุดตรวจทหารบริเวณหน้าโรงเรียน ซึ่งบริเวณดังกล่าวอยู่คั่นระหว่างย่านชุมชนของหมู่บ้านกับมัสยิด จึงมีผลกระทบกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ถึงขนาดต้องพกบัตรประชาชนไปมัสยิด ทั้งยังส่งผลกระทบในมิติของความเป็นโรงเรียนด้วยความที่ว่าด่านจุดตรวจทหารอยู่หน้าโรงเรียน เมื่อถึงเวลาเลิกเรียนแล้ว การจราจรในบริเวณดังกล่าวจึงมีความพลุกพล่านมาก จนส่งผลให้วันหนึ่ง เกิดอุบัติเหตุรถยนต์เฉี่ยวชนเด็กนักเรียน ด้วยเหตุนี้ ผู้นำหมู่บ้านจึงได้พูดคุยในประเด็นเพื่อให้ยกเลิกด่านจุดตรวจทหารในบริเวณนั้น ซึ่งหน่วยทหารที่กำกับดูแลอยู่ก็ยอมยกเลิกด่านจุดตรวจทหารตรงนั้นนับแต่นั้นมา (จี, สัมภาษณ์ 2 พฤษภาคม 2555)

การปฏิบัติหน้าที่ของด่านจุดตรวจทหาร จากการสังเกตในฐานะผู้วิจัยและในฐานะผู้ใช้รถใช้ถนนที่ได้รับผลกระทบ พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว รถจักรยานยนต์ที่ขับขึ้นโดยวัยรุ่นในพื้นที่(ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม) จะถูกให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ ทั้งการถูกตรวจเอกสาร ตรวจวัตถุต้องสงสัย ไปจนถึงถูกจดชื่อและหมายเลขบัตรประชาชนพร้อมกับถ่ายรูปบันทึกหลักฐานข้อมูลก่อนปล่อยตัวไป รองลงมา ก็จะเป็นรถกระบะที่บรรทุกสิ่งของ และมีการสุ่มตรวจรถตู้โดยสารด้วยการเปิดประตูหน้าต่างผู้โดยสารและสุ่มตรวจในรายที่สงสัย

ภาพที่ 2 แสดงสิ่งกีดขวางบนพื้นผิวจราจรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจุดตรวจทหารหน้าโรงไฟฟ้าฟางยือไร อ.เมือง จ.ยะลา

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556

จากภาพที่ 2 จะเห็นองค์ประกอบสำคัญของด้านจุดตรวจทหาร นั่นก็คืออุปกรณ์กีดขวางบนพื้นผิวจราจร เพื่อบีบให้ยานพาหนะต้องชะลอความเร็วเมื่อถึงบริเวณด่านให้ง่ายต่อการตรวจตรา ซึ่งผู้วิจัยสังเกตถึงวิวัฒนาการของอุปกรณ์ในส่วนนี้แล้วพบว่า อุปกรณ์ที่ใช้จะมีขนาดใหญ่ขึ้น มีน้ำหนักมากขึ้น มีความมั่นคงขึ้น สอดคล้องกับบริเวณรอบๆด้านตรวจที่มีสิ่งปลูกสร้างทางทหารเพิ่มขึ้น เช่น บังเกอร์ กล้องวงจรปิด ป้อมปืน เรื่อยไปจนถึงเป็นค่ายทหาร ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ได้เพิ่มแนวโน้มอย่างเห็นได้ชัดของด้านจุดตรวจทหารว่าจะมีการตั้งหลักมั่นคงเป็นส่วนหนึ่งในบริบทสังคมต่อไปอีกยาวนาน

การมีอยู่ของด้านจุดตรวจทหารเหล่านี้ ยังไม่ได้สร้างความชัดเจนในความหมายของตนเท่าใดนัก เพราะบ่อยครั้งโดยเฉพาะในเวลาตอนเย็นของวันที่พบว่ามีการติดยาวเหยียดเพียงเพราะด้านจุดตรวจทหารเปล่าๆที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ทหารประจำการที่ด้านตรวจ ประกอบกับเหตุการณ์ก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีทีท่าว่าจะลดลง แต่การเกิดเหตุการณ์กลับยิ่งเพิ่มด้านจุดตรวจทหารที่มากขึ้น เพิ่มขนาดของแต่ละด่านที่มีอยู่ให้ใหญ่ขึ้น คุณภาพพื้นที่ถนนที่เป็นพื้นที่สาธารณะของสังคมมากยิ่งขึ้น

เมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบมาถึงระยะที่ผู้ก่อการฯได้มุ่งเป้ามาสร้างความเสียหายให้กับทหารด้านจุดตรวจทหาร ที่เป็นเสมือนหน่วยรักษาความปลอดภัยให้กับสังคม ก็กลายสถานะเป็นเหยื่อให้กับผู้ก่อความไม่สงบในการกระทำความรุนแรงรูปแบบต่างๆเพราะง่ายในการเข้าถึง ก่อเหตุ และหลบหนีสามารถช่วงชิงพื้นที่ข่าวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับเกิดเหตุการณ์ที่ทหารยิงถล่มใส่รถชาวบ้านที่กลับจากละหมาดงานศพจนมีผู้โดยสารบนรถเสียชีวิต 4 ราย บาดเจ็บอีก 4 ราย เมื่อกลางดึกวันที่ 29 มกราคม 2555 โดยผู้รอดชีวิตเผยว่าทหารทำเกินกว่าเหตุ สั่งให้พวกตนหยุดรถ แต่กลับถูกระดมยิงด้านทหารก็กล่าวว่าเป็นฝ่ายถูกยิงสวนก่อน และหลังปะทะกันแล้วยังสามารถตรวจยึดอาวุธจากในรถเป็นปืนยาวอาก้ากับปืนสั้น 11 มม.อย่างละ 1 กระบอก (ที่เห็นและที่เป็น, 2555) ด้วยเหตุนี้และประการอื่นๆที่สร้างความไม่ชัดเจนและคลุมเครือให้กับสังคม ด้านจุดตรวจทหาร ที่เคยตั้งอยู่ในย่านชุมชน หรือใกล้เคียงกับบ้านเรือนของประชาชน ก็จะถูกชาวชุมชนในพื้นที่ให้ย้ายสถานที่ตั้งออกไปให้ห่างไกลจากชุมชน (บังหมัด, สัมภาษณ์วันที่ 20 ธันวาคม 2555)

แต่ทั้งนี้ ด้านจุดตรวจทหาร ก็ยังคงสร้างตัวตนให้เป็นส่วนหนึ่งในบริบทสังคมต่อไปโดยไม่มีทีท่าว่าจะยุติบทบาทลง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในหัวข้อ "ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้" ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นความเป็นอื่น ประเด็นพื้นที่ และประเด็นพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.1 ประเด็นความเป็นอื่น

การศึกษาวิจัยในหัวข้อความเป็นอื่น (otherness) เริ่มได้รับความสนใจ เพราะถือได้ว่าเป็นการสร้างความรู้เชิงโครงสร้างและมีการสร้างตัวตนให้ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น

ทางด้านสังคม เศรษฐภาพ ชาติพันธุ์ ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้มีผลให้เกิดผลกระทบต่อสังคมในระดับโครงสร้าง การศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นอื่นจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญในการเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มคนที่ถูกแบ่งด้วยกระบวนการต่างๆที่มุ่งแยกให้เกิดการเอารอดเอาเปรียบในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และเป็นปากเสียงให้กับชนชั้นหรือกลุ่มคนที่ถูกสังคมกระแสหลักสร้างความเป็นอื่นและถูกแย่งพื้นที่ทางสังคมไป

งานศึกษาวิจัยในหัวข้อความเป็นอื่นในประเทศไทยที่ผ่านมา จะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษากลุ่มคนที่มีความแตกต่างจากสังคมกระแสหลัก เช่น ชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากกลุ่มชนกระแสหลัก กลุ่มเพศทางเลือก กลุ่มอาชีพระดับล่าง เป็นต้น โดยมุ่งศึกษาถึงกระบวนการขั้นตอนที่ทำให้ความเป็นอื่นเกิดขึ้นและผลกระทบที่เกิดจากความเป็นอื่นต่อกลุ่มคนที่ถูกศึกษา โดยเสมา ณฑาทวีง(2554) ได้อธิบายปรากฏการณ์ความเป็นอื่นที่เกิดขึ้นกับชาวพม่าเชื้อสายอินเดียผ่านงานเขียน "ชาวพม่าเชื้อสายอินเดีย : ความเป็นอื่นที่ถูกลืม" ว่า เป็นสิ่งที่ตกค้างมาจากยุคอาณานิคมในอดีตที่จักรวรรดิอังกฤษได้ควรวบพม่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งในเขตการปกครองของอินเดีย และได้จัดคนอินเดียจำนวนหนึ่งอพยพเข้าไปในพม่าเพื่อเป็นตัวแทนในการดำเนินกิจการต่างๆของเครือจักรภพอังกฤษ จึงเป็นชนชั้นที่จัดได้ว่าอยู่ในระดับที่สูงกว่าชาวพม่าดั้งเดิม มีบทบาทในการดำเนินกิจการทางทหารและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของพม่าเป็นอย่างมาก แต่เมื่อยุคสมัยที่ผันเปลี่ยน การสิ้นสุดยุคอาณานิคมและการเรียกร้องเอกราชในพม่าที่ใช้ความเป็น "พม่าแท้" ในการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ การสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติของประเทศพม่า ทำให้ชาวพม่าเชื้อสายอินเดียในวันนี้กลายเป็นอื่นในสังคมพม่า ถูกตีตราพื้นที่ทางสังคมและไม่ถูกนับรวมว่าเป็นคนพม่า กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการกีดกันที่หลงเหลือมาจากยุคอาณานิคม ไม่มีสิทธิในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศเกือบทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงเลิกละหนทางในการทำมาหาเลี้ยงชีพในธุรกิจที่ไม่สู้ถูกกฎหมายนัก

จากงานเขียนดังกล่าว จะเห็นว่าแม้แต่ในกลุ่มอารยชนด้วยกัน ในกลุ่มคนที่สามารถติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยกันยังมีการสร้างความเป็นอื่นต่อกันเพื่อเบียดขับคนที่มีความแตกต่างจากตนไปสู่การเป็นชนชายขอบที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของสังคมได้ ดังนั้น กลุ่มคนที่ถูกมองว่าไม่มีความเป็นอารยชนเช่นชาวเขาชาวดอยที่ยังอิงชีวิตอยู่กับป่าและธรรมชาติอย่างสูง จึงไม่พ้นที่จะถูกสร้างความเป็นอื่นจากสังคมกระแสหลักอย่างแน่นอน ดังเช่นงานศึกษาของสุนิตดา ชูสวัสดิ์ (2553) ที่อธิบายความเป็นอื่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกมองว่าไม่มีความเป็นอารยชนผ่านงานศึกษา "ซาไก : การสร้างความเป็นอื่นในบริบทการพัฒนาของรัฐไทย" ว่า ในบริบทการพัฒนาของรัฐไทยได้ตอกย้ำซาไกให้กลายเป็นคนอื่นและกลายเป็นชายขอบของสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายพัฒนาของรัฐไทยประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน การยกระดับคุณภาพชีวิต การส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นปฏิบัติการที่รัฐกระทำเพื่อผนวกให้ซาไกเข้าสู่การพัฒนากระแสหลัก ซาไกที่ได้รับการพัฒนาและได้รับการบริการพื้นฐานจากรัฐ จะมีที่อยู่อาศัยถาวร มีการสวมใส่เสื้อผ้าสมัยใหม่ มีไฟฟ้าใช้ สามารถรับชมโทรทัศน์ มีโทรศัพท์และรถยนต์ใช้และหุงข้าวด้วยหม้อไฟฟ้า มีถนนที่สามารถเข้าออกได้สะดวกขึ้น มีการให้ซาไกนับถือศาสนา เข้ารับการรักษาพยาบาลจากหน่วยงานของรัฐ เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียน เหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของซาไกไม่มีความพัฒนาและเป็นอื่นแปลกแยกไปจากสังคมกระแสหลักของรัฐไทย จึงควรที่จะนำวิถีชีวิตซาไกเข้าสู่ระบบการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมที่ไม่ได้รับการยอมรับในความเป็นสมัยใหม่

ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ที่สังคมกระแสหลักใช้เป็นปัจจัยในการสร้างความเป็นอื่นต่อชนกลุ่มต่างๆที่แตกต่างจากตนแล้ว เพศสภาพก็เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ถูกใช้ในการศึกษาเรื่องความเป็นอื่น สืบเนื่องจากสังคมปัจจุบันที่มีช่องทางหลากหลายในการแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลและมีพื้นที่ทางสังคมที่เปิดกว้างในแต่ละช่องทางนั้นๆ จึงส่งผลให้สังคมในปัจจุบันมีความเป็นสังคมเปิด และมีกลุ่มคนที่เลือกจะอยู่ในกลุ่ม "เพศทางเลือก" ออกมาแสดงอัตลักษณ์เพื่อแสดงถึงการมีอยู่ของตนอย่างชัดเจน ซึ่งเห็นได้จากงานศึกษา "เรื่องเล่าของเกย์ในชุมชนวรรณกรรมออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่ม "บลูสกาย โซไซตี้" ใน www.pantip.com" ของพจมาน มุลทรัพย์ (2551) ว่า ในกลุ่มดังกล่าวนอกจากจะใช้วรรณกรรมหรือ "เรื่องเล่า" ในการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจทางเพศเดียวกันแล้ว ทางกลุ่มยังใช้ "เรื่องเล่า" สะท้อนทัศนคติที่กลุ่มเพศทางเลือกมีต่อสังคม และใช้เป็นเครื่องมือที่จะสะท้อนถึงอัตลักษณ์และภาพตัวตนให้สังคมกระแสหลักเข้าใจในความเป็นเพศทางเลือกของพวกเขาและตอบโต้วาทกรรมกระแสหลักที่สร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มเพศทางเลือก ดังงานศึกษา "การสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์" ของทศพร มณีศรีขำ (2545) ที่บอกถึงปัจจัยที่สร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์ว่า ความเป็นอื่นของ "เกย์" ถูกกำหนดและสร้างขึ้นจากกระบวนการผลิตซ้ำความเป็นเพศหญิง ความเป็นเพศชาย ผ่านบทบาทเพศและความเป็นเพศ อย่างไรก็ตาม "เกย์" ได้พยายามสร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านการสร้างกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย เพื่อเปิดพื้นที่สาธารณะให้ตนเองมากขึ้นอย่างทำงานของพจมานได้ศึกษาไว้

นอกจากนี้ กลุ่มอาชีพที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มอาชีพระดับล่างอย่างเช่น คนเก็บขยะ ก็ถูกภาคปฏิบัติการวาทกรรมของอุดมการณ์ทุนนิยมสร้างความเป็นอื่นด้วย ดังงานศึกษา "การสถาปนาความเป็นอื่นให้คนเก็บขยะ" ของณภาพค์ คงเศรษฐกุล (2549) ที่เผยให้เห็นถึงภาคปฏิบัติการวาทกรรมของอุดมการณ์ทุนนิยมที่มีพื้นฐานความคิด การสร้างกำไรสูงสุดและใช้ต้นทุนต่ำสุด กระบวนการผลิต/การบริโภคที่มากเกินไปจนเกินความจำเป็นและทิ้งขว้างสิ่งที่ไม่ต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุดจึงสร้างขยะจำนวนมากมหาศาลในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น ภาคปฏิบัติการวาทกรรมว่าด้วยการนำขยะมาหมุนเวียนผลิตสินค้าใหม่ยังได้สร้างความชอบธรรมให้กับการดำรงอยู่ของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม คนเก็บขยะจึงถูกสร้างขึ้นในกระบวนการนี้โดยอุดมการณ์ทุนนิยมให้มีฐานะเป็นคนชายขอบของสังคม

5.2 ประเด็นพื้นที่

การศึกษาเรื่องด่านจุดตรวจที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 ที่เพิ่มขึ้นและเริ่มมีบทบาทในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้บริบทพื้นที่โดยรอบเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่างๆอย่างมีนัยยะ จึงเป็นตัวพิสูจน์ว่าด่านจุดตรวจทหารเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆของพื้นที่ ตั้งแต่แรกเริ่มของการกำเนิดตัวตนของด่านจุดตรวจทหารที่ต้องมีขั้นตอนในการเข้าไปครอบครองพื้นที่เป้าหมาย ตลอดจนการทำให้ด่านจุดตรวจทหารสามารถคงอยู่ในพื้นที่นั้นๆ คือการเปลี่ยนพื้นที่สาธารณะไปเป็นพื้นที่พิเศษที่ประชาชนต้องแสดงตนเมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร เป็นการบรรจุความหมายใหม่ลงไปในพื้นที่ที่เคยเป็นของทุกคน

จากการสำรวจงานวิจัย ผู้วิจัยพบว่ามีการให้ความสนใจศึกษาประเด็นต่างๆโดยใช้แนวคิดพื้นที่มาเป็นเครื่องมือ จำนวน 4 เรื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ลลิตา ยาวังเสน (2551) ศึกษาเรื่องการต่อรองเชิงพื้นที่ของนักบวชหญิง: กรณีศึกษาสามเณรีในสำนักปฏิบัติธรรมหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ในโลกจิตวิญญาณ สามเณรีมีการนิยามตนเองในฐานะนักบวชและให้ความหมายต่อการปฏิบัติในทางศาสนาอย่างไร ประการที่สอง อัตลักษณ์ของสามเณรีประกอบขึ้นจากองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอะไรบ้าง และองค์ประกอบเหล่านั้นสัมพันธ์กับกลยุทธ์การต่อรองอย่างไร กลยุทธ์หรือยุทธวิธีของสามเณรีเอื้อต่อการเปิดพื้นที่ให้กับผู้หญิงในพุทธศาสนาอย่างไร เนื่องจากประเทศไทยไม่มีรูปแบบนักบวชหญิงอย่างเป็นทางการ ส่งผลต่อสถานภาพของนักบวชหญิงมีความคลุมเครือ ด้านหนึ่งอาจมองได้ว่านักบวชหญิงไม่ได้รับการยอมรับทางสังคมและทางกฎหมาย แต่ด้านหนึ่งช่องว่างดังกล่าวก็อาจเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเลือกเส้นทางธรรมได้อย่างแตกต่างหลากหลาย ความแตกต่างหลากหลายของรูปแบบนักบวชหญิงมีนัยหมายถึงการเอื้อให้สามารถเลือกกลยุทธ์ในการต่อรองและเส้นทางเดินชีวิตที่แตกต่างกัน โดยแต่ละเส้นทางเดินมีข้อจำกัดและข้อได้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ซึ่งงานชิ้นนี้ศึกษากรณีของสามเณรีในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นหนักที่หัวหน้าสำนักซึ่งเคยบวชเป็นแม่ชีมากกว่า 20 ปี และต่อมาได้บวชเป็นสามเณรีที่ศรีลังกา การศึกษาพบว่า การนิยามตนเองของสามเณรีอาศัยองค์ประกอบทางวัฒนธรรมหลายประการ และการนำเสนออัตลักษณ์ยังเลื่อนไหลเปลี่ยนไปโดยขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ฟังและบริบทที่เปลี่ยนแปลงอีกด้วย คือไม่จำเป็นต้องประกาศตนว่าอยู่ในชั่วตรงข้ามกับมหาเถรสมาคมอย่างโจ่งแจ้ง หากเป็นท่าทีที่กระโดดไปมาระหว่างพื้นที่แห่งอำนาจและพื้นที่แห่งการต่อต้าน มีกลยุทธ์ในการต่อรองสร้างพื้นที่การเป็นนักบวชหญิงที่แตกต่างกันและทำให้เกิดผลในการเปิดพื้นที่ทางธรรมที่แตกต่างกันด้วย

สุรเดช ลุนิทรานนท์ (2553) ศึกษาเรื่องการเมืองเรื่องพื้นที่ของตลาด "ชาวเขา" กับยุทธศาสตร์ปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ : กรณีศึกษาลาหู่เซเล (มุเซอตา) บนดอยมูเซอ ตำบลแม่ท้อ อำเภอมืองตาก จังหวัดตาก เพื่อมุ่งหมายทำความเข้าใจต่อยุทธศาสตร์ในการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงดอยมูเซอจังหวัดตาก ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของการพัฒนาและการอนุรักษ์ การดำรงอยู่ของชุมชนชาติพันธุ์ถูกระทบอย่างรุนแรงจากการเข้ามาของระบบตลาดและการท่องเที่ยว แม้การศึกษาจะเน้นกลุ่มมุเซอผู้เป็นประชากรชาวเขาส่วนใหญ่ในพื้นที่ แต่ก็จะวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มนี้กับคนกลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่บนดอยมูเซอ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านชาติพันธุ์อื่นๆ คนไทยพื้นราบ เจ้าหน้าที่รัฐ และกลุ่มทางสังคมต่างๆ ด้วย กลุ่มคนเหล่านี้มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านสถานภาพ ศักยภาพที่จะเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ทำกิน ทำให้มียุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ในตลาดที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ การวิจัยนี้ยังครอบคลุมปฏิบัติการไม่เพียงเฉพาะในตลาดเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ในตลาดของกลุ่มชาติพันธุ์เข้ากับวิธีการดิ้นรนเพื่อยังชีพและการแก้ปัญหาเรื่องพื้นที่ในหมู่บ้านและพื้นที่ทำการเกษตรอีกด้วย โดยผลการศึกษาพบว่า แม้ว่าการอนุรักษ์และการพัฒนาจะบีบคั้นชาวเขาอย่างหนักในเรื่องพื้นที่ทำกิน พวกเขา ก็ไม่ได้ตกอยู่ในสถานะของการเป็นผู้ถูกระงับตลอดเวลาและเสมอไป บริบทของการท่องเที่ยวเอื้อให้พวกเขาสามารถเปิดพื้นที่ใหม่ๆ เพื่อต่อรองได้ พื้นที่หลักอย่างหนึ่งคือ ตลาด บรรดากลุ่มพ่อค้าแม่ค้าชาวลาหู่และกลุ่มทางสังคมต่างๆบนดอยมูเซอ ต่างก็มียุทธศาสตร์ของการช่วงชิงพื้นที่ตลาดอันหลากหลาย แต่ละกลุ่มต่างมีเทคนิคและยุทธวิธีของการโต้ตอบต่อรองกันในความซับซ้อนของการแข่งขันและการร่วมมือ ยุทธศาสตร์ในการช่วงชิงพื้นที่จะมีความแตกต่างไปตามศักยภาพของการเข้าถึงข้อมูล การเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ และการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ออกไป ในตลาด อัตลักษณ์ "ความเป็นชาวเขา" สามารถถูกใครก็ได้ ทั้งที่เป็นและไม่เป็นชาวเขาหยิบฉวยมาเป็นยุทธศาสตร์การขาย ซึ่งชาวบ้านชาติพันธุ์ คนไทยพื้นราบ เจ้าหน้าที่รัฐ ต่างก็มีวิถีคิดและนิยามของการเข้าถึงและการจัดการพื้นที่ที่หลากหลาย นำไปสู่ปฏิบัติการในเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป

ชัชญา ขำบุญเกิด (2553) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เว็บบล็อกในฐานะพื้นที่ของการแสดงอัตลักษณ์และภาพแทนตัวบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาให้เข้าใจความหมายการสร้างพื้นที่ส่วนตัวของผู้ใช้เว็บบล็อก และการนิยามตัวตนบนพื้นที่เว็บบล็อก รวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เขียนบล็อกและผู้อ่านบล็อก รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการพูดคุยทั้งบนอินเทอร์เน็ต โดยกำหนดให้เว็บไซต์บล็อกแองค์ดอทคอม (www.bloggang.com) และเว็บไซต์เอ็กซ์ทีนดอทคอม (www.exteen.com) เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้ในการศึกษา ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การเขียนเว็บบล็อกเป็นส่วนหนึ่งของการเขียนเว็บไซต์ส่วนตัว โดยคาบเกี่ยวกับการเขียนไดอารีออนไลน์และเว็บบอร์ด เนื่องจากมีการนำเสนอความคิดเห็นที่สามารถโต้ตอบกันได้ ซึ่งทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่สามารถพบปะพูดคุยกันในชีวิตจริงได้

ธำรงค์ จิตตะปะสาทะ (2553) ศึกษาเรื่องภาพยนตร์กับการประกอบสร้างพื้นที่ของวัยรุ่นในสังคมไทย เพื่อมุ่งศึกษาการประกอบสร้างพื้นที่ของวัยรุ่นผ่านตัวแทนในสื่อภาพยนตร์ไทย อีกทั้งศึกษาการอ่านความหมายของผู้รับสารวัยรุ่นเกี่ยวกับการประกอบสร้างพื้นที่ของวัยรุ่นในภาพยนตร์ โดยพบผลการศึกษาว่า ในส่วนตัวของบทภาพยนตร์วัยรุ่นได้ประกอบสร้างพื้นที่ของวัยรุ่นให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ด้านการเรียนและครอบครัว ถือเป็นพื้นที่การจัดระเบียบวินัยให้กับวัยรุ่น รวมถึงพื้นที่ด้านมิตรภาพ พื้นที่ด้านความรักด้วย และสำหรับส่วนของผู้รับสารวัยรุ่นเองก็มีการอ่านความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อย โดยพื้นที่ด้านการเรียนและครอบครัว วัยรุ่นยอมรับการประกอบสร้างของภาพยนตร์ที่เป็นไปตามบรรทัดฐานหลักของสังคมซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหลัก ส่วนพื้นที่ด้านมิตรภาพและความรัก วัยรุ่นเริ่มมีการต่อรอง ต่อต้านความหมายมากขึ้น โดยในพื้นที่ด้านมิตรภาพการต่อรองอยู่ในลักษณะพบกันครึ่งทางระหว่างวัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมย่อย ส่วนพื้นที่ด้านความรักกลายเป็นพื้นที่ที่วัยรุ่นมีการต่อรองและต่อต้านความหมายมากที่สุด

5.3 ประเด็นพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีผู้วิจัยศึกษาในหัวข้อต่างๆมาอย่างต่อเนื่องนับพันชิ้นงาน โดยมีหัวข้อหลักใหญ่ๆที่ได้รับความสนใจศึกษา ซึ่งขอยกมา 3 หัวข้อเรียงตามลำดับปริมาณจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) งานวิจัยที่ศึกษาด้านการศึกษา 2) งานวิจัยที่ศึกษาด้านการเมืองการปกครอง 3)งานวิจัยที่ศึกษาด้านสังคม

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงทิศทางของการศึกษาวิจัยที่มุ่งให้ความสำคัญกับหน่วยสังคมที่มีโครงสร้างเป็นระบบ ตามทฤษฎีแม่บทโครงสร้าง-หน้าที่ ซึ่งเป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ตั้งแต่ยุคสมัยใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับระบบชนกลุ่มใหญ่ของสังคม ไม่มีพื้นที่ให้กับความเป็นอื่นหรือกลุ่มชนที่ถูกจัดว่าเป็นส่วนน้อยของสังคม ซึ่งตามทฤษฎีนี้อธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากความบกพร่องในหน้าที่ของหน่วยใดหน่วยหนึ่ง หรือความแปลกแยก แตกต่างจากกลุ่มใหญ่ ส่งผลให้เกิดการสะดุด ขาดตอนของพลวัตร จนส่งผลเกิดเป็นปัญหาต่างๆ ของสังคม

แต่จากสภาพปัญหาของสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีตัวตนมาอย่างยาวนาน เป็นพื้นที่ที่มีนโยบายการแก้ปัญหาถูกใช้ดำเนินการมาหลายแผน หมดสิ้นงบประมาณของชาติไปอย่างมหาศาล แต่ระบบโครงสร้างที่ถูกนำมาใช้ก็ยังไม่สามารถทุเลาความรุนแรงของสถานการณ์ ความไม่สงบลงได้ แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์เดิมที่ใช่มองเพื่อแก้ปัญหาไม่มีความสอดคล้องกับบริบท

ดังนั้น การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงต้องมาให้ความสำคัญกับเสียงที่ถูกมองข้าม เสียงที่ถูกทำให้ไม่สามารถแสดงถึงการมีอยู่ของตน ถูกทำให้เป็นอื่นตามชายขอบของสังคมให้มามีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมด้วยความเสมอภาค เพราะเสียงดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของธีระ กรใหม่(2553) ที่ศึกษาการจัดการเชิงกลยุทธ์ของทหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกล่าวถึงความสำคัญของปัญหาด้านยุทธศาสตร์ที่มักจะถูกกำหนดอยู่เพียงแต่ในกรอบของงานความมั่นคงเป็นด้านหลัก ซึ่งยังคงเป็นยุทธศาสตร์ความมั่นคงแบบเก่า ผลของแนวคิดในลักษณะนี้ นอกจากจะเป็นการทำลายรากฐานของการดำเนินงานทางการเมืองในตัวเองแล้ว ก็ยังส่งผลให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวกลายเป็น “แนวร่วมมุมกลับ” ที่ผลักดันให้มวลชนในพื้นที่ออกห่างจากรัฐ จนอาจกลายเป็นปฏิเสธรัฐได้ (สุชาติ บำรุงสุข. 2547)

การผลักดันมวลชนให้ออกห่างจากรัฐในงานศึกษาของสุชาติ บำรุงสุข (2547) ให้ความเห็นว่า เกิดจากการใช้ทัศนคติแบบตึงตัว ไม่มีความละเอียดอ่อน ไม่คำนึงถึงประเด็นในเรื่องของความแตกต่างในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกันกับสุริชัย หวันแก้ว (2551) ที่พบว่าการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภาษามลายู หลักศาสนา โครงสร้างชุมชน ตลอดจนความซับซ้อนละเอียดอ่อนในเรื่องของการปกครอง ซึ่งการละเลยในจุดนี้ จะส่งผลให้เกิดการ “แพ้ทางการเมือง” ได้ง่าย เพราะประชาชนในพื้นที่ไม่ยอมรับและไม่ให้ความร่วมมือ อีกทั้งการ “คิดเก่า ทำเก่า” ที่ใช้ยุทธการที่เคยต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (จคม.) มาเป็นแนวทางในปัจจุบัน

องค์ประกอบที่กล่าวมานั้น สุริชัย หวันแก้ว (2551) ได้เผยแพร่ผลการศึกษาของตนว่า ด้วยเหตุดังกล่าว เสียงสะท้อนจากประชาชนมุสลิมในพื้นที่จึงออกมาในรูปแบบที่ไม่สามารถให้ความไว้วางใจหรือมั่นใจว่าได้รับการปฏิบัติจากฝ่ายปกครองอย่างเป็นธรรม รวมทั้งไม่มั่นใจในประสิทธิภาพของฝ่ายปกครองต่อความปลอดภัยและการคุ้มครองในการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของธีระ กรใหม่ (2553) ที่พบว่ากลยุทธ์ของทหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีแง่ลบในมิติต่างๆ อาทิเช่น 1)มีแนวโน้มในการนำปัจจัยมาวิเคราะห์สภาพองค์กรไม่ครอบคลุม และใช้แหล่งข้อมูลไม่เพียงพอ 2)มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม 3) ทรัพยากรทางทหารหน่วยระดับปฏิบัติขาดทักษะการปราบปรามการก่อความไม่สงบในสมัยปัจจุบัน ขาดความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์

แต่ในอีกมุมมองหนึ่งในช่วงระยะเวลาก่อนหน้านี้ นริศร เข้มขัน (2549) ได้ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่เขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในปี พ.ศ.2549 ต่อบทบาทของทหารในการแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ในภาพรวมแล้ว ประชาชนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ซึ่งมาจากบทบาทของทหารในด้านต่างๆ ซึ่งเรียงตามลำดับความพึงพอใจจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) การปฏิบัติการจิตวิทยา 2) การปรับปรุงสภาพแวดล้อม 3) การปฏิบัติการด้านการข่าว 4) การปราบปรามกองกำลังติดอาวุธ 5) การพิทักษ์ประชาชนและทรัพยากร

เมื่อศึกษาเนื้อหาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกรอบของบทบาทหน้าที่ของทหารที่มีต่อสถานการณ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาออกมาว่า หน้าที่ในปัจจุบันของทหารมีความคลุมเครือ ไม่แน่ชัดเมื่อมองในแง่มุมที่มองโดยประชาชน เพราะยังปรากฏความไม่แน่ใจ ไม่มั่นใจในบทบาทของทหาร ส่วนด้านที่พอใจ ก็เป็นด้านที่เป็นหน้าที่เสริมของทหารเสียมากกว่า (ด้านจิตวิทยา ปรับปรุงสภาพแวดล้อม) ซึ่งสะท้อนว่า ทหาร กำลังสูญเสียบทบาทหน้าที่ที่ควรจะเป็น(การปราบปรามกองกำลังติดอาวุธ การพิทักษ์ประชาชนและทรัพย์สิน) ในสายตาของประชาชน

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการให้ความสนใจศึกษาในประเด็นอื่นๆอีกหลายประเด็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ปิยะนุช โหมดเทศ (2550) ศึกษาเรื่องการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานก่อการร้าย: ศึกษาเฉพาะกรณีการใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะมีการวิพากษ์วิจารณ์จากหลายฝ่ายว่าเป็นพระราชกำหนดที่มีเนื้อหาลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในพื้นที่มากกว่าที่จะให้ความคุ้มครอง ไม่ว่าจะประชาชนผู้บริสุทธิ์ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดฐานก่อความไม่สงบ ผลการศึกษาในตัวบทกฎหมายดังกล่าวก็พบว่า พ.ร.ก.ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ไม่ได้เป็นการลิดรอนสิทธิอย่างที่กล่าวมาแต่อย่างใด

สรุพ ชวนะ (2550) ศึกษาเรื่องทหารกับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของทหารที่มีต่อการแก้ไขปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจของทหาร และปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อปฏิบัติการทางทหารในพื้นที่ รวมทั้งการศึกษาถึงแนวทางการใช้กำลังที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาให้มีความเป็นรูปธรรมในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติของทหารที่ถูกส่งไปปฏิบัติการในพื้นที่มีข้อมูลหลายประการที่บ่งชี้ว่าการปฏิบัติการให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรมนั้น มีปัจจัยหลายประการที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข อาทิ ปัจจัยในเรื่องความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์ของพื้นที่ ซึ่งทหารส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในพื้นที่ การปฏิบัติการส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ข้ำยังขาดการสร้างขวัญและกำลังใจ โดยมีแนวทางที่น่าจะมีส่วนช่วยทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต่อไปในระยะยาว คือการปรับทัศนคติในยาวชนอย่างต่อเนื่อง

สติ ดีหลี (2550) ศึกษาเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาได้แนวทางว่า จะต้องมีการดำเนินการเพื่อขจัดเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดปัญหาอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยแบ่งดำเนินการเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับปฏิบัติหรือระดับยุทธวิธีที่เป็นการดำเนินการโดยทันทีเพื่อบรรเทาและลดระดับความรุนแรงของการก่อความไม่สงบลง ด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ การจัดระบบการศึกษาและพัฒนาการศึกษาการต่อสู้กับการก่อความไม่สงบ 2) ระดับยุทธศาสตร์ ที่เป็นการดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศให้เกิดความมั่นคง ให้อยู่ในระดับที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองในระยะเวลา 5 ปี โดยมีเป้าหมายเพื่อบูรณาการการปฏิบัติงานของทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

ธีรศักดิ์ สารภูษิตสันต์ (2551) ศึกษารูปแบบการรักษาความปลอดภัยตนเองของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย โดยเลือกชุมชนที่มีความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรมการนับถือศาสนาอย่างชัดเจน กล่าวคือ คนในชุมชนประกอบไปด้วยคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนา

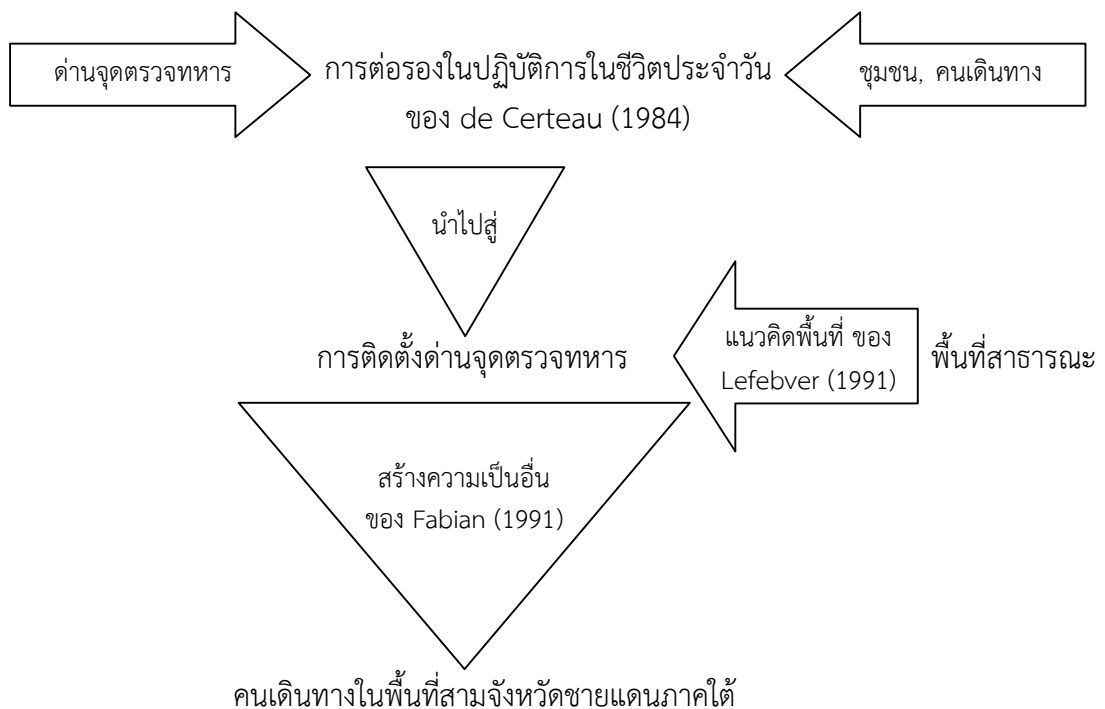
อิสลาม แต่คนทั้งสองศาสนาก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวกเรียบร้อย ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนที่สามารถรักษาความปลอดภัยของตนเองได้เนื่องมาจากเป็นชุมชนสองวัฒนธรรมที่มีการบุกเบิกก่อตั้งชุมชนร่วมกัน มีการทำกิจกรรมสาธารณะทั้งทางประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน โดยรูปแบบการเกิดระบบการรักษาความปลอดภัยของชุมชนมีพื้นฐานจากความเป็นคนมุสลิมและการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้ชุมชนสามารถดูแลความปลอดภัยของตนเองได้ ดังนั้นเมื่อเกิดความไม่สงบทำให้เกิดการรวมตัวได้ง่ายขึ้น สำหรับรูปแบบการรักษาความปลอดภัยของชุมชนมี 12 ขั้นตอนนับตั้งแต่การรวมพลังชุมชน การฝึกอบรมยุทธวิธีการรักษาความปลอดภัย การกำหนดพื้นที่การรักษาความปลอดภัย การจัดให้มีการระวังป้องกันเหตุ การจัดให้มีระบบสัญญาณแจ้งเหตุและการสื่อสาร ระบบยามรักษาการณ์ การควบคุมบุคคลและยานพาหนะ สนธิกำลัง การหาข่าว สังคมจิตวิทยา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน และการประเมินผล ซึ่งทุกมาตรการได้รับความร่วมมือจากชุมชนเนื่องจากในการทำงานทุกครั้งได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมี "สุกมปากัด" เป็นรูปแบบเสริมที่เพิ่มพลังชุมชน

เอกรัตน์ ช่างแก้ว (2551) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซียในกรณีความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยศึกษาในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงโดยสังเขป พบว่าสิ่งที่ส่งผลให้เกิดความไม่สงบในพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยหลายปัจจัยแต่ปัจจัยที่ส่งผลกระทบสำคัญได้แก่ ปัจจัยในเรื่องชาตินิยมความเป็นมาเลย์-มุสลิม และปัจจัยเร่งเกิดจากการบริหารงานของนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่อาจไม่เข้าใจสถานการณ์ในพื้นที่ โดยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียนั้น มาเลเซียมองว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องภายในของไทย แม้ว่าจะส่งผลกระทบต่อมาเลเซียอยู่บ้าง แต่ในปัจจุบันทั้งสองประเทศได้ร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวอันจะนำไปสู่แนวทางแห่งสันติสุขและความก้าวหน้าของทั้งสองประเทศ

กฤษฎา บุญประกอบ (2551) ศึกษาเรื่องความเครียดในการปฏิบัติงานของทหารสังกัดมณฑลทหารบกที่ 42 ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า ทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเครียดในระดับน้อยในด้านความกลัว ความขัดแย้ง ความวิตกกังวลและความมั่นคงในชีวิต การแก้ปัญหาความเครียดโดยการเผชิญกับความเครียดและการหลบหนีอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการพึ่งพาและการยอมรับปัญหาอยู่ในระดับน้อย ความสัมพันธ์กับความเครียดพบว่า อายุ การศึกษา พื้นที่ปฏิบัติงานและหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญที่ .05 รายได้มีความสัมพันธ์กับ ความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.01 ยศ ตำแหน่ง สถานภาพ ประสบการณ์ และระยะเวลาในการปฏิบัติงานไม่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

6. กรอบแนวคิด

จากการศึกษาเรื่องของด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ใช้แนวคิดความเป็นอื่นของ Fabian (1991) ที่ว่า ความเป็นอื่น หรือ “คนอื่น” นั้น ไม่มีอยู่ในตัวของมันเองเพื่อรอการค้นพบ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา หรือเป็นเรื่องราวที่ถูกปั้นแต่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการของไทยที่มีความเห็นว่า ความเป็นชายขอบล้วนเป็นประดิษฐกรรมที่ถูกสังคมสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อกีดกันและผลักไสคนที่แตกต่างจากตนให้อยู่ในสภาพหรือตำแหน่งทางสังคมที่ด้อยกว่า เพื่อสถาปนาความยิ่งใหญ่และเสริมสร้างอำนาจให้กับกลุ่มตนเอง โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดนี้เป็นหลักในงานวิจัย เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารที่ไปกีดทับสิทธิของประชาชนในการเดินทางบนถนนที่เป็นพื้นที่สาธารณะ โดยใช้ร่วมกับแนวคิดการต่อสู้ต่อร่องในปฏิบัติการชีวิตประจำวันของ de Certeau (1984) และแนวคิดพื้นที่ของ Lefebver (1991) มาอธิบายการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะสู่การเป็นพื้นที่แห่งการใช้อำนาจของด้านจุดตรวจทหาร ที่ประชาชนจะต้องมีการแสดงตัว และยอมรับในกฎกติกาในการผ่านด้านจุดตรวจทหาร ซึ่งสามารถอธิบายกรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยแผนภาพดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษา "ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้" เป็นการวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของด้านจุดตรวจทหารที่มีต่อบริบทโดยรอบเพื่อหาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นให้กับกันและกัน และปัจจัยเงื่อนไขที่ได้มาซึ่งผลการศึกษาเหล่านั้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนและกระบวนการในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีถนนสายหลักที่จะนำไปสู่จังหวัดต่างๆในพื้นที่อยู่ 3 สายด้วยกัน โดยมีถนนเส้น 42 และ 43 ที่เชื่อมระหว่างอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา กับอำเภอหนองจิก และอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีตามลำดับ โดยถนนเส้น 42 ที่เชื่อมมาทางอำเภอโคกโพธิ์ยังพาดผ่านอำเภอหนองจิก เป็นเส้นทางสำคัญไปสู่อำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง อำเภอปะนาเระ อำเภอสายบุรี ในจังหวัดปัตตานี อำเภอบาเจาะ อำเภอยี่งอ และสิ้นสุดที่อำเภอเมืองนราธิวาส

ทั้งนี้ จากอำเภอโคกโพธิ์ สามารถใช้ถนนเส้น 409 ที่แยกมาจากถนนเส้น 42 ตรงสี่แยกนาเกตู ไปยังตัวจังหวัดยะลา โดยผ่านสามแยกบ้านเนียง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา และยังมีถนนเส้น 4106 ที่แยกมาจากถนนเส้น 42 ช่วงผ่านอำเภอเมืองปัตตานี ไปสิ้นสุดที่ชายแดนมาเลเซีย ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยผ่านอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี อำเภอเมืองยะลา อำเภอกรงปินัง อำเภอบันนังสตา อำเภอธารโต และอำเภอเบตง

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาด้านจุดตรวจทหารที่ติดตั้งในสถานการณ์ความไม่สงบบนถนนเส้น 4106 จากองค์ประกอบที่เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญในการเดินทางและการขนส่งสินค้าติดต่อกับชายของประชาชนในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียงไปยังชายแดนมาเลเซีย มีความยาว 174 กิโลเมตร พาดผ่านพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ที่มีการก่อวินาศกรรมความสงบอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งมีรูปแบบด้านจุดตรวจทหารที่กำกับอยู่บนถนนเส้นนี้หลากหลายประเภท เช่น ด้านถาวร ด้านชั่วคราว เป็นต้น และมีความหนาแน่นของด้านจุดตรวจทหารอยู่ในระดับที่น่าสนใจ และเลือกด้านอื่นๆที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน(บนถนนสายอื่น) เพื่อความครอบคลุมและหลากหลายของพื้นที่ มาเป็นตัวแทนในการศึกษาจำนวน 7 ด้านด้วยกัน ดังนี้

ก. ด้านจุดตรวจทหารในพื้นที่สีแดง ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารจุดหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ปัตตานี-ยะลา-เบตง ที่ติดตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลตานะปุเต๊ะ โดยด้านจุดตรวจทหารนี้มีอายุการติดตั้งที่ยาวนานตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืน(4 มกราคม 2547) ตั้งอยู่บนพื้นที่ว่างระหว่าง 2 ชุมชนในพื้นที่สีแดง เป็นด้านจุดตรวจทหารหน้าฐานที่มั่นของกองกำลังทหารขนาดเล็ก โดยมีความน่าสนใจตรงที่อยู่เยื้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข. ด้านจุดตรวจทหารในพื้นที่สีเขียว(พื้นที่ปลอดภัย) ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่กลางชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ปัตตานี-ยะลา-เบตง ที่ติดตั้งอยู่ในพื้นที่กึ่งอำเภอกรงปินัง โดยด้านจุดตรวจทหารนี้แต่เดิมนั้นเป็นจุดตรวจของตำรวจ สภ.กึ่งอำเภอกรงปินัง กำกับบนถนนหลักที่ผ่านกลางชุมชนขนาดใหญ่ อยู่ใกล้ร้านค้าบ้านเรือนประชาชน แต่เมื่อสถานการณ์ความไม่

สงบได้ปะทุขึ้น ก็ได้ต่อเติมบังเกอร์ให้มีความแข็งแรง และเพิ่มพื้นที่เตือนที่อำนวยความสะดวกลงไปในพื้นผิวจราจร และมีเจ้าหน้าที่กำลังผสมตำรวจ-ทหารในการกำกับดูแลด้านจุดตรวจ

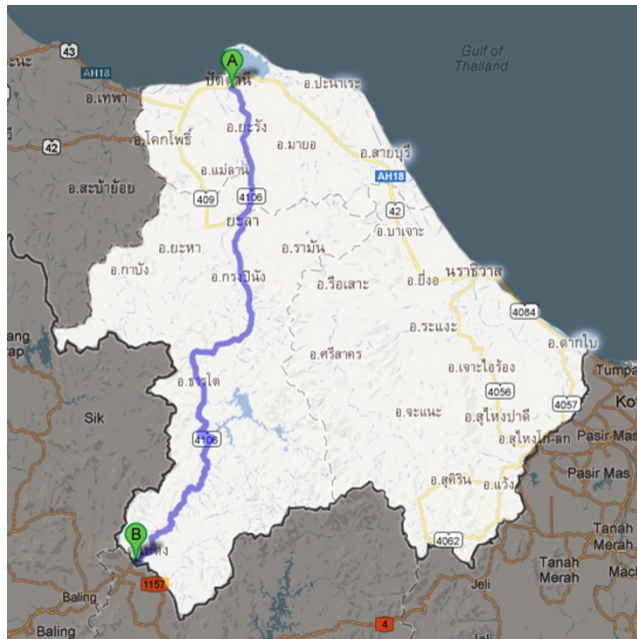
ค. ด้านจุดตรวจทหารหน้าสถานีที่สำคัญ ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่หน้าโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 ปัตตานี-ยะลา-เบตง และยังเป็นจุดแยกสำคัญในการเดินทางของประชาชนในพื้นที่ เป็นด้านจุดตรวจทหารที่มีเจ้าหน้าที่ทหารประจำการอยู่เกือบตลอดเวลา มีอุปกรณ์ชะลอรถ และเตือนที่อำนวยความสะดวกตั้งอยู่กลางถนน พร้อมกับซุ้มสำหรับตรวจค้นร่างกาย

ข. ด้านจุดตรวจทหารที่จุดแยกสำคัญ ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่ตรงวงเวียนขนาดใหญ่ท่ามกลางชุมชนบนถนนเส้นที่เพิ่งเปิดใหม่ในพื้นที่อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เพราะเป็นเส้นทางลัด 4 เลนที่ใช้ในการเดินทางระหว่างจังหวัดสงขลาและจังหวัดยะลา เป็นด้านจุดตรวจทหารที่มีเตือนที่อำนวยความสะดวกและโรงจอดยู่ทพหนะบนพื้นผิวจราจร การวางอุปกรณ์ชะลอรถตรงด้านจุดตรวจทหารนี้ส่งผลให้พื้นผิวจราจรชำรุด

ง. ด้านจุดตรวจทหารที่จุดแยกสำคัญและอยู่ในพื้นที่สีแดง ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจทหารที่ตั้งอยู่ตรงแยกตลาดบันนังสตา ซึ่งเป็นจุดที่บรรจบของถนนเส้นที่มาจากอำเภอยะหา อำเภอเบตง ไปยังตัวจังหวัดยะลา เป็นด้านจุดตรวจของตำรวจที่เพิ่มบังเกอร์และอุปกรณ์ชะลอรถหลังจากเกิดสถานการณ์ความไม่สงบ

จ. ด้านจุดตรวจทหารถนนรวมมิตร จังหวัดยะลา เป็นด้านที่กำกับดูแลถนนรวมมิตรซึ่งมีเหตุการณ์ลอบวางระเบิดอยู่บ่อยครั้ง จึงทำให้ถนนเส้นดังกล่าวถูกทำให้เป็นแบบจราจรทางเดียว และติดตั้งกล้องวงจรปิดตลอดสาย

ฉ. ด้านจุดตรวจหน้าศาสนสถาน ผู้วิจัยได้เลือกด้านจุดตรวจหน้าวัดแห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4063

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และถนนเส้น 4106 (เส้นสีฟ้าเข้ม) ที่ทอดยาวมาจากจังหวัดปัตตานีและสิ้นสุดที่ชายแดนไทย – มาเลเซีย ที่ตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ที่มา : แผนที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2556

2. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านจุดตรวจทหารและผู้คนในชุมชนที่ใช้รถใช้ถนนในการเดินทางผ่านด่านตรวจมากที่สุด ได้แก่ ทหารที่ประจำการที่ด่าน จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ผู้นำศาสนาพุทธ จำนวน 1 คน และประชาชนที่อาศัยในชุมชนที่มีด่านจุดตรวจทหารและใช้เส้นทางผ่านจุดตรวจด้านทหารบ่อยครั้งเพื่อเดินทางประกอบอาชีพหรือธุรกิจต่างๆ แบ่งเป็นพุทธ จำนวน 9 คน มุสลิม จำนวน 15 คน และยังอาศัยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนทั่วไป และทหารชุดอื่นที่ไม่มีหน้าที่ประจำด่านตรวจมาเสริมด้วย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบบันทึกข้อมูลสนาม จดบันทึกภาพเหตุการณ์ กิจกรรมที่เกิดขึ้นที่ด่านจุดตรวจทหาร ซึ่งผู้วิจัยใช้เมื่อลงสังเกตในพื้นที่สนาม โดยสังเกตกิจกรรมการใช้รถใช้ถนนของผู้คนและกิจกรรมที่เกิดขึ้นที่ด่านจุดตรวจ

3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่เป็นเพียงแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งไม่มีโครงสร้างตายตัว ไม่จำกัดคำตอบ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ความไม่สงบ และการตั้งด่านจุดตรวจทหาร

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีการดังนี้

4.2.1 การเข้าสู่สนามวิจัยเพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างเนืองๆทำให้ประชาชนในพื้นที่ต้องระแวงระวังอันตรายต่างๆอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องหรือสืบเนื่องจากเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความละเอียดอ่อนต่อพื้นที่กับคนแปลกหน้า จึงค่อนข้างเป็นการยากที่จะเข้าถึงข้อมูล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการที่ทำตัวเองให้เป็นคนใน เนื่องจากที่ผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่อยู่แล้ว การหยิบยกประเด็นปัญหาในพื้นที่ขึ้นมาพูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในมุมมองของประชาชนที่อยู่ภายใต้มาตรการต่างๆจึงเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมที่ค่อนข้างจะได้ผล และทำให้ผู้ให้ข้อมูลคลายความกังวลและเผยข้อมูลต่างๆจนเป็นที่น่าพอใจ โดยที่เริ่มเก็บข้อมูลจากกลุ่มเพื่อนๆของผู้วิจัยที่เข้าช่วยของผู้ให้ข้อมูลเพื่อซักซ้อมและประเมินแนวคำถาม จากนั้นจึงได้ขอคำแนะนำไปยังผู้ให้ข้อมูลคนอื่นๆที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผลการวิจัย ซึ่งเป็นวิธีสร้างตัวตนที่ไว้วางใจได้กับผู้ให้ข้อมูลคนต่อๆมา จนสามารถเก็บข้อมูลได้จนเป็นที่น่าพอใจ

ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าหน้าที่ทหาร เนื่องจากบ้านที่อยู่อาศัยของผู้วิจัยเป็นร้านขายของชำขนาดใหญ่ในชุมชน และมีเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่มาใช้บริการเป็นประจำ จึงค่อนข้างมีความสนิทใกล้ชิดและมีความคุ้นหน้าคุ้นตาระหว่างกัน อีกทั้งนำสาวและนำเขยยังทำกิจการฟาร์มไก่

เนื้อ และส่งเนื้อไก่ไปยังค่ายทหารที่อยู่ในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นช่องทางให้ผู้วิจัยสามารถใช้โอกาสดังกล่าวในการหาข้อมูลได้

4.2.2 การสังเกต ผู้วิจัยสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดยการสังเกตสภาพภูมิทัศน์ของชุมชน ถนน และการตั้งด่านจุดตรวจทหาร สังเกตกิจกรรมการตั้งด่านตรวจ และวิธีปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อประชาชนผู้ใช้ถนน

4.2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุและความเป็นมาของการตั้งด่านตรวจฯในพื้นที่ชุมชน ความรู้สึกนึกคิดและมุมมองในมิติต่างๆของประชาชนผู้ใช้รถที่มีการตั้งด่านตรวจ และความรู้สึกนึกคิดและมุมมองในมิติต่างๆของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานบนพื้นที่ถนน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

5.1 การตรวจสอบข้อมูล : ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า หรือตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากหลายแหล่งโดยตรวจสอบจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และสังเกตพื้นที่ด่านจุดตรวจทหารหลายๆครั้งเพื่อเสริมกับการสัมภาษณ์บุคคลหลายๆกลุ่มในต่างเวลา ต่างสถานการณ์ ต่างสถานที่ ทำซ้ำกลับไปกลับมาเพื่อให้ข้อมูลถูกต้องและน่าเชื่อถือ

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร สังเกต และสัมภาษณ์มาจัดแยกประเภทตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา แล้วนำมา ถอดรหัส ตีความ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีเชิงพรรณนาวิเคราะห์

6. การนำเสนอวิทยานิพนธ์

6.1 บทนำ นำเสนอถึงความเป็นมาของปัญหาและความสนใจในการศึกษาปฏิบัติการในการครอบครองพื้นที่ด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนคำถามในการวิจัยวัตถุประสงค์ ประโยชน์ ขอบเขตของการวิจัย

6.2 การสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคิดความเป็นอื่น พื้นที่ /รหัสพื้นที่ และสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการทบทวนวรรณกรรม

6.3 วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการกำหนดระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย พื้นที่ในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

6.4 ผลและการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจจำแนกออกเป็นสองประเด็นคือ ปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด่านจุดตรวจทหาร โดยนำเสนอถึงการนิยามพื้นที่ถนน การเลือกพื้นที่ในการครอบครอง พัฒนาการของปฏิบัติการครอบครอง และการดำรงอยู่ และเพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ โดยนำเสนอการประกอบสร้างของความเป็นอื่น การให้รหัสความเป็นอื่นและความเป็นอื่นในมุมมองของแต่ละฝ่ายที่ใช้ถนน

6.5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลและการวิเคราะห์

ในการศึกษา "ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือเพื่อศึกษาปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด้านจุดตรวจทหาร และเพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การนิยาม "พื้นที่ถนน"

ถนน ในความหมายทั่วไปที่คนใช้รถใช้ถนนเข้าใจ คือ ทางเดินรถ ที่ทุกคนสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์ในการเดินทางได้อย่างสะดวก มีผิวการจราจรที่เรียบโล่ง ปลอดภัยต่อการขับขี่ยานพาหนะ อาจจะใช้เป็นประโยชน์อย่างอื่นได้ตามความเหมาะสม การนิยามพื้นที่ถนนโดยประชาชนบางส่วนจึงจะขึ้นอยู่กับการใช้งานด้วย

"..ถนนในความหมายของผมก็ ที่ๆรถวิ่งไปมาไง เดินทาง และมันต้องปลอดภัยกับการขับขีของเราด้วย.." (อาณัติ, สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2555)

"..ถ้าไม่มีด้านตรงนี้มันตรงยาวเลยนะ แล้วมันไม่ใช่ทางหลักด้วย ผมก็เลยมักจะเอารถที่ซ่อมแล้วมาวิ่งเทศบ่อยๆก่อนที่จะบอกอาการให้กับลูกค้า คือบางที่เราขับซ้าๆเราไม่รู้หรือว่ามันจะเสียตรงไหน ผมก็เอารถมาทดสอบที่เส้นนี้ แต่นั่นมันเมื่อก่อนไง ตอนนี้นั้นมันมีด้านขวางตรงนั้นแล้ว แต่เมื่อก่อนมันใช้ได้หลายอย่าง.." (ช็อก, สัมภาษณ์วันที่ 5 พฤศจิกายน 2555)

จากคำสัมภาษณ์จะเห็นว่า ในสถานการณ์ปกตินั้น ถนน เป็นพื้นที่สาธารณะที่มักจะถูกใช้ประโยชน์ในหลายอย่างที่สอดคล้องกับบริบท ถนนบางเส้นที่ผ่านจุดที่มีทัศนียภาพที่สวยงามอาจจะ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในการปั่นจักรยานออกกำลังกาย หรือบางเส้นที่มีการจราจรที่พลุกพล่าน มีผู้เดินทางไปมาเป็นจำนวนมาก หรือวันที่มีตลาดนัด ถนน ในนิยามของผู้ค้าขายจะเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำงานค้าขายหาเลี้ยงชีพ แต่ทุกคนก็ยังเคารพในความหมายเดิมของถนนที่เป็นเส้นทางสัญจรของคนในสังคมอยู่ การนิยามถนนในความหมายอื่นจึงอยู่บนหลักที่จะต้องไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน (จิรดา, มักชุม และลาวณี, สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤศจิกายน 2555 - ไซดี, ธรรมรักษ์, สัมภาษณ์วันที่ 8 พฤศจิกายน 2555)

การนิยามความหมายของพื้นที่ถนนเป็นพื้นที่ของการทำงานยังถูกนิยามโดยเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้พื้นที่ถนนในการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารเพื่อตรวจค้น ป้องกันมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดเหตุรุนแรง ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถป้องกันได้ทั้งหมด แต่ในสถานการณ์ที่วุ่นวาย ถนน จะถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการควบคุมดูแลพื้นที่ รวมไปถึงควบคุมฝูงชนที่อาจจะเป็น

ตัวแปรของความรุนแรง ซึ่งเป็นมาตรการที่ใช้กันทั่วโลก (จ.ส.อ.บุระชัย, สัมภาษณ์วันที่ 27 พฤษภาคม 2556 - จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556)

"..ในสถานการณ์ที่ผิดปกตินั้น เราจะใช้ถนนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการจำกัดเสรีปัจจัยที่จะก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่เราไม่ต้องการนะ มันเป็นเบสิคของทั่วโลก อย่างน้อยที่เราคุมถนนไว้ ก็จะช่วยขวางพวกก่อกวนได้บ้าง.." (จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556)

"..เรามองว่ามันเป็นพื้นที่ทำงานของเรานะ ไม่ใช่แค่ถนน แต่ครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ ทาง จนท.ต้องควบคุมพื้นที่ดูแลพื้นที่ให้ได้ เพื่อความสงบสุขและปลอดภัยของประชาชน.." (ส.อ.สุรเดช, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556)

การนิยามความหมายพื้นที่ถนนขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ที่ให้การนิยาม นอกเหนือจากการใช้สัญจรด้วยหน้าที่ดั้งเดิมแล้ว ผู้ที่นิยามยังร่วมใช้ถนนในมิติที่สอดรับกับวิถีชีวิตและหน้าที่ของตน ถนนจึงถูกนิยามในความหมายที่หลากหลาย แต่ในพื้นที่ที่มีเหตุการณ์รุนแรงเป็นตัวแปรสำคัญ การนิยามถนนในบางความหมายอาจจะเบียดหน้าที่ดั้งเดิม เบียดสิทธิของผู้ใช้ถนนคนอื่นๆโดยอาศัยสถานการณ์และกฎหมายพิเศษรองรับการนิยามนั้น อาจจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป (สมัชชา, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2556)

2. ปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด่านจุดตรวจทหาร

2.1 นโยบายของรัฐที่มีผลต่อปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่หาข้อมูลเพื่อศึกษาช่วงเวลาก่อนและระหว่างการมีด่าน ประกอบกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่าการประกอบสร้างของแต่ละด่านจะวางอยู่บนพื้นฐานของนโยบายเพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับพื้นที่ (ส.ท.อนวัตร, สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤษภาคม 2556)

"..ก็อย่างที่เห็นนะ ว่าการที่มาอยู่ตรงนี้ของเรานั้นมาจากการวางนโยบายเชิงรุกที่รัฐวางมา การก่อกวนหรือเกิดเหตุรุนแรงเป็นสัญญาณที่มันไม่โอเคนะ เราก็ไม่อยากให้มันพัฒนาไปมากกว่านี้ คือโอเค.. คุณก่อกวน คุณไม่พอใจ คุณจะไปขี่ม้าย คุณจะออกห่างขี่ม้าย จั๊นมา พวกเราจะมาดูพวกคุณ.." (จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556)

การตั้งด่านจุดตรวจทหารเริ่มต้นจากนโยบายเชิงรุกที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่เป็นจุดเปลี่ยนให้เกิดสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้มีมาตรการ "ดับไฟใต้" ที่ต้องส่งกำลังทหารจำนวนมากลงพื้นที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันความปลอดภัยให้กับประชาชน โดยเฉพาะครูและพระ รวมถึงการทำงานด้านการข่าวเพื่อสืบ

หาแกนนำในขบวนการแบ่งแยกดินแดน (สรุท ขวนะ, 2550) ทำให้พื้นที่มีลักษณะที่ผิดแปลกไปจากเดิม กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ได้อยู่ในมาตรการดูแลรักษาความปลอดภัยของกองกำลังทหารหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ประกอบกับการบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและสิทธิมนุษยชน ทั้งยังเอื้อต่อการติดตั้งด่านจุดตรวจทหารบนถนนเส้นต่างๆในพื้นที่ตามข้อที่ 4 ของ พรก.ฉุกเฉินดังกล่าวที่ว่า "ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ หรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้ยานพาหนะ" ด้วยเหตุนี้ การติดตั้งด่านจุดตรวจทหารจึงสามารถติดตั้งได้ในพื้นที่ตามแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นสมควร (จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556)

การดำเนินแผนงานดับไฟใต้ที่มีกฎหมายพิเศษรองรับการทำงานของเจ้าหน้าที่ทหารและการควบคุมสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเลี่ยงการสร้างชนวนจุดความขัดแย้งใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการเข้าหาชาวบ้านจึงต้องตระหนักในสิทธิมนุษยชน และระมัดระวังกิริยาส่วนบุคคลที่อาจจะกระทบความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งก่อนการต่อรองในกรณีต่างๆ เช่น การขอติดตั้งด่านจุดตรวจทหาร หรือการหาจุดเพื่อตั้งฐานที่มั่นในชุมชน เจ้าหน้าที่จะต้องเตรียมตัวในลักษณะการเข้าอบรมเพื่อควบคุมการพูด น้ำเสียง กิริยาท่าทางให้เป็นมิตร และแสดงความจริงใจให้คู่ต่อรองสามารถไว้วางใจได้ (จ.ส.ท.ภัทรพงษ์, สัมภาษณ์วันที่ 17 พฤษภาคม 2556 - ส.ท.อนวัตร, สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤษภาคม 2556)

การต่อรองเพื่อติดตั้งด่านจุดตรวจทหารในชุมชนต่างๆถึงแม้เจ้าหน้าที่จะแสดงความจริงใจในการเข้าไปแก้ปัญหาความไม่สงบ แต่ก็ไม่สามารถเรียกว่าเป็นการต่อรองได้เต็มปากนัก เพราะองค์ประกอบการเลือกพื้นที่จะขึ้นอยู่กับการเกิดเหตุรุนแรง หรือมีรายงานว่ามีความรุนแรงแฝงตัวอยู่ การต่อรองจึงไม่เคยยุติด้วยการที่เจ้าหน้าที่ถูกปฏิเสธจากชุมชน การต่อรองที่เกิดขึ้น จึงเป็นขั้นก่อนที่ด่านจุดตรวจทหารจะตามมา (เกริกไกร, สัมภาษณ์วันที่ 10 พฤษภาคม 2556)

"..มันแบบว่า คือผมก็อยู่ตรงกลางไง ฝั่งนี้ก็รัฐ ฝั่งนี้ก็ชาวบ้าน แล้วด้วยหน้าที่นะ เขา(ทหาร)อยากมาอยู่ ผมก็ต้องจัดหาที่ให้ ซึ่งเราขัดไม่ได้ไง เขาหมายเราไว้แล้ว ถ้าเราขัด ชุมชนเราก็เสียหาย ชาวบ้านเราไปทำอะไรที่ไหน เขาดูบัตรก็จะแบบว่า อ้อ มาจากหมู่บ้านพวกเคลื่อนไหว พวกไม่ให้ความร่วมมือ" (อดีตกำนันอับดุลละห์, สัมภาษณ์วันที่ 14 พฤษภาคม 2556)

"..เขามาอยู่ก็อยู่ในส่วนของเขา จะแยกกัน พระก็อยู่ส่วนพระ ทหารก็จะอยู่ตรงเรือนั้น (ชี้) มันมาแบบนี้แล้ว สถานการณ์มันเป็นแบบนี้ เขาต้องมาดูแลจุดที่มันล่อแหลม พระก็ยอมรับนะว่าโดยสถานะนั้นเราก็เสียอยู่ แต่ชาวบ้านที่นี้ก็ดูแลเราดี เป็นหูเป็นตาให้วัด ทหารมาอยู่ ก็มาเพิ่มหูเพิ่มตาให้พระ .." (พระครูสังฆฯ, สัมภาษณ์วันที่ 25 พฤษภาคม 2555)

"..ตอนนั้นเขา(ทหาร)ก็มาตั้งพวกกรวยพวกเหล็กกันนะ ยังไม่มีอะไร
มากเหมือนเดี๋ยวนี้นี้ ตั้งแบบเล็กๆ ตรวจสอบไปมา เย็นๆก็เลิก ก็จะไม่สงสัยหรือ
ที่เขามา เพราะว่ามันสถานการณ์ไง เขาก็มาดูมาตรวจ.." (มีเดาะห์, สัมภาษณ์
วันที่ 3 ธันวาคม 2555)

ด้านจุดตรวจทหารจึงเป็นผลพวงมาจากนโยบายของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่
เพื่อเน้นการรักษาความสงบเรียบร้อยและสร้างความปลอดภัยให้กับประชาชน โดยขึ้นอยู่กับ
สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆเป็นตัวแปรในการเข้าไปครอบครองพื้นที่ถนน ด้านจุดตรวจ
ทหารจึงเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการควบคุมพื้นที่ ประชาชน และเป็นตัวชี้วัดถึงสถานการณ์ความ
รุนแรงในพื้นที่ต่างๆ (จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556)

2.2 พื้นที่ถนนกับการครอบครอง

พื้นที่ที่ถูกมองว่ามีความเปราะบางต่อความมั่นคงของอำนาจรัฐด้วยการถูกท้าทายจากกลุ่ม
เคลื่อนไหวต่อต้าน จึงจำเป็นต้องมีมาตรการตั้งพื้นที่ดังกล่าวกลับเข้ามาสู่อำนาจเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่ง
อำนาจเหนืออธิปไตยตามรูปแบบของความเป็นรัฐ-ชาติ โดยสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ที่ถูกมองว่ากลุ่มผู้เคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐ คือผู้ที่ต้องการแสดงถึงอัตลักษณ์ความ
เป็นเชื้อชาติมลายู และเคลื่อนไหวด้วยการแทรกซึมตามหมู่บ้าน ปลูกกระตมแนวความคิดมลายูนิยมเพื่อ
สลายอำนาจรัฐให้กับชาวบ้าน รัฐจึงต้องมีมาตรการในการยับยั้งกระบวนการที่จะส่งผลให้สูญเสีย
อำนาจ เพื่อตั้งพื้นที่และสร้างความเข้าใจอันดีให้แก่มวลชน (กฤษฎา บุญประกอบ, 2551) ผ่านทาง
นโยบายในการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารและฐานที่มั่นของเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่ต่างๆ โดยมีเกณฑ์
การเลือกพื้นที่ และขั้นตอนการเข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากถนนสู่การเป็นด้านจุดตรวจทหาร
ดังนี้

1) **พื้นที่สีแดง** ปัจจัยลักษณะนี้จะถูกกำหนดโดยหน่วยข่าวกรองของรัฐในการ
กำหนดพื้นที่ของการเข้าไปจัดตั้งฐานที่มั่น โดยดูจากรายงานถึงผู้เคลื่อนไหวความรุนแรงในพื้นที่
นั้นๆ ซึ่งเริ่มขั้นตอนด้วยการแจ้งไปยังผู้นำชุมชนเพื่อขอเช่าพื้นที่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งในการตั้งฐาน
ที่มั่น ซึ่งผู้รับแจ้งในที่นี้ก็คือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีฐานะเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างรัฐกับชุมชน จึง
ต้องจัดสรรที่ดินบริเวณหนึ่งของตนเองที่อยู่ติดถนนและอยู่ห่างออกจากบ้านเรือนของชาวบ้าน
โดยประมาณเพื่อจัดเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังของรัฐ

2) **จุดแยกสำคัญ และทางเข้าเมือง** ปัจจัยลักษณะนี้จะถูกกำหนดตามยุทธศาสตร์ใน
การจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ โดยจะตั้งด้านจุดตรวจทหารตาม
เส้นทางที่สำคัญหรือเส้นทางหลัก จุดแยกที่สามารถไปได้หลายพื้นที่ ทางเข้า-ออกเมืองหรือชุมชน
เพื่อเป็นการจำกัดพื้นที่และความเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวความรุนแรง โดยด้านจุดตรวจที่
ติดตั้งในพื้นที่ลักษณะปัจจัยนี้จะเน้นการตรวจกรองยานพาหนะที่สัญจรผ่านด้านตามลักษณะที่ถูกระบุ
มาจากฐานข้อมูลกลาง

ด้านจุดตรวจทหารที่ติดตั้งในลักษณะนี้ถือว่าเป็นประเภทแรกที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพราะการ
จำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงด้วยวิธีนี้เริ่มเป็นที่พบเห็นตามเส้นทางต่างๆ
หลังจากสถานการณ์ความรุนแรงมีแนวโน้มที่เกินควบคุม โดยเจ้าหน้าที่ทหารจะเริ่มด้วยการตั้งเต็นท์

เสริมด้วยบังเกอร์กระสอบทรายบนไหล่ทางหรือเกาะกลางถนนเป็นที่อำนวยความสะดวก ใช้สิ่งกีดขวางและตัวหนอนในการปิดช่องทางจราจรให้เป็นช่องทางเดียวแบบคอขวด ซึ่งหากเป็นพื้นที่ชุมชนก็จะเป็นลักษณะที่ไม่ได้เป็นฐานที่มั่นเพราะข้อจำกัดด้านพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่จะสลับหมุนเวียนมาประจำการ และมีลักษณะการทำงานแบบกองกำลังผสมระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันคัดกรองยานพาหนะและบุคคล ด้วยปัจจัยหน้าที่ลักษณะนี้ที่ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่จำนวนมากในการปฏิบัติงาน การขอพื้นที่ในการติดตั้งจึงเป็นเพียงการประสานงานกับกรมทางหลวง ด้วยเหตุนี้จึงสามารถติดตั้งด่านจุดตรวจได้อย่างรวดเร็วและสามารถพัฒนากลายเป็นด่านจุดตรวจในลักษณะแบบแรกได้หากมีพื้นที่ที่สามารถขยายออกไป

3) *หน้าสถานีราชการ วัด โรงเรียน โรงไฟฟ้า* ปัจจัยลักษณะนี้จะเน้นที่การปกป้องดูแลสถานที่สำคัญต่างๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ทหารที่ถูกส่งมาดูแลความปลอดภัยให้กับสถานที่ พร้อมกับเพิ่มเติมที่อำนวยความสะดวก บังเกอร์กำกับทางเข้าออกของสถานที่นั้นๆ และพัฒนาจนกลายเป็นด่านจุดตรวจทหารเพื่อชะลอความเร็วของยานพาหนะที่ผ่านไปมา

4) *ด่านฉุกเฉิน* *ด่านที่ติดตั้งตามสถานการณ์* ปัจจัยของการติดตั้งด่านในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสถานที่ในขณะนั้น โดยด่านฉุกเฉินหรือ "ด่านลอย" จะปรากฏให้เห็นหลังจากที่เพิ่งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง จะเป็นในลักษณะที่มีเจ้าหน้าที่ทหารจำนวนหนึ่งและสิ่งกีดขวางจราจรแบบเคลื่อนย้ายได้ง่าย เช่น กรวยจราจร ออกปฏิบัติการสกัดทางเข้า-ออกรอบพื้นที่ที่เกิดเหตุหรือตามหมายที่ได้รับรายงานในลักษณะปฏิบัติการชั่วคราว

ด่านฉุกเฉินที่ปรากฏให้เห็นอีกลักษณะหนึ่ง คือด่านที่ติดตั้งรอบที่เกิดเหตุหลังจากที่เกิดความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆ แต่เป็นในลักษณะกึ่งชั่วคราวกึ่งถาวรเพื่อความรวดเร็วในการติดตั้งเพื่อจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงให้เร็วที่สุด โดยจะเลือกสถานที่ที่เป็นที่ทำการของชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน หรือที่ว่างที่ห่างจากบ้านเรือนประชาชนเพื่อดูแลสังเกตการณ์ ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุรุนแรงซ้ำอีก โดยจะมีเจ้าหน้าที่ทหารจากฐานที่มั่นที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆสับเปลี่ยนมาประจำการ

2.3 กระบวนการติดตั้งและการคงอยู่ของด่านจุดตรวจทหาร

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะไปสู่การเป็นพื้นที่พิเศษที่มีหน้าที่ต่างไปจากเดิม จะต้องอาศัยกระบวนการที่มีแรงหนุนส่งเสริมให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากหลายๆด้าน ควบคู่ไปกับการต่อสู้ต่อรองของแต่ละฝ่ายที่ต้องการใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นๆ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในการติดตั้งด่านจุดตรวจทหาร ผู้วิจัยได้พบการต่อสู้ต่อรองที่น่าสนใจจากทั้งสองฝ่ายเพื่อรักษาและหรือให้ได้มาซึ่งจุดประสงค์ของตน ที่ถึงแม้ว่าการติดตั้งด่านจุดตรวจได้เสร็จสิ้นและถูกใช้ในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว แต่การต่อสู้ต่อรองก็ยังถูกใช้อยู่ในทุกเมื่อเชื่อกัน

"..ถ้าไม่ยอมมีปัญหาเวลาผ่านด่าน เราต้องทำตามกฎที่เค้าแปะไว้นะ ปิดไฟหน้าเปิดไฟแอมโอะไรพวกนั้นนะ ไม่ต้องให้เค้าบอก เราชิงทำก่อน เค้าเห็นว่าเราให้ความร่วมมือก็จะปล่อยๆเราไป.." (สุวัฒน์, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2556)

การต่อสู้ต่อรองระหว่างผู้ที่เดินทางกับด่านจุดตรวจทหารจะเป็นไปในลักษณะที่ฝ่ายที่ถูกควบคุมจะยอมปฏิบัติตามกฎเมื่อต้องเผชิญกับผู้ควบคุม ในที่นี้คือผู้เดินทางทำตามกฎเมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร เช่น ปิดไฟหน้า เปิดไฟแก๊ง ลดกระจก แสดงตัวและเตรียมเอกสารให้พร้อมต่อการถูกเรียกตรวจ เพื่อให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ทหารในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อความปลอดภัย และความรวดเร็วในการตรวจ (ธรรมรักษ์, สมชัย, สัมภาษณ์วันที่ 8 พฤศจิกายน 2555 - ลาวณี, สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤศจิกายน 2555)

ปฏิบัติการต่อสู้ต่อรองบนพื้นที่ด่านจุดตรวจทหารในลักษณะที่ประชาชนใช้ต่อรองเมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร โดยแต่ละคนก็จะมีการต่อรองไปตามสถานการณ์ ซึ่งกระบวนการต่อสู้ต่อรองต่อพื้นที่ด่านจุดตรวจทหารนั้น เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่กระบวนการติดตั้งด่านจุดตรวจทหารตั้งแต่ต้นตั้งคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..ยอมรับเลยว่าแถวนี้เขาก่อวินโยอะ อาจดูไม่รุนแรง แต่มันก็มีให้เห็น อย่างเผายาง ฟันข้อความบนถนนก็มีอยู่เรื่อยๆ มันเลยดู.. พื้นที่สีแดงนะที่เขาว่า เขาก็เลยมาอยู่ตั้งฐานที่นี้ด้วย ฮีม.. นานแล้ว ตั้งแต่นั้นแหละ.." (ต่วน, สัมภาษณ์ 3 ธันวาคม 2555)

"..ผมเข้าใจว่าที่มันเป็นอย่างนี้ พอเขามาบอกว่าจะมาอยู่ ผมก็รู้เลยว่าเราถูกหมายไว้แล้ว ผมซึ่งก็ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐคนหนึ่งก็ต้องให้ความร่วมมือ ถ้าไม่อย่างนั้นก็คงจะไม่เป็นผลดีกับเราเองและทุกๆคน.." (ผู้ใหญ่อัสมิง, สัมภาษณ์วันที่ 14 พฤษภาคม 2556)

การต่อสู้ต่อรองในขั้นตอนการติดตั้งด่านจุดตรวจทหาร ทางเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ และสร้างความปลอดภัยให้กับประชาชน โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆเป็นตัวแปรในการเข้าไปครอบครองพื้นที่ถนน (จ.ส.อ. วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

ขั้นตอนการเข้าไปตั้งด่านจุดตรวจทหาร ทางรัฐจะใช้การต่อรองผ่านตัวแทนของรัฐ ซึ่งก็คือผู้นำชุมชนด้วยในขณะเดียวกัน ในที่นี้คือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านที่โดยตำแหน่งหน้าที่แล้วจะต้องอำนวยความสะดวกต่อยุทธศาสตร์ต่างๆของรัฐ จึงต้องยอมรับในการแสดงเจตจำนงที่จะเข้ามาในชุมชนเพื่อตั้งฐานที่มั่นหรือด่านจุดตรวจทหาร การต่อสู้ต่อรองระหว่างผู้นำชุมชนต่อรัฐและต่อลูกบ้านจึงดำเนินไปในลักษณะที่ต้องเสนอที่ดินของตนเองที่ติดถนนและห่างไกลบ้านเรือนของชาวบ้านให้กับรัฐ เพราะหากจะทำประชาพิจารณาหรือเรียกชาวบ้านมาสอบถามก็จะไม่ส่งผลดีกับชุมชน เนื่องจากชุมชนนั้นๆได้ถูกหมายจากรัฐแล้วว่ามีเกณฑ์ที่จะออกห่าง ต่อต้านรัฐ หากปฏิเสธการเข้ามาตั้งฐานที่มั่นของเจ้าหน้าที่ จึงเป็นการย่ำและแสดงว่าสิ่งที่รัฐได้หมายไว้แล้วนั้นเป็นความจริง การต่อรองของผู้นำชุมชนในที่นี้จึงเป็นการรักษาสถานภาพของตน รักษาหน้าใจและความเคารพจากลูกบ้านด้วยการไม่รุกทับในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกบ้านและให้ตั้งฐานที่มั่นบนที่ดินที่อยู่ไกลออกไป และรักษาสถานะของชุมชนของตนว่ายอมรับในอธิปไตยของรัฐและให้ความร่วมมือต่อรัฐด้วยวิธีต่างๆที่กำหนดมา

(ผู้ใหญ่อัสมิง, สัมภาษณ์วันที่ 14 พฤษภาคม 2556 - อดีตกำนันอับดุลละห์, สัมภาษณ์วันที่ 14 พฤษภาคม 2556)

เมื่อด่านจุดตรวจทหารได้ถูกติดตั้งแล้ว การต่อสู้ต่อรองของประชาชนต่อการปฏิบัติงานของด่านจุดตรวจก็จะเป็นไปในลักษณะที่ใช้ประสบการณ์เรียนรู้วิธีปฏิบัติตัวที่จะเลี่ยงการถูกตรวจจากเจ้าหน้าที่ประจำด่าน โดยผู้ให้ข้อมูลแนะนำว่า หากไม่ยอมถูกเจ้าหน้าที่ตรวจค้นตัว หรือถูกโบกให้หยุดรถเพื่อตรวจค้น ให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะแสดงตัวเป็นมิตรกับเจ้าหน้าที่ ให้ความร่วมมือในกฎเมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร แสดงตัวอย่างเปิดเผย ก็จะได้รับกรปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่อย่างสะดวก ไม่เสียเวลา

ส่วนการต่อรองของด่านจุดตรวจทหารต่อการดำรงอยู่ในพื้นที่ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ด่านจุดตรวจทหารจะมีการเพิ่มเติมของสิ่งปลูกสร้างหรืออุปกรณ์ต่างๆอย่างสม่ำเสมอตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น เช่น มีกล้องวงจรปิด หอสูง และมีการปฏิบัติเพื่อลดแรงเสียดทานจากการสร้างความไม่สะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ เช่น การยกกร้อที่กั้นออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ

"..หน้าวัดตอนนี้ก็ต้องปล่อยให้เค้าดูแลนะ เพราะเค้าก็จะเพิ่มไอ้กระสอบทราย(บังเกอร์)อยู่เรื่อยๆ สลับที่อยู่ไปมาบ้าง แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นที่จะทำให้อาติโยมไม่สะดวก.." (พระครูสังฆฯ, สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2555)

"..เขาเพิ่มตลอดนะ ล่าสุดตรงนี้(ชี้ไปที่ด่าน) ก็เพิ่งทำป้ายบอกชื่อฐานด้วย ทำจากคอนกรีตแข็งแรงดูมั่นคง เราเห็นก็สงสัย คือเขาจะไม่ออกไปแล้วใช่ไหม? เขาจะอยู่ตรงนี้กับเราตลอดไปเลยใช่ไหมคะ.." (แวกอริเจาะห์, สัมภาษณ์ 22 พฤษภาคม 2556)

ปฏิบัติการต่อรองของด่านจุดตรวจทหารยังมีการใช้กองกำลังผสมระหว่างกองกำลังทหารและกองกำลังภาคพลเรือนในการตั้งด่านจุดตรวจในพื้นที่หมู่บ้านเพื่อลดระยะห่างด้านภาษา ชาติพันธุ์ รวมถึงใช้ทหารเกณฑ์ที่เป็นคนในพื้นที่มาปฏิบัติการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงท่าทีที่พร้อมจะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนตามแนวทางแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จ.ส.ท.ภัทรพงษ์, สัมภาษณ์วันที่ 17 พฤษภาคม 2556 - ส.ท.อนุวัตร, สัมภาษณ์วันที่ 20 พฤษภาคม 2556)

2.4 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่

ด่านจุดตรวจที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อปี พ.ศ.2547 เริ่มปรากฏบทบาทในการจัดการพื้นที่ถนนในรูปแบบของการตั้งเต็นท์อำนวยความสะดวกบนผิวทางจราจรพร้อมกับเหล็กกั้นและตัวหนอนชะลอความเร็ว บนเส้นทางและจุดแยกสำคัญในพื้นที่เพื่อจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง (จ.ส.ท.ภัทรพงษ์, 17 พฤษภาคม 2556 - ไซดี, ธรรมรักษ์, สัมภาษณ์วันที่ 8 พฤศจิกายน 2555 - ภิระ, สัมภาษณ์วันที่ 6 พฤศจิกายน 2555)

“..เมื่อก่อนตรงนี้เป็นด้านตำรวจนะ เป็นป้อม จับพวกหมวกกันน็อค เอกสาร ซ้อนสามอะไรแบบนี้แหละ แต่เดี๋ยวนี้ก็อย่างที่เห็น เป็นทหารมามี บทบาทแทน แต่งป้อมตำรวจเป็นป้อมทหาร มีบังเกอร์ ตาข่าย ลวดหนาม..” (บังหมัด, สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2556)

“..เขาไม่จับหมวกแล้วเดี๋ยวนี้ เขาจะดูพวกเอกสารครอบครองรถซะ มากกว่า ถ้ารถยนต์ก็มีตรวจพวงกระเป็ด มอเตอร์ไซค์ก็ดูได้เบาะ ในเมืองเขาไม่ ใส่กันน็อคกันแล้ว ไม่จับ..” (อาถนิต, สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2555)

จากคำสัมภาษณ์ จะสามารถสังเกตถึงปฏิบัติการต่อพื้นที่ของด่านจุดตรวจที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทที่มีอยู่เดิมไปสู่การสร้างพื้นที่ หรือสร้างบทบาทใหม่ของพื้นที่แทนที่ชุดเดิม อย่างเช่น เปลี่ยนแปลงบทบาทของตำรวจในพื้นที่ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ หรือ ในแง่ของกายภาพที่บางพื้นที่ที่มีปัจจัยเสริมที่หนุนต่อการตั้งด่านจุดตรวจทหาร เช่น ป้อมตำรวจในตัว เมือง จุดตรวจ ชรบ.ในหมู่บ้าน ผู้ที่จะติดตั้งด่านทหารหรือเจ้าหน้าที่ทหารจะใช้ปัจจัยนี้ในการเข้าไป มีบทบาทในพื้นที่ดังกล่าว และเปลี่ยนแปลงสถานะของพื้นที่แต่เดิมสู่การเป็นพื้นที่ทางการทหารขึ้นด้วยการตั้งด่านจุดตรวจทหาร และเพิ่มความมั่นคงแข็งแรงต่อการถูกวินาศกรรมด้วยยุทธปัจจัยต่างๆ โดย ผู้ให้ข้อมูลกล่าวเสริมว่า ด่านจุดตรวจทหารจะมีการเพิ่มเติมของสิ่งปลูกสร้างหรืออุปกรณ์ต่างๆ อย่าง สม่าเสมอตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น เช่น มีกล้องวงจรปิด หอสูง และมีปฏิบัติการเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในพื้นที่ได้อย่างยืดหยุ่น เช่น การยกเรือที่กั้นออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ

ส่วนในชุมชนเมืองที่มีเหตุการณ์ลอบวินาศกรรมบ่อยครั้ง ด่านจุดตรวจทหารได้มีการพัฒนา ในด้านการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายเพื่อจำกัดทางเข้าออกสู่พื้นที่เสี่ยง เช่น ถนนรวมมิตร อำเภอ เมืองยะลา จะมีด่านจุดตรวจทหารคุมทางเข้าออกทุกปากซอย และจำกัดการเดินทางเป็นแบบทาง เดียวร่วมกับการแนะนำไม่ให้ใส่หมวกกันน็อคปิดบังหน้าเมื่อต้องผ่านบริเวณดังกล่าว (จ.สอ.วาสนา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2556 - อธิธา, สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤษภาคม 2555 - อาถนิต, สัมภาษณ์ วันที่ 7 พฤศจิกายน 2555)

3. การสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหาร

เมื่อพื้นที่สาธารณะอย่าง ถนน ที่มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ หรือกล่าวได้เลยว่ามีเกี่ยวข้องกันกับทุกคน トラบเท่าที่สังคมยังมีความเป็นพลวัต เพราะความเป็นสังคมจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร เดินทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง มีการขนส่ง มีกิจกรรม ที่ต้องเดินทาง ถนนกับความเป็นอารยชนจึงมีอาจแยกจากกันได้ ฉะนั้น เมื่อมีการจัดการ ควบคุมกับ ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของทุกคน จึงเท่ากับว่าทุกคนได้ถูกจัดการถูกควบคุมด้วย ดังคำ สัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..มันทำให้เราต้องรอบคอบมากขึ้น หากผมจะเดินทางจะขับรถก็ต้องเช็คเอกสารทุกอย่างให้ครบ เจอด่านอะไรหากเขาเรียกตรวจก็แสดงให้ดูได้ ไม่เสียเวลา.." (ทรงยุทธ, สัมภาษณ์ 7 ธันวาคม 2555)

"..เมื่อก่อนผมไปไหนก็ไม่คิดอะไรมาก จะไปก็ไปเลย แต่เดี๋ยวนี้ต้องวางแผน ต้องเผื่อเวลา ต้องเตรียมเอกสาร ด้านมันเยอะ ผมไม่รู้หรือกว่าจะโดนตรวจมัย จะเสียเวลากับแต่ละด่านเท่าไร ถ้าผมชนของข้างหลัง(ในกระบะหลัง)นะ ก็ต้องเปิดให้เห็นเลย อย่าไปคลุมผ้าใบ มันจะสงสัย ทีนี้ก็ตรวจยาวเลย.." (อัสมิง, สัมภาษณ์ 5 ธันวาคม 2555)

ปรากฏการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการนิยามความหมายโดยผู้ใช้รถใช้ถนนว่า ด้านจุดตรวจทหารเป็นเสมือนผู้ถือใบอนุญาตในการใช้ถนนของประชาชน สามารถตรวจสอบการเดินทางเอกสาร ตลอดจนสัมภาระต่างๆ ส่งผลให้ประชาชนมีวินัยในการใช้รถใช้ถนนมากขึ้น และให้ความสำคัญกับเอกสารราชการในการแสดงตัว จึงกล่าวได้ว่า การจำกัดเสรีของมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงด้วยมาตรการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารส่งผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว

การติดตั้งด้านจุดตรวจทหารและฐานที่มั่นเพื่อตรวจกรองผู้ที่สัญจรไปมาในชุมชนภายใต้บริบทความขัดแย้งระหว่างฝ่าย เลี่ยงไม่ได้ต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆต่อชุมชน การลดระยะห่างทางกายภาพระหว่างรัฐและชุมชนเพื่อหวังสร้างทัศนคติดีชุมชนเข้าฝ่ายรัฐ แต่ชาวชุมชนก็ยังมองว่าด้านจุดตรวจทหารและฐานที่มั่น ยังเป็นสิ่งที่สร้างความแปลกปลอมในความรู้สึกอยู่ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..การมีด้านที่อยู่ไม่ไกลจากบ้านมันทำให้รู้สึกว่ายูถูกมองอยู่ตลอดเวลา มันมากกว่าการที่ผู้ชายจะมองผู้หญิงนะ แต่มันเหมือนกับว่าเราต้องทำตัวดีๆ ไม่ให้เขามาสงสัยมาวุ่นวายกับตัวเราหรือบ้านของเรา.." (ยูวารี ยะห์, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2556)

"..เขาบอกว่าชาวบ้านไม่เข้าหาเจ้าหน้าที่เลย มันจะเข้าหาได้ยังไงละในสถานการณ์แบบนี้ สมมติผมนะ ถ้าผมไปวนเวียนสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ที่ด่านอีกฝ่ายจะมองผมยังไงละ เขาก็จะมองผมเป็นสาย คนเป็นสายนี้ตายเลยนะ.." (ลูตฟี, สัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2555)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของการจ้องมองของเจ้าหน้าที่ดูแลด้านจุดตรวจทหารและอำนาจของการจ้องมองจากชาวบ้าน ที่สามารถทำให้รู้สึกถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นที่แฝงอยู่ภายในทัศนคติของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้านจุดตรวจ ด้วยสถานการณ์ที่มีผู้ไม่หวังดีพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงให้เป็นประโยชน์ต่อตน ความเป็นอันหนึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อปกป้องสถานภาพของแต่ละฝ่าย โดยใช้สัญลักษณ์ที่แตกต่างไปจากชุมชน หรือผิดที่ผิดทาง เป็นตัวบ่งบอกสิ่งที่ไม่เข้าพวกกับตน เช่น

บังเกอร์ รื้อลวดหนาม อาวุธ หรือแม้กระทั่งตัวเจ้าหน้าที่เองที่เป็นกองกำลังทหารจากหน่วยต่างๆ ซึ่งในมุมมองของชาวบ้านที่มองว่า ด้านจุดตรวจทหารที่ให้สิทธิ์เจ้าหน้าที่รัฐจากส่วนอื่นของประเทศที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาปฏิบัติหน้าที่ควบคุมดูแลความปลอดภัยโดยการถืออาวุธ มีสิทธิ์ในการกำกับดูแลเส้นทางจราจร มีสิทธิ์ในการเรียกตรวจค้นผู้เดินทางไปมา เพื่อคัดกรองบุคคลที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินจนไปถึงอำนาจอธิปไตยของรัฐ เป็นวิธีแก้ปัญหาที่สร้างความรู้สึกถูกกดทับสถานะพลเมืองของชาวบ้าน

"..ถ้าเค้าให้หยุด เราก็ต้องหยุด มันไม่มีตัวเลือกสำหรับเรา ถ้าเราทำแข็งขันผ่านไปเฉยๆ ด้านข้างหน้าเราก็ไม่รู้ว่าจะต้องเจอกับอะไร.." (ลูตฟี, สัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2555)

"..ยังไม่รู้ว่าคนอื่นจะคิดยังไงนะ แต่สำหรับยู พอเราต้องผ่านด่าน มันเหมือนว่าเรายินยอมที่จะต้องฟังคำสั่งจากเค้า เพราะเราอยู่ในเขตของเค้าแล้ว ไซมัย ที่เค้าเอารัฐมาวาง เอาเหล็กมาวาง เราอยู่ในนั้น เราก็ต้องฟังเค้า.." (ยูวารี ยะห์, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2556)

การที่รัฐใช้เครื่องมือในการจัดการปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในที่นี้คือ ด้านจุดตรวจทหารที่ถูกติดตั้งลงในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์แตกต่างเฉพาะตัวสูง เครื่องมือที่ถูกใช้จากศูนย์กลางอำนาจที่อยู่ห่างไกลทั้งจากในมิติทางกายภาพและวัฒนธรรม จึงถูกสร้างโดยวางอยู่บนพื้นฐานความไม่เข้าใจในบริบทของพื้นที่ ชาวบ้านที่มีประสบการณ์และเกี่ยวข้องกับด้านจุดตรวจทหารในมิติต่างๆจึงมีมุมมองต่อด้านจุดตรวจทหารว่าเป็นสิ่งที่มาลิดรอนสิทธิพื้นฐานที่เคยมีของตน ผ่านการประกอบสร้างของนโยบายรัฐที่มองการแก้ปัญหาแบบต้นเงิน ไร้มิติที่ลุ่มลึกในรากเหง้าของปัญหา ไม่มองผลเสียของการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารที่สามารถส่งผลกระทบต่อหน่วยต่างๆ ของสังคม ไปจนกระทบถึงภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่ถูกฉายในลักษณะของพื้นที่แห่งความรุนแรง ภายใต้การควบคุมด้วยกฎหมายพิเศษและกำลังทหารอย่างเข้มงวด กลายเป็นพื้นที่พิเศษที่เป็นอื่นในรัฐไทยที่ชุกปัญหาไว้ได้นโยบายแก้ปัญหาแบบด้านเดียว และไม่มี การตรวจสอบ

"..มาใหม่ๆก็.. เขาเรียกว่าซ็อกทางวัฒนธรรมนิดหน่อย คือก่อนลงมา ที่นี้ผมก็รู้แล้วนะว่าที่นี้มัน..แตกต่าง ก็มีการเตรียมตัวรับมือพอสมควร ทางหน่วยก็มีให้อบรมเรื่องพื้นฐานให้บ้าง แต่พอถึงเวลาจริงๆแล้ว ก็.. เฮ้ย นี่มันไม่ได้เป็นอย่างที่คิดเลยนี่หว่า ถ้ามองตัวเองย่ำๆอยู่ตลอดว่า แน่ใจนะ ที่กูมาปกป้องนี่คือประเทศไทย.." (สอ.สุรเดช, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

คำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ที่เปิดเผยถึงความรู้สึกเมื่อต้องประจำการที่ด้านจุดตรวจทหารแห่งหนึ่ง ลักษณะผู้คน ภาษา วัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ด้านจุดตรวจทหาร ทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นเกิดความรู้สึกว่า เป็นอื่นในดินแดนที่คุ้นเคย จึงต้องมีการปรับตัวเรียนรู้ในวัฒนธรรมใหม่ การมาทำงานในพื้นที่จึงเป็นการเปิดกระบวนทัศน์ใหม่ๆของ

เจ้าหน้าที่อีกหลายคน แต่บางส่วนของที่ปรับตัวได้เข้า ก็ส่งผลให้เกิดความเครียด และกระทบไปสู่ทัศนคติในการทำงานในแง่ลบ (จ.ส.ท.ภัทรพงษ์, สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2556 - จ.ส.อ.บุระชัย, สัมภาษณ์ 27 พฤษภาคม 2556 - จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556 - ส.อ.สุรเดช, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556 - ส.ท.อนุวัตร, สัมภาษณ์ 20 พฤษภาคม 2556) ตามคำสัมภาษณ์ดังนี้

"..เอาจริงๆนะ สิ่งที่เรา กำลังทำอยู่ตอนนี้มันไม่มีใน.. ที่ผมเคยเรียน คือผมไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ด้านไปทำไม มันไม่ใช่หน้าที่ของทหาร นโยบายที่ใช้มันไม่เหมาะกับสถานการณ์แบบนี้ พื้นที่ตรงนี้ เราไม่รู้เค้า แต่เค้ารู้เรา เค้าเห็นเรา คุณเคยกินกุ้งที่ว่ายอยู่ในตู้มัย กุ้งสดๆร้านอาหารทะเลนะ คุณชี้เลยว่าจะกินตัวไหนเมื่อไร ผมรู้สึกว่าเป็นกุ้งตัวนั้น เป็นกุ้งแบบนั้น.." (ส.อ.สุรเดช, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ทหารดังกล่าวข้างต้น สะท้อนถึงความรู้สึกต่อนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการดูแลรักษาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถึงมุมมองในการใช้ชีวิตและกำลังเจ้าหน้าที่ในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตของเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการ ทั้งนี้เนื่องจากใช้นโยบายที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ด่านจุดตรวจทหารบางคนใช้คำแทนตัวเองว่าเป็น "กุ้ง" ในร้านอาหารที่พร้อมจะถูกหยิบมาปรุงอาหารได้ทุกเมื่อ รวมไปถึงการใช้คำว่า "ยื่นล่อเป้า" "ยื่นเรียกแขก" ฯลฯ ของเจ้าหน้าที่คนอื่นๆที่ใช้แทนสถานะของตนเมื่อต้องออกไปประจำการที่ด่านจุดตรวจทหาร สืบเนื่องจากผู้ไม่หวังดีต่อรัฐไม่ได้อยู่ในสถานะที่เป็นกองกำลังผู้ก่อเหตุร้ายอยู่ตลอดเวลา แต่มีการข้ามสถานะมาเป็นชาวบ้านธรรมดาเมื่อไม่ได้ก่อเหตุ ดังนั้นการคัดกรองบุคคลด้วยด่านจุดตรวจทหารจึงไม่อาจแยกแยะจำแนกบุคคลที่ต้องการได้อย่างทันที และไม่เหมาะสมต่อสถานการณ์ที่ยากแก่การระบุว่าเป็นใคร (ส.อ.สุรเดช, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556 - จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556) ทั้งนี้ การตั้งด่านจุดตรวจทหารกระจายทั่วพื้นที่และมีเจ้าหน้าที่กำกับเพื่อควบคุมดูแลสอดส่องสิ่งที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อรัฐนั้น เป็นการวางตัวเจ้าหน้าที่ลงไปความเสี่ยง อยู่ในที่โล่งง่ายต่อการมองเห็น และตกเป็นเป้าหมายของฝ่ายที่ไม่หวังดีได้ตลอดเวลา จึงเป็นนโยบายที่ทำให้เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติต้องยอมรับในสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดผลเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน โดยที่ไม่ได้ส่งผลให้สถานการณ์คลี่คลายไปในทางสันติ

ในส่วนของการมาตรการการติดตั้งด่านจุดตรวจก็เป็นการสร้างความเสี่ยงต่อพื้นที่ในระดับนโยบาย เพราะการเลือกพื้นที่ติดตั้ง จะวางอยู่บนพื้นฐานที่มองว่าพื้นที่ดังกล่าวมีปัจจัยที่จะออกห่างจากรัฐ จึงต้องใช้ด่านจุดตรวจหรือฐานที่มั่นของกองกำลังทหารเป็นเครื่องมือในการลดระยะห่างดังกล่าว (จ.ส.อ.วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556) ซึ่งสามารถสังเกตได้จากกรณีที่ประชาชนที่มาจากพื้นที่หรือชุมชนที่มีด่านจุดตรวจในปริมาณมากมักจะประสบกับปัญหาในการใช้เอกสารราชการ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..ผมจะโดนบ่อยมากเลยนะ ถ้าโดนตรวจบัตร(บัตรประจำตัวประชาชน)เนี่ย แค่เขาเห็นว่าผมมาจากบ้านนังस्ता อย่างน้อยก็ต้องเอาบัตรผมไปถ่ายรูป มาถ่ายรูปตัวผม ถ่ายรถ เอาข้อมูลจากผมไปเยอะเลย พอผมลองถามว่า ข้อมูลของผมจะเอาลงในฐานข้อมูลแบบไหน เขาก็บอกว่าเป็นเรื่องของความมั่นคง.. ความมั่นคงของใครวะ ผมคนพื้นที่แท้ๆยังไม่รู้ลึกถึงความมั่นคงที่ผมควรได้เลย เหมือนผมจะโดนเขาเล่นเมื่อไรก็ได้.." (ฟูรกอน, สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2556)

จากปรากฏการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นการสร้างความเป็นอื่นในระดับนโยบายและส่งผลกระทบต่อหน่วยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับนโยบายดังกล่าวแม้แต่ตัวเจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวดำเนินนโยบายเอง จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างก็สร้างความเป็นอื่นต่อกันเพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองในการที่จะช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมต่อไป

สรุปผล

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษา "ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด้านจุดตรวจทหาร และเพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามร่วมกับข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาจัดแยกประเภทตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา แล้วนำมาถอดรหัสตีความ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ใช้ถนนและเจ้าหน้าที่นิยามความหมายของถนนตามลักษณะการใช้งานและวิถีชีวิตของตน เช่น ถนนบางเส้นที่ผ่านจุดที่มีทัศนียภาพที่สวยงามอาจจะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในการปั่นจักรยานออกกำลังกาย หรือบางเส้นที่มีการจราจรที่พลุกพล่าน มีผู้เดินทางไปมาเป็นจำนวนมาก หรือวันที่มีตลาดนัด ถนน ในนิยามของผู้ค้าขายจะเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำงานค้าขายหาเลี้ยงชีพ แต่ทุกคนก็ยังเคารพในความหมายเดิมของถนนที่เป็นเส้นทางสัญจรของคนในสังคมอยู่ การนิยามถนนในความหมายอื่นจึงอยู่บนหลักที่จะต้องไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน

ส่วนเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้นิยามความหมายของพื้นที่ถนนเป็นพื้นที่ของการทำงาน ใช้พื้นที่ถนนในการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารเพื่อตรวจค้น ป้องกันมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดเหตุรุนแรง โดยมองว่า ถนน เป็นเครื่องมือหนึ่งในการควบคุมดูแลพื้นที่ รวมไปถึงควบคุมฝูงชนที่อาจจะเป็นตัวแปรของความรุนแรง ซึ่งเป็นมาตรการที่ใช้กันทั่วโลก

2. ทหารได้สร้างด้านจุดตรวจทหารบนพื้นที่ถนนผ่านนโยบายรัฐที่ต้องการ "ดับไฟใต้" โดยส่งกำลังทหารจำนวนมากลงพื้นที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันความปลอดภัยให้กับประชาชน โดยเฉพาะครูและพระ รวมถึงการทำงานด้านการข่าวเพื่อสืบหาแกนนำในขบวนการแบ่งแยกดินแดน ประกอบกับการบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและสิทธิมนุษยชน ทั้งยังเอื้อต่อการติดตั้งด้านจุดตรวจทหารบนถนนเส้นต่างๆในพื้นที่ตามข้อที่ 4 ของ พรก.ฉุกเฉินดังกล่าวที่ว่า "ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการไต่ยานพาหนะหรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการไต่ยานพาหนะ" ด้วยเหตุนี้ การติดตั้งด้านจุดตรวจทหารจึงสามารถติดตั้งได้ในทันทีตามแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นสมควร

3. ทหารใช้วิธีปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนโดยการนิยามพื้นที่ถนนในความหมายของการเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการสถานการณ์ความไม่สงบ จึงมีนโยบายเพื่อรองรับให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้ถนนเป็นพื้นที่ในการทำงาน มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมผู้ใช้รถใช้ถนน โดยการตั้งด้านจุดตรวจทหารแต่ละจุด จะเลือกพื้นที่ที่มีลักษณะ และการต่อรองในการตั้งด้าน ดังนี้

1) **พื้นที่สีแดง** จะเริ่มขั้นตอนด้วยการแจ้งไปยังผู้นำชุมชนเพื่อขอเข้าพื้นที่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งในการตั้งฐานที่มั่น ซึ่งผู้รับแจ้งในที่นี้ก็คือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีฐานะเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างรัฐกับชุมชน จึงต้องจัดสรรที่ดินบริเวณหนึ่งของตนเองที่อยู่ติดถนนและอยู่ห่างออกจากบ้านเรือนของชาวบ้านโดยประมาณเพื่อจัดเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังของรัฐ

2) จุดแยกสำคัญ และทางเข้าเมือง เจ้าหน้าที่จะเริ่มด้วยการตั้งเต็นท์เสริมด้วยบังเกอร์กระสอบทรายบนไหล่ทางหรือเกาะกลางถนนเป็นที่อำนวยความสะดวก ใช้สิ่งกีดขวางและตัวหนอนในการปิดช่องทางจราจรให้เป็นช่องทางเดียวแบบคอขวด ซึ่งหากเป็นพื้นที่ชุมชนก็จะเป็นลักษณะที่ไม่ได้เป็นฐานที่มั่นเพราะข้อจำกัดด้านพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่จะสลับหมุนเวียนมาประจำการ และมีลักษณะการทำงานแบบกองกำลังผสมระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันคัดกรองยานพาหนะและบุคคล ด้วยปัจจัยหน้าที่ลักษณะนี้ที่ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่จำนวนมากในการปฏิบัติงาน การขอพื้นที่ในการติดตั้งจึงเป็นเพียงการประสานงานกับกรมทางหลวง ด้วยเหตุนี้จึงสามารถติดตั้งด้านจุดตรวจได้อย่างรวดเร็วและสามารถพัฒนากลายเป็นด่านจุดตรวจในลักษณะแบบแรกได้หากมีพื้นที่ที่สามารถขยายออกไป

3) หน้าสถานที่ราชการ วัด โรงเรียน โรงไฟฟ้า ปัจจัยลักษณะนี้จะเน้นที่การปกป้องดูแลสถานที่สำคัญต่างๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ทหารที่ถูกส่งมาดูแลความปลอดภัยให้กับสถานที่ พร้อมกับเพิ่มเติมที่อำนวยความสะดวก บังเกอร์กำกับทางเข้าออกของสถานที่นั้นๆ และพัฒนาจนกลายเป็นด่านจุดตรวจทหารเพื่อชะลอความเร็วของยานพาหนะที่ผ่านไปมา

4) ด้านลูกฉิ่ง ด้านที่ติดตั้งตามสถานการณ์ ปัจจัยของการติดตั้งด้านในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสถานที่ในขณะนั้น โดยด้านลูกฉิ่งหรือ "ด้านลอย" จะปรากฏให้เห็นหลังจากที่เพิ่งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง จะเป็นในลักษณะที่มีเจ้าหน้าที่ทหารจำนวนหนึ่งและสิ่งกีดขวางจราจรแบบเคลื่อนย้ายได้ง่าย เช่น กรวยจราจร ออกปฏิบัติการสกัดทางเข้า-ออกรอบพื้นที่ที่เกิดเหตุหรือตามหมายที่ได้รับรายงานในลักษณะปฏิบัติการชั่วคราว

ด้านลูกฉิ่งที่ปรากฏให้เห็นอีกลักษณะหนึ่ง คือด้านที่ติดตั้งรอบที่เกิดเหตุหลังจากที่เกิดความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆ แต่เป็นในลักษณะกึ่งชั่วคราวกึ่งถาวรเพื่อความรวดเร็วในการติดตั้งเพื่อจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงให้เร็วที่สุด โดยจะเลือกสถานที่ที่เป็นที่ทำการของชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน หรือที่ว่างที่ห่างจากบ้านเรือนประชาชนเพื่อดูแลสังเกตการณ์ ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุรุนแรงซ้ำอีก โดยจะมีเจ้าหน้าที่ทหารจากฐานที่มั่นที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆสับเปลี่ยนมาประจำการ

ทั้งนี้ ด้านจุดตรวจทหารที่มีการติดตั้งแล้ว จะมีการต่อรองกับบริบทสถานการณ์เพื่อให้สามารถคงอยู่ในพื้นที่ได้นานขึ้น มีการเพิ่มเติมของสิ่งปลูกสร้างหรืออุปกรณ์ต่างๆอย่างสม่ำเสมอตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น เช่น มีกล้องวงจรปิด หอสุนัข และมีการปฏิบัติเพื่อลดแรงเสียดทานจากการสร้างความไม่สะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ เช่น การยกหรือที่กั้นออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ รวมถึงการใช้กองกำลังผสมระหว่างกองกำลังทหารและกองกำลังภาคพลเรือนในการตั้งด่านจุดตรวจในพื้นที่หมู่บ้านเพื่อลดระยะห่างด้านภาษา ชาติพันธุ์ รวมถึงใช้ทหารเกณฑ์ที่เป็นคนในพื้นที่มาปฏิบัติการเพิ่มขึ้น

4. ปฏิบัติการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของด่านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ พบว่า การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของด่านจุดตรวจทหารจะมีหลายความหมายจากหลายมุมมอง สามารถแจกแจงได้ดังนี้

1) สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ให้ลดน้อยถอยลงไป กฎหมายจราจรพื้นฐาน เช่น การสวมใส่หมวกนิรภัย ถูกละเลย หรือถูกห้ามปฏิบัติในบางพื้นที่ เพื่อให้กล้องวงจรปิดที่ติดตั้งตามจุดต่างๆในตัวเมืองสามารถถ่ายจับใบหน้าผู้สัญจรไปมาได้

2) สร้างความเป็นอื่นต่อการเดินทางของประชาชน กดทับสิทธิความเป็นพลเมืองของประชาชน เพราะเส้นทางมีการปิด เปลี่ยนแปลงช่องทางการเดินทาง ผู้สัญจรถูกตรวจค้นในระดับต่างๆ ตั้งแต่ส่องไฟฉายเข้ามาในรถ ไปจนถึงเก็บข้อมูลบัตรประชาชน

3) สร้างความเป็นอื่นต่อชุมชนที่ถูกติดตั้งด่านจุดตรวจ กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกจับตาโดยรัฐในแง่ของการที่จะออกห่างจากรัฐ

4) สร้างความเป็นอื่นต่อเจ้าหน้าที่ ที่ต้องทำงานในนโยบายที่ไม่เห็นผลดีชัดเจน สุ่มเสี่ยงต่อการถูกทำอันตรายแก่ชีวิตจากผู้ไม่หวังดี รวมไปถึงเจ้าหน้าที่จากต่างถิ่นที่ต้องมาทำงานในสิ่งแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย

อภิปรายผล

จากการวิจัย พบว่า

1. ปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด่านจุดตรวจทหาร พบว่า การติดตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สีแดงหรือพื้นที่ต่างๆนั้น มีสาเหตุจากแนวคิดที่ถูกมองว่าพื้นที่ดังกล่าว รัฐมีเกณฑ์ที่จะสูญเสียการปกครอง โดยในทางกายภาพแม้จะยังอยู่ในขอบเขตอธิปไตยของรัฐ แต่พื้นที่ทางความคิดของคนในชุมชนจะถูกมองโดยรัฐว่ามีแนวโน้มที่จะออกห่างจากรัฐ ซึ่งเกิดจากการเคลื่อนไหวปลุกปั่นความคิดจากขบวนการเคลื่อนไหวความรุนแรงที่อาศัยองค์ประกอบดั้งเดิมของชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากส่วนกลางทั้งในมิติของทางกายภาพ และมิติทางประเพณี ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมที่ไม่ได้มีความใกล้เคียงกับส่วนกลาง มีผลที่ทำให้พื้นที่ทางทัศนคติของคนในชุมชนมีความห่างไกลรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของขจรจบ กุสุมาวลี (2542) ที่รัฐใช้อำนาจในการสร้างความหมายให้กับพื้นที่ของรัฐนั้น เป็นการเบียดขับคนที่ไม่สามารถนิยามตัวตนอย่างสัมพันธ์กับพื้นที่เพื่อช่วงชิงและต่อรองในการดำรงอยู่บนพื้นที่ทางสังคม ซึ่งขจรจบได้อธิบายด้วยปรากฏการณ์การจัดการพื้นที่บริเวณวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ถูกสร้างให้เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ในความหมายแบบรัฐ คือเป็นแหล่งความทรงจำ ความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นชาติต้องอนุรักษ์เพื่อดำรงประวัติศาสตร์ชาติไว้ นำไปสู่ความชอบธรรมในการจัดการทั้งพื้นที่ทางกายภาพ และพื้นที่ทางสังคมให้อยู่ในความควบคุม และการจัดวางความสัมพันธ์ทางสังคมต่อพื้นที่แบบใหม่ให้สอดคล้องกับความหมายใหม่ที่สร้างให้กับพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านนั้นไม่มีตัวตนบนพื้นที่ทางสังคม ซึ่งในกรณีของด่านจุดตรวจทหารคือการช่วงชิงนิยามพื้นที่ต่างๆในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดเหตุรุนแรง และนิยามประชาชนในพื้นที่สีแดงว่าเป็นตัวแปรที่จะเสริมความรุนแรงให้คงอยู่ ด้วยเหตุนี้การตั้งด่านจุดตรวจทหารพร้อมฐานที่มั่นของกองกำลังรัฐในชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะดึงทัศนคติที่ออกห่างของคนในชุมชนให้กลับเข้ามาหารัฐ ฐานที่มั่นในที่นี้จึงเป็นเสมือนการนำรัฐที่อยู่ห่างไกลมาตั้งไว้ในชุมชน เป็นการลดระยะห่างทางกายภาพระหว่างรัฐกับชุมชน และเน้นการทำงานในด้านการดึงมวลชนกลับคืน ซึ่งสอดคล้องกับการช่วงชิงบรรจุความหมายต่อพื้นที่ของ Lefebvre (1991) ที่อธิบายว่ากระบวนการสร้างพื้นที่ประกอบไปด้วย 1)กระบวนการสร้างขอบเขตของสถานที่ 2)กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ และ 3)ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ โดยความหมายของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ส่วนในขั้นตอนการเข้าไปติดตั้งด้านจุดตรวจทหารสามารถใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันมาอธิบายการต่อรองระหว่างรัฐและประชาชนได้ว่า ทางรัฐจะใช้การต่อรองผ่านตัวแทนของรัฐ ซึ่งก็คือผู้นำชุมชนด้วย ในที่นี้คือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งโดยตำแหน่งหน้าที่แล้วจะต้องอำนวยความสะดวกก่อนโยบายต่างๆของรัฐ จึงต้องยอมรับในการแสดงเจตจำนงที่จะเข้ามาในชุมชนเพื่อติดตั้งด้านจุดตรวจทหาร การต่อรองระหว่างผู้นำชุมชนและลูกบ้านจึงดำเนินไปในทางที่ต้องเสนอที่ดินของตนเองที่ติดถนนและห่างไกลบ้านเรือนของชาวบ้านให้กับรัฐ เพราะหากจะทำประชาพิจารณ์หรือเรียกชาวบ้านมาสอบถามก็จะไม่ส่งผลดีกับชุมชน เนื่องจากชุมชนนั้นๆได้ถูกหมายจากรัฐแล้วว่ามีความเสี่ยงที่จะออกห่าง ต่อต้านรัฐ หากปฏิเสธการเข้ามาตั้งฐานที่มั่น จึงเป็นการย่ำและแสดงว่าสิ่งที่รัฐได้หมายไว้แล้วนั้นเป็นความจริง การต่อรองของผู้นำชุมชนในที่นี้จึงเป็นการรักษาสถานะภาพของตนรักษาหน้าใจและความเคารพจากลูกบ้านด้วยการไม่รุกทืบในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกบ้านและให้ตั้งด้านจุดตรวจทหารบนที่ดินที่อยู่ไกลออกไป ซึ่งเป็นการรักษาสถานะของชุมชนของตนว่ายอมรับในอธิปไตยของรัฐและให้ความร่วมมือต่อรัฐด้วยวิธีต่างๆที่กำหนดมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของ de Certeau (1984 อ้างถึงใน สุธาริน คุณผล, 2550) ที่อธิบายว่าการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นเรื่องการแย่งชิงและต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้กำหนดกับผู้ใช้ ทั้งหมดนี้ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเดียว แต่เป็นวงจรของอำนาจที่หมุนเวียนอย่างไม่สิ้นสุดในชีวิตประจำวัน โดยรวมไปถึงปฏิบัติการต่อรองของด้านจุดตรวจทหาร ขณะที่เพิ่มสิ่งปลูกสร้างเพื่อความมั่นคงแข็งแรงนั้น อาจสร้างแรงเสียดทานในความรู้สึกของประชาชน จึงมีการยกข้อกังขาหรือข้อสงสัยออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ เช่น ในวันที่มีการลงพื้นที่ของบุคคลสำคัญจากในและต่างประเทศ วันที่มีการจราจรหนาแน่น(วันอีด) เพื่อลดแรงเสียดทาน รวมถึงการใช้กองกำลังผสมระหว่างกองกำลังทหารและกองกำลังภาคพลเรือนในการตั้งด้านจุดตรวจในพื้นที่หมู่บ้านเพื่อลดระยะห่างด้านภาษา ชาติพันธุ์ รวมถึงใช้ทหารเกณฑ์ที่เป็นคนในพื้นที่มาปฏิบัติการเพิ่มขึ้น

2. ปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด้านจุดตรวจทหารต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ เป็นการสร้างความอื่นต่อพื้นที่ในระดับนโยบาย ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้เนื่องจากการเลือกพื้นที่จัดตั้ง จะวางอยู่บนพื้นฐานที่มองว่าพื้นที่ดังกล่าวมีปัจจัยที่จะออกห่างจากรัฐจากการสร้างความหมายในแนวคิดโดยอำนาจรัฐ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2544) โดยพื้นที่ชายแดนถูกนำไปวางตรงข้ามกับส่วนกลางของรัฐ ในที่นี้คือ พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนที่สร้างให้คนในพื้นที่มีความดิบเถื่อน หรือถูกใช้เป็นขุมกำลังของผู้ก่อการร้ายเพื่อต่อต้านอำนาจจากศูนย์กลางซึ่งสะท้อนนโยบายความมั่นคงที่ไม่มีความไว้วางใจต่อชนกลุ่มที่แตกต่างทางวัฒนธรรม ผลจากแนวทางดังกล่าวจึงต้องใช้ด้านจุดตรวจหรือฐานที่มั่นของกองกำลังทหารเป็นเครื่องมือในการลดระยะห่าง หรือการทำให้ “เหมือน” คนอื่น ซึ่งก็คือคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างไรก็ตาม นโยบาย “ทำให้เหมือน” คนอื่นนี้กลับเป็นที่มาของความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจ เมื่อชนกลุ่มน้อยซึ่งถูกทำให้เป็นคนชายขอบมากขึ้นนี้ถูกกลืนหรือรู้สึกว่าคุณถูกกลืนจนกระทั่งจะเกิดความคับแค้นใจและไม่พอใจมากขึ้น จนกลายเป็นปัญหาความมั่นคงตามมา (สุริชัย หวันแก้ว, 2550)

ด้านจุดตรวจทหารยังสร้างความเป็นอื่นในระดับปฏิบัติการต่อประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับนโยบาย โดยเฉพาะการเดินทางใช้รถใช้ถนนที่ต้องมีการวางแผนเพื่อเวลาล่วงหน้า ต้องแสดงตัวตนและเอกสาร พร้อมกับให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่เมื่อต้องผ่านด้านจุดตรวจทหารในบางครั้ง ทำให้ประชาชนผู้เดินทางรู้สึกว่าคุณได้เป็นอื่นและถูกกดทับสถานะพลเมืองบน

ถนนที่เคยใช้สัญจรไปมาอย่างสะดวกก่อนที่จะมีด่านจุดตรวจทหารมากำกับ และในส่วนของตัวเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ที่ด่านจุดตรวจก็รู้สึกว่าคุณเองได้กลายเป็นอื่น เพราะต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่ตนไม่คุ้นเคย จึงต้องมีการปรับตัวเข้าหาสิ่งแวดล้อมใหม่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของสุนิตดา ชูสวัสดิ์ (2553) ที่ศึกษาถึงการสร้างความเป็นอื่นต่อชาโกที่เกิดจากนโยบายการพัฒนาของรัฐไทยเพื่อผนวกให้ชาโกเข้าสู่อการพัฒนากระแสหลัก และส่งผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาโกเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย

ผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบ ยังส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับบริเวณด่านจุดตรวจทหารรู้สึกว่าคุณได้ถูกมองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ต้องประพฤติตัวอยู่ในกรอบ สอดคล้องกับการสร้างความเป็นอื่นโดยเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เป็น "panopticon" ที่ Foucault (1995) อธิบายถึงอาคารที่สร้างเป็นรูปวงกลม จัดวางห้องขังสำหรับคนป่วย คนบ้า อาชญากร เรียงรายในวงกลมเหมือนรังผึ้ง แต่ละห้องมีลูกกรงที่หันหน้าเข้าหาหอตรวจการณ์ ซึ่งตั้งอยู่ตรงกลางอาคารเพื่อให้ผู้ตรวจการณ์บนหอสามารถจับตาและสอดส่องพฤติกรรมของคนในห้องได้ โดยที่คนในห้องไม่สามารถล่วงรู้ว่าจะถูกมองเมื่อไรหรือไม่

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย พบว่า การติดตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างความเป็นอื่นผ่านการประกอบสร้างด้วยนโยบายของรัฐที่ต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้มาตรการต่างๆ ในการดูแลประชาชนได้อย่างทันที แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถเข้าจัดการถึงสิทธิของประชาชนได้เช่นกัน ซึ่งทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการติดตั้งด่านจุดตรวจควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจต่อคนใช้ถนน และปฏิบัติต่อทุกคนที่ผ่านไปผ่านมาอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ระหว่างฐานที่มั่นทหารกับชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เห็นทางเลือกอื่นๆ ในการขับเคลื่อนสู่แนวทางสันติวิธีที่เห็นผลได้จริง
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้กับพื้นที่ชายแดนภูมิภาคอื่น เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการดำรงอยู่ของแต่ละภูมิภาคว่ามีปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญประกอบ. (2551). *ศึกษาความเครียดในการปฏิบัติงานของทหารสังกัดมณฑลทหารบกที่ 42 ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, สงขลา.
- เก็ดถวา บุญปรากร. (2551). *ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้าหมูสลิมข้ามแดนปาดังเบซาร์ ไทย-มาเลเซีย*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ไกรฤทธิ์ จันทร์เข้มข้อย. (2552). *แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ขจรจบ กุสุมาลี. (2542). *การจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์จากกรณีศึกษาบริเวณวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ฯ(2555). ค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2555, จาก: <http://www.naewna.com/>
- จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ. (2547). *หญิงชรา ความยากจน คนชายขอบ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2543). *2475: การปฏิวัติสยาม*. กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์.
- ชัชฌา ข้าบุญเกิด. (2553). *การวิเคราะห์เว็บบล็อกในฐานะพื้นที่ของการแสดงอัตลักษณ์และภาพแทนตัวบุคคล*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ชูศักดิ์ วิทยาภัก. (2541, ก.ค.-ธ.ค.). สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 11, 17-18.
- ฐิรุฒม์ เสนาคำ. (2549). *มานุษยวิทยาข้ามพรมแดน*. กรุงเทพฯ : วัฒนธรรมศึกษา.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี. (มปป). *พื้นที่ของความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ.
- ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ. (2549). *รายงานการวิจัย เรื่อง ทักษะจิตของประชาชนต่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2546, ม.ค.-เม.ย.). *ชนพวกอื่นในแดนตน*. *ฟ้าเดียวกัน* 1 (1) , 90-94.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2530). *ประวัติศาสตร์การสร้าง 'ตัวตน'*. ใน สมบัติ จันทร์วงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บก.) *อยู่เมืองไทย : รวมบทความทางสังคมการเมืองเพื่อเป็นเกียรติแด่ ศ.เสนห์ จามริกในโอกาสอายุครบ 60 ปี*. กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์.
- ธำรงค์ จิตตะปะสาทะ. (2553). *ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างพื้นที่ของวัยรุ่นในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- ธีรศักดิ์ สารภูษิตสันต์. (2551). *ศึกษารูปแบบการรักษาความปลอดภัยตนเองของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, สงขลา.
- ธีระ กรใหม่. (2553). *การจัดการเชิงกลยุทธ์ของทหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- นภาพค์ คงเศรษฐกุล. (2549). *การสถาปนาความเป็นอื่นให้คนเก็บขยะ*. ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- นริศร เข้มชัน. (2549). *ความพึงพอใจของประชาชนในพื้นที่ต่อบทบาทของทหารในการแก้ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาเขตพื้นที่ อ.เมือง จ.ยะลา*. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, กรุงเทพฯ.
- เนติ สุนทรวารวิทย์ (2553). *การสร้างความหมายและการแสดงตัวตนเกย์ในพื้นที่แห่งความเป็นจริงและพื้นที่ไซเบอร์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- แนวหน้า. (2555). รวมข่าวสถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2555, จาก: <http://www.naewna.com>.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2544). *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพนพรีนติ้ง.
- ปิยะนุช โหมตเทศ. (2550). *การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานก่อการร้าย: ศึกษาเฉพาะกรณีการใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- พจมาน มูลทรัพย์. (2551). *เรื่องเล่าของเกย์ในชุมชนวรรณกรรมออนไลน์ : กรณีศึกษากลุ่ม "บลูสกาย โซไซตี้"*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ลลิตา ยาวังเสน. (2551). *การต่อรองเชิงพื้นที่ของนักบวชหญิง: กรณีศึกษาสามเณรีในสำนักปฏิบัติธรรมหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วิโรจน์ ราชรักษ์. (2528). *การเสริมสร้างความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, กรุงเทพฯ.
- สติ ดีหลี. (2550). *แนวทางการแก้ไขปัญหาการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สรุท ชวนะ. (2550). *ทหารกับการแก้ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2550). *รัฐชาติและครอบครัวความอยู่รอดของชุมชนข้ามชาติบนเส้นพรมแดนไทย - พม่า: กรณีศึกษาชุมชนไทยพลัดถิ่น ระนอง - เกาะสอง(ไทย - พม่า)*. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 1 (1),
- สุธาริน คุณผล. (2550). *เรื่องของชีวิตประจำวัน, รัฐศาสตร์สาร*. 28(2) : 113-146.

- สุนิตดา ชูสวัสดิ์. (2553). *ชาโกล: การสร้างความเป็นอื่นในบริบทการพัฒนาของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2547). *วิกฤตใต้ สู้ด้วยยุทธศาสตร์และปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อินเมทกรุป.
- สุรเดช ลุนทรานนท์. (2553). *การเมืองเรื่องพื้นที่ของตลาด "ชาวเขา" กับยุทธศาสตร์ปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ : กรณีศึกษาลาหู่เซเล (มุเซอคำ) บนดอยมูเซอ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2546). *กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุริชัย หวันแก้ว. (บรรณาธิการ, 2551). *กำเนิดไฟใต้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (บรรณาธิการ, 2550). *ยุติไฟใต้*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรียา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา. (2542). คนชายขอบ ชีวิตและชุมชนคนงานไทยในญี่ปุ่น. ใน *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติสาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 เรื่อง สถานภาพผลงานวิจัยเกี่ยวกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทย วันที่ 15-16 ธันวาคม 2543 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ*.
- เสมา ณ ท่าวัง. (2554). *ชาวพม่าเชื้อสายอินเดีย: ความเป็นอื่นที่ถูกกลืน*. กรุงเทพฯ.
- อภิัญญา เพ็ญพุกสกุล. (2543). แนวความคิดหลักทางสังคมวิทยาเรื่องอัตลักษณ์. ใน *เอกสารประกอบการประชุมระดับนานาชาติสาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 วันที่ 15 - 16 ธันวาคม 2543*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เอกรัตน์ ช้างแก้ว. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซียในกรณีความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของ ไทย*. ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Bourdieu. (1977). *outline of a theory of practice*. Cambridge.
- de Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- deepsouthwatch. (2555). *ที่เห็น และที่เป็น*. ค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2555, จาก <http://www.deepsouthwatch.org>.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish : The Birth of the Prison*. Translated by Alan sheridun. New York : Vintage /books.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Translated by Nicholson Smith, Donald, London : Blackwell.
- radical football. (2554). *เรื่องราวที่มีอามองข้าม การเหยียด "สีผิว-ชาติพันธุ์" (racism) ในเกมฟุตบอล*. ค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก <http://radicalfootball.blogspot.com/2011/03/racism.html>.

บุคลากรกรม

กรุดิง (2556, 22 กรกฎาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 เกริกไกร (2556, 10 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอกาบัง จังหวัดยะลา
 จ.ส.ท.ภัทรพงษ์ (2556, 17 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
 จ.ส.อ.บุระชัย (2556, 27 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
 จ.ส.อ.วาสนา (2556, 24 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 จี (2555, 2 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านทำนบ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 เจ๊ะอูมา (2555, 3 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านทำนบ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 ช็อกกู (2555, 3 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านพงยือไร อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
 ไชดี (2555, 8 พฤศจิกายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
 ต่วน (2555, 3 ธันวาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่โรงเรียนอลาเวียะห์ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 ทรงยุทธ (2555, 7 ธันวาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
 ธิรดา (2555, 4 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอลำใหม่ จังหวัดยะลา
 ธรรมรักษ์ (2555, 8 พฤศจิกายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
 บังหมัด (2556, 20 กรกฎาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 ผู้ใหญ่อัสมิง (2555, 10 ธันวาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะหา จังหวัดยะลา
 พระครูสังฆฯ (2555, 25 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่วัดแห่งหนึ่ง จังหวัดยะลา
 พुरกอน (2556, 3 กุมภาพันธ์) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 มิตะห์ (2555, 3 ธันวาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่บ้านตาดานะปุเต๊ะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 มั๊กซุม, (2555, 4 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอลำใหม่ จังหวัดยะลา
 ยูวารียะห์ (2556, 7 มีนาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา
 ลาวณี (2555, 4 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอลำใหม่ จังหวัดยะลา
 ลุตฟี (2555, 13 พฤศจิกายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 แวกอริเงาะห์ (2556, 22 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 สมชัย (2555, 8 พฤศจิกายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
 สมัชชา (2556, 22 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
 ส.ท.อนุวัตร (2556, 20 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
 ส.อ.สุรเดช (2556, 24 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
 สุวัฒน์ (2556, 25 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 อาณัติ (2555, 07 พฤศจิกายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่จังหวัดยะลา
 อิสมาแอน (2556, 22 กรกฎาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 อดีตกำนันอับดุลเลาะห์ (2556, 14 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
 อัสมิง (2555, 5 ธันวาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ภาคผนวก

แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ศึกษา

ชื่องานวิจัย “ด้านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคน
เดินทางในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”

ชื่อ..... อายุ.....ศาสนา.....อาชีพ.....
ภูมิลำเนาเดิม.....ที่อยู่.....

1. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมากี่ปี ก่อนหน้านี้มีการตั้งด่านจุดตรวจหรือไม่ อย่างไร ท่านเห็นด่านจุดตรวจเกิดขึ้นเมื่อใด เกิดจากเหตุการณ์ใด
2. พื้นที่ที่ใช้ตั้งด่านเป็นพื้นที่ลักษณะใด ท่านเจอด่านจุดตรวจในพื้นที่ลักษณะใดบ้าง ท่านคิดว่าทำไมจึงเลือกพื้นที่นั้นตั้งด่านจุดตรวจ
3. ท่านทราบหรือไม่ว่าทหารมีนโยบายอะไรเข้ามาตั้งด่าน ท่านมีความคิดอย่างไร
4. การเข้ามาติดตั้งด่านจุดตรวจ มีขั้นตอนอะไรหรือไม่ เช่น ทหารกับชุมชนมีการติดต่อกันหรือไม่ มีการสอบถามความคิดเห็นจากชุมชนหรือไม่ หรือมีเหตุการณ์อะไรที่นำมาซึ่งการติดตั้งด่านจุดตรวจหรือไม่
5. กิจกรรมในด่านจุดตรวจมีอะไรบ้าง อย่างไร
6. ด่านจุดตรวจมีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงอะไรหรือไม่อย่างไร
7. ท่านคิดว่าด่านจุดตรวจจะเลิกไปหรือไม่ หรือจะตรวจต่อไปอีกนานเท่าไร
8. ท่านคิดอย่างไรกับด่านจุดตรวจฯ
9. ท่านมีประสบการณ์กับด่านจุดตรวจอย่างไรบ้าง (ลักษณะด่าน, การปฏิบัติของ จนท.ต่อประชาชนประเภทต่างๆ, ความเป็นมืออาชีพ)
10. เมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจ ท่านต้องปฏิบัติตัวอย่างไร รู้สึกอย่างไร
11. พื้นที่ไหนบ้างที่ท่านเดินทางไปแล้วพบว่ามิด่านจุดตรวจเยอะ คิดว่าเพราะอะไร
12. ท่านคิดว่าด่านจุดตรวจ มีหน้าที่อะไร แล้วตอนนี้เป็นอย่างไร

แบบสัมภาษณ์ทหารในพื้นที่ศึกษา

ชื่อ.....(ตำแหน่ง).....อายุ.....
 ศาสนา.....ภูมิลำเนาเดิม..... ที่อยู่.....

1. ท่านมาประจำที่ด่านนี้อย่างไร มาจากจังหวัดใด ระยะเวลาที่ประจำการมาประมาณเท่าใด (ระยะเวลาในการประจำการ ปี พ.ศ.ใด ถึงพ.ศ.ใด)
2. ในความคิดของท่าน ทหารคืออะไร มีหน้าที่อะไร
3. เมื่อท่านมาประจำการที่นี่ ท่านต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง อย่างไร ทหารที่ประจำการที่นี่มีหน้าที่อะไร
4. ท่านมีการปรับตัวหรือไม่ อย่างไรในการเข้าประจำการที่นี่
5. การเลือกตั้งด่านใช้วิธีการอย่างไร มี พรบ.รองรับหรือมีนโยบายกำหนดการเลือกตั้งด่านหรือไม่ ท่านมีความรู้สึกรับต่อการเลือกตั้งด่าน
6. การเลือกตั้งด่านมีอายุหรือไม่ ระยะเวลาการเลือกตั้งด่านขึ้นอยู่กับอะไร
7. มีคนประจำการที่ด่านนี้ประมาณเท่าใด มีความเป็นอยู่อย่างไร การผลัดเปลี่ยนเวรเป็นอย่างไร
8. กิจกรรมในด่านมีอะไรบ้าง
9. การตรวจที่ด่าน มีขั้นตอนแนวทางการปฏิบัติอะไรหรือไม่อย่างไร มีกฎที่ควรทำตาม หรือห้ามละเมิดหรือไม่
10. ท่านคิดอย่างไรกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
11. ท่านคิดอย่างไรกับการเลือกตั้งด่านจุดตรวจ

การเปลี่ยนพื้นที่ถนนสู่พื้นที่ด่านจุดตรวจฯใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้¹ Switching Public Road to Military Checkpoint

ซารีฟ ตาห์เรี²
เก็ตถวา บุญปรากฏ³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นพื้นที่ของรัฐผ่านการสร้างความหมายด้วยการติดตั้งด่านจุดตรวจทหาร ซึ่งด่านจุดตรวจทหารในที่นี้หมายถึงด่านจุดตรวจทหารที่เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากทหารด่านจุดตรวจ ประชาชนผู้ใช้ถนน ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลภาคสนามมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ ถอดรหัส และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเปลี่ยนพื้นที่ถนนสู่พื้นที่ด่านจุดตรวจฯมีความสอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะสู่พื้นที่ของรัฐโดยผ่านกระบวนการต่อรองตามแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยพบว่า การเลือกพื้นที่ติดตั้งด่านจุดตรวจตามลักษณะดังนี้ คือ 1) พื้นที่สีแดง 2) จุดแยก,เส้นทางสำคัญ 3) หน้าสถานที่สำคัญ 4) พื้นที่สุ่มเสี่ยงเกิดเหตุบ่อยครั้ง

¹ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง ด่านจุดตรวจทหาร : พื้นที่ของการครอบครองและการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนเดินทาง

² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัตติกศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

abstract

The objective of this study was to explore the occupancy of roads that are public areas making them government areas through building the meaning by setting up checkpoints which refer to ones that have been set up because of the unrest situations in the three border provinces. This is a qualitative study for which data were collected from documents, observations of everyday life, and in-depth interviews with soldiers on duty at the checkpoints, and people who use the roads in the three southern border provinces. The data were categorized, then interpreted, decoded, and conclusions were drawn.

The findings revealed that the process of turning the road surfaces to checkpoints was incongruence with the concept of everyday life between people and state officials. It was found that in selecting locations for checkpoints, the following characteristics were taken into considerations: 1) being a red area, 2) being an intersection or an important route, 3) being in front of an important site, and 4) being a risk area for an incidence.

บทนำ

พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างของผู้คนที่ดำรงอาศัยอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชาชนเชื้อสายมลายู มีประเพณี ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ที่โดดเด่นแตกต่างจากส่วนกลาง แต่มีความใกล้ชิดจนเกือบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ติดตลิตขอบชายแดนอย่างประเทศมาเลเซีย ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยจึงมีพื้นฐานที่เอื้อให้เกิดภาวะความไม่มั่นคงต่อรัฐ-ชาติได้ง่าย ด้วยปัจจัยภายในที่ประชาชนมีความแตกต่าง และปัจจัยภายนอกที่ถูกมองว่ามีความเป็นไทยดำรงอยู่อย่างน้อยนิด บริบทในพื้นที่นี้จึงมีความเข้มข้นในอัตลักษณ์ต่างๆค่อนข้างสูง จึงมีส่วนเอื้อให้เกิดความขัดแย้งกับวัฒนธรรมจากส่วนกลาง ปรากฏให้เห็นเป็นกลุ่มผู้เคลื่อนไหวที่อ้างถึงการมีอยู่ของอัตลักษณ์ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นขบวนการปฏิบัติการต่อต้านอำนาจรัฐด้วยรูปแบบต่างๆกระจายอยู่ในพื้นที่ ความรุนแรงที่เป็นผลพวงจากการต่อต้านและป้องปรามจึงถูกทำให้เป็นภาพจำหลักของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้พัฒนาความรุนแรงจนเกิดเหตุการณ์เผาโรงเรียน 20 แห่งในจังหวัดนราธิวาสพร้อมกับการปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปิเหล้ง อำเภोजะเอย์ จังหวัดนราธิวาส เป็นจำนวนรวมกว่า 400 กระบอก เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 (ไกรฤทธิ์ จันทรแจ่มซ้อย, 2552)

ธีระ กรใหม่ (2553) กล่าวว่า เหตุการณ์วันนั้นถือเป็นจุดกระพือสถานการณ์ความไม่สงบของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้โหมรุนแรงอย่างต่อเนื่องมาจนถึง ณ ขณะนี้ และเป็นเหตุผลสำคัญของการนำกำลังทหารมาตั้งด่านจุดตรวจฯเพื่อกำกับดูแล ควบคุมความเรียบร้อย จำกัดเสรีของมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ ทั้งยังสามารถดำรงตนอยู่เพื่อกำกับดูแลพื้นที่ตามถนนเส้นต่างๆจนกลายเป็นอีกหนึ่งสิ่งของบริบทแวดล้อมที่สามารถพบเห็นสร้างความรู้สึก “ทั่วไป” และ “เคยชิน” แก่ประชาชนกับการเห็นด่านจุดตรวจที่เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ฯจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชุดความคิดความเชื่อของประชาชนในพื้นที่ถูกทำให้ชาชินกับการจัดการความรุนแรงและยอมรับกับการถูกล้อมกรอบ ถูกควบคุมในมิติต่างๆ ด้วยหลายๆมาตรการของภาครัฐ จากปรากฏการณ์นี้เองจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในสองประเด็นคือ ประเด็นแรก การปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนของด่านจุดตรวจมีความเป็นมาหรือสาเหตุมาจากอะไร ด้วยเหตุที่ประชาชนเกิดความรู้สึกที่เป็นปกติธรรมดาสำหรับการเพิ่มขึ้น หรือการต่อเติมสิ่งปลูกสร้างของด่านจุดตรวจฯ ว่าในประเด็นนี้มีการปฏิบัติการหรือการต่อรองอย่างไร

ส่วนประเด็นที่สอง ด่านจุดตรวจมีปฏิบัติการอย่างไรเพื่อให้สามารถครอบครองพื้นที่ถนนได้อย่างชอบธรรม และมีตัวตนในบริบทพื้นที่ได้อย่างยาวนานจนสามารถเป็นภาพจำหลักของพื้นที่ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปฏิบัติการครอบครองพื้นที่ถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะโดยด่านจุดตรวจทหาร

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยและข้อถกเถียงทางทฤษฎี

ในการตีความข้อมูลสนามของงานวิจัยนี้ ใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่ (space) ของ Lefebvre (1991) ที่เสนอว่าพื้นที่ทางสังคมเป็นอาณาบริเวณที่รวมเอาสิ่งที่ถูกสร้างและความสัมพันธ์ของสิ่งที่ถูกสร้างต่าง ๆ มาไว้ด้วยกัน พื้นที่ที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางสังคมและการสืบทอดทางสังคม โดยมี 3 กระบวนการสร้างพื้นที่ คือ 1) กระบวนการสร้างขอบเขตของสถานที่ 2) กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ และ 3) ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ โดยความหมายของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากผู้มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่ม ในหลายสถานการณ์ ความหมายต่อพื้นที่จึงมีทั้งที่เสริมซึ่งกันและกัน และความหมายที่ขัดแย้งกัน ดังเช่นในเรื่องของการนิยามความหมายของคนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มองว่าพื้นที่ด้านจุดตรวจฯ เป็นพื้นที่ของการควบคุม เนื่องจากจะเป็นผู้ที่ถูกควบคุมการเดินทางจากเจ้าหน้าที่ทหารประจำด่าน หรือการที่เจ้าหน้าที่ทหารประจำด่านมองว่าพื้นที่ด้านจุดตรวจฯ นั้นเป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจ รัฐฯ จึงใช้ด้านจุดตรวจทหารเป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชนโดยการออกนโยบายต่างๆ เมื่อประชาชนต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร แต่เราไม่ได้รู้สึกหรืออยากตั้งคำถามกับพื้นที่เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นชีวิตประจำวันที่เราใช้ประโยชน์อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทั้งๆ ที่พื้นที่ที่ทุกตารางเต็มไปด้วยความรู้และอำนาจที่แฝงอยู่ในรูปของการจัดระบบพื้นที่ที่เราดำรงอยู่ได้อย่างครบถ้วน ในที่นี้ Foucault (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543) มองพื้นที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบต่างๆ ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ พื้นที่จึงมีความสัมพันธ์กับการใช้อำนาจซึ่งยังสัมพันธ์กับความรู้ เช่นเดียวกัน พื้นที่ในทัศนะดังกล่าวจึงไม่ใช่พื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ของการช่วงชิงอำนาจผ่านกระบวนการในการกำหนดกฎเกณฑ์ของพื้นที่ ซึ่งคอยควบคุมคนในสังคมที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ Foucault ยังได้สนับสนุนให้เห็นว่าพื้นที่ไม่ใช่เรื่องที่ยึดหนึ่งหรือเป็นเรื่องที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่พื้นที่จะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับการช่วงชิงในการสร้างกฎเกณฑ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น ด้านจุดตรวจฯ ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของรัฐ ด้านจุดตรวจที่ประกอบไปด้วยความหมายต่างๆ ซึ่งทำให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่มีด้านจุดตรวจฯ ถูกกำหนดบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ไม่ให้ละเมิดพื้นที่ของรัฐ ประชาชนจึงสามารถอยู่ในพื้นที่ที่มีด้านจุดตรวจฯ ได้เฉพาะบางพื้นที่ที่ถูกจัดวางไว้ให้เท่านั้น

ส่วนแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเป็นแนวคิดที่ de Certeau พัฒนามาจาก Outline of a Theory of practice ของ Bourdieu (1977) โดย de Certeau อธิบายว่า ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันคือปฏิบัติการที่มีนัยสำคัญ (signifying practice) และแบ่งปฏิบัติการออกเป็น 2 ลักษณะคือ "ยุทธศาสตร์" (strategy) และ "กลยุทธ์" (tactics) "ยุทธศาสตร์" หมายถึงพื้นที่ของฝ่ายที่มีอำนาจ เช่น นักธุรกิจ กองทัพ เมือง ฯลฯ ซึ่งสามารถจัดการกับอีกฝ่ายได้ เช่น ลูกค้าหรือคู่แข่ง ศัตรู ชนบทที่อยู่รอบๆ เมือง

ผู้วิจัยนำแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันมาใช้ร่วมกับแนวคิดพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะเห็นว่าการเข้าไปมีบทบาทและครอบครองในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งย่อมต้องอาศัยอำนาจที่แฝงอยู่ในภาคปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเพื่อครอบครองและคงอยู่ซึ่งสถานะของพื้นที่นั้นๆ ตามต้องการ เพื่อเผยให้เห็นถึงกระบวนการสร้างด้านจุดตรวจฯ และการต่อรองระหว่างรัฐกับประชาชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกด้านจุดตรวจฯ ที่ติดตั้งในสถานการณ์ความไม่สงบ บนถนนเส้น 4106 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา และด้านอื่นๆที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน โดยเส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญในการเดินทางและการขนส่งสินค้าติดต่อค้าขายของประชาชนในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียงที่เป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ความไม่สงบ มีความยาว 174 กิโลเมตรตั้งแต่จังหวัดปัตตานีไปจนถึงชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งมีรูปแบบด้านจุดตรวจทหารที่กำกับอยู่บนถนนเส้นนี้หลากหลายประเภท เช่น ด้านถาวร ด้านชั่วคราว เป็นต้น

2. ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านจุดตรวจฯ และผู้คนที่อยู่ในชุมชนที่ใช้รถใช้ถนนในการเดินทางผ่านด้านตรวจฯ มากที่สุด ได้แก่ ทหารที่ประจำการที่ด้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และประชาชนที่อาศัยในชุมชนที่มีด้านจุดตรวจฯ และใช้เส้นทางผ่านจุดตรวจฯ บ่อยครั้งเพื่อเดินทางประกอบอาชีพหรือธุรกิจต่างๆ และยังอาศัยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนทั่วไป และทหารชุดอื่นที่ไม่มีหน้าที่ประจำด้านตรวจฯ มาเสริมด้วย จำนวน 17 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและทำงานภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากกิจกรรมการใช้รถใช้ถนนของผู้คนและการตั้งด้านจุดตรวจฯ ในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนการปฏิบัติการระหว่างด้านจุดตรวจฯ กับประชาชน

4. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลต้นบุคคล สถานที่ และระยะเวลา หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปจัดหมวดหมู่ตามประเด็นของการวิจัย และนำมาถอดรหัส ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยแยกประเด็นนำเสนอคือ การเลือกพื้นที่และขั้นตอนการติดตั้งด้านจุดตรวจฯ พัฒนาการและการดำรงอยู่ในพื้นที่ของด้านจุดตรวจฯ โดยสรุปได้ดังนี้

1. การเลือกพื้นที่และขั้นตอนการติดตั้งด้านจุดตรวจฯ

พื้นที่ที่ถูกมองว่ามีความเปราะบางต่อความมั่นคงของอำนาจรัฐด้วยการถูกทำร้ายจากกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้าน จึงจำเป็นต้องมีมาตรการตั้งพื้นที่ดังกล่าวกลับเข้ามาสู่อำนาจเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งอำนาจเหนืออธิปไตยตามรูปแบบของความเป็นรัฐ-ชาติ โดยสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ถูกมองว่ากลุ่มผู้เคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐคือผู้ที่ต้องการแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นเชื้อชาติมลายู และเคลื่อนไหวด้วยการแทรกซึมตามหมู่บ้านเพื่อปลุกระดมแนวคิดมลายูนิยมเพื่อสลายอำนาจรัฐให้กับชาวบ้าน รัฐจึงต้องมีมาตรการในการยับยั้งกระบวนการที่จะส่งผลให้สูญเสียอำนาจ เพื่อตั้งพื้นที่และสร้างความเข้าใจอันดีให้แก่มวลชน อันเป็นสาเหตุในการเลือกพื้นที่ติดตั้งด้านจุดตรวจฯ ดังนี้ (กฤษฏา บุญประกอบ, 2551).

ก) พื้นที่สีแดง : ปัจจัยลักษณะนี้จะถูกกำหนดโดยหน่วยข่าวกรองของรัฐในการกำหนดพื้นที่ของการเข้าไปจัดตั้งฐานที่มั่น โดยดูจากการรายงานถึงผู้เคลื่อนไหวความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆ โดยเริ่ม

ขั้นตอนด้วยการแจ้งไปยังผู้นำชุมชนเพื่อขอเช่าพื้นที่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งในการตั้งฐานที่มั่น ซึ่งผู้รับแจ้งในที่นี้ก็คือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีฐานะเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างรัฐกับชุมชน จึงต้องจัดสรรที่ดินบริเวณหนึ่งของตนเองที่อยู่ติดถนนและอยู่ห่างออกจากบ้านเรือนของชาวบ้าน โดยประมาณเพื่อจัดเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังของรัฐ

ข) จุดแยกสำคัญ, ทางเข้าเมือง : ปัจจัยลักษณะนี้จะถูกกำหนดตามยุทธศาสตร์ในการจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ โดยจะตั้งด่านจุดตรวจตามเส้นทางที่สำคัญหรือเส้นทางหลัก ตรงแยกที่สามารถไปได้หลายพื้นที่ ทางเข้า-ออกเมืองหรือชุมชน เป็นการจำกัดพื้นที่และความเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวความรุนแรง โดยด่านจุดตรวจที่ติดตั้งในพื้นที่ลักษณะปัจจัยนี้จะเน้นการตรวจกรองยานพาหนะที่สัญจรผ่านด้านตามลักษณะที่ถูกระบุมาจากรายชื่อข้อมูลกลาง

ด่านจุดตรวจที่ติดตั้งในลักษณะนี้ถือว่าเป็นประเภทแรกที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพราะการจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงด้วยวิธีนี้เริ่มเป็นที่พบเห็นตามเส้นทางต่างๆหลังจากสถานการณ์ความรุนแรงมีแนวโน้มที่เกินควบคุม โดยเจ้าหน้าที่ทหารจะเริ่มด้วยการตั้งต้นที่เสริมด้วยบังเกอร์กระสอบทรายบนไหล่ทางหรือเกาะกลางถนนเป็นที่อำนวยความสะดวก ใช้สิ่งกีดขวางและตัวหนอนในการบิ่บช่องทางจราจรให้เป็นช่องทางเดียวแบบคอขวด ซึ่งหากเป็นพื้นที่ชุมชนก็จะเป็นลักษณะที่ไม่ได้เป็นฐานที่มั่นเพราะข้อจำกัดด้านพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่จะสลับหมุนเวียนมาประจำการ และมีลักษณะการทำงานแบบกองกำลังผสมระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันคัดกรองยานพาหนะและบุคคล ด้วยปัจจัยหน้าที่ลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่จำนวนมากในการปฏิบัติงาน การขอพื้นที่ในการติดตั้งจึงเป็นเพียงการประสานงานกับกรมทางหลวง ด้วยเหตุนี้จึงสามารถติดตั้งด่านจุดตรวจได้อย่างรวดเร็วและสามารถพัฒนากลายเป็นด่านจุดตรวจในลักษณะแบบแรกได้หากมีพื้นที่ที่สามารถขยายออกไป

ค) หน้าสถานที่ราชการ วัด โรงเรียน โรงไฟฟ้า : ปัจจัยลักษณะนี้จะเน้นที่การปกป้องดูแลสถานที่สำคัญต่างๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ทหารที่ถูกส่งมาดูแลความปลอดภัยให้กับสถานที่ พร้อมกับการเพิ่มเติมที่อำนวยความสะดวก บังเกอร์กำกับทางเข้าออกของสถานที่นั้นๆ และพัฒนาจนกลายเป็นด่านจุดตรวจเพื่อชะลอความเร็วของยานพาหนะที่ผ่านไปมา (สุวัฒน์, สัมภาษณ์วันที่ 25 มกราคม 2556)

ง) ด่านฉุกเฉิน ด่านที่ติดตั้งตามสถานการณ์ : ปัจจัยของการติดตั้งด่านในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสถานที่ในขณะนั้น โดยด่านฉุกเฉินหรือ "ด่านลอย" จะปรากฏให้เห็นหลังจากที่เพิ่งเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง จะเป็นในลักษณะที่มีเจ้าหน้าที่ทหารจำนวนหนึ่งและสิ่งกีดขวางจราจรแบบเคลื่อนย้ายได้ง่าย เช่น กรวยจราจร ออกปฏิบัติการสกัดทางเข้า-ออกรอบพื้นที่ที่เกิดเหตุหรือตามหมายที่ได้รับรายงานในลักษณะปฏิบัติการชั่วคราว (อิสมาแอน, สัมภาษณ์วันที่ 22 กรกฎาคม 2556)

ด่านฉุกเฉินที่ปรากฏให้เห็นอีกลักษณะหนึ่ง คือด่านที่ติดตั้งรอบที่เกิดเหตุหลังจากที่เกิดความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆ แต่เป็นในลักษณะกึ่งชั่วคราวกึ่งถาวรเพื่อความรวดเร็วในการติดตั้งเพื่อจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงให้เร็วที่สุด โดยจะเลือกสถานที่ที่เป็นที่ทำการของชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้านหรือที่ว่างที่ห่างจากบ้านเรือนประชาชนเพื่อดูแลสังเกตการณ์ ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุรุนแรงซ้ำอีก โดยจะมีเจ้าหน้าที่ทหารจากฐานที่มั่นที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆสับเปลี่ยนมาประจำการ (กรุดิง, สัมภาษณ์วันที่ 22 กรกฎาคม 2556)

2. พัฒนาการและการดำรงอยู่ในพื้นที่ของด่านจุดตรวจ

ด่านจุดตรวจที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อปี พ.ศ.2547 เริ่มปรากฏบทบาทในการจัดการพื้นที่ถนนในรูปแบบของการตั้งต้นที่อำนวยความสะดวกจราจรพร้อมกับเหล็กกั้นและตัวหนอนชะลอความเร็วบนเส้นทางและจุดแยกสำคัญในพื้นที่เพื่อจำกัดเสรีของเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง

“..เมื่อก่อนตรงนี้เป็นด่านตำรวจนะ เป็นป้อม จับพวกหมวกกันน็อค เอกสาร ซ้อนสามอะไรแบบนี้แหละ แต่เดี๋ยวนี้ก็อย่างที่เห็น เป็นทหารมา มีบทบาทแทน แต่งป้อมตำรวจเป็นป้อมทหาร มีบังเกอร์ ตาข่าย ลวดหนาม..” (บังหมัด, สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2556)

“..เขาไม่จับหมวกแล้วเดี๋ยวนี้ เขาจะดูพวกเอกสารครอบครองรถซะมากกว่า ถ้ารถยนต์ก็มีตรวจพวงกระเป๋ มอเตอร์ไซค์ก็ดูได้เบาะ ในเมืองเขาไม่ใส่กันน็อคกันแล้ว ไม่จับ..” (อาณัติ, สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2555)

“..เขาเพิ่มตลอดนะ ล่าสุดตรงนี้(ชี้ไปที่ด่าน) ก็ทิ้งทำป้ายบอกชื่อฐานด้วย ทำจากคอนกรีตแข็งแรงดูมันคง เราเห็นก็สงสัย คือเขาจะไม่ออกไปแล้วใช่ไหม? เขาจะอยู่ตรงนี้กับเราตลอดไปเลยใช่ไหมคะ..” (แวกอริเจาะห์, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2556)

ในบางพื้นที่ที่มีปัจจัยเสริมที่หนุนต่อการตั้งด่านจุดตรวจฯ เช่น ป้อมตำรวจในตัวเมือง จุดตรวจ ชรบ.ในหมู่บ้าน ผู้ที่จะติดตั้งด่านฯหรือเจ้าหน้าที่ทหารจะใช้ปัจจัยนี้ในการเข้าไปมีบทบาทในพื้นที่ดังกล่าว และเปลี่ยนแปลงสถานะของพื้นที่แต่เดิมสู่การเป็นพื้นที่ทางการทหารขึ้นด้วยการตั้งด่านจุดตรวจฯ และเพิ่มความมั่นคงแข็งแรงต่อการถูกวินาศกรรมด้วยยุทธปัจจัยต่างๆ โดยผู้ให้ข้อมูลเผยว่า ด่านจุดตรวจฯจะมีการเพิ่มเติมของสิ่งปลูกสร้างหรืออุปกรณ์ต่างๆอย่างสม่ำเสมอตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น เช่น มีกล้องวงจรปิด หอสูง และมีปฏิบัติการเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในพื้นที่ได้อย่างยืดหยุ่น เช่น การยกเรือที่กั้นออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ

ส่วนในชุมชนเมืองที่มีเหตุการณ์ลอบวินาศกรรมบ่อยครั้ง ด่านจุดตรวจฯได้มีการพัฒนาในด้านการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายเพื่อจำกัดทางเข้าออกสู่พื้นที่เสี่ยง เช่น ถนนรมมิตร อำเภอเมืองยะลา จะมีด่านจุดตรวจทหารคุมทางเข้าออกทุกปากซอย และจำกัดการเดินทางเป็นแบบทางเดียว ร่วมกับการแนะนำไม่ให้ใส่หมวกกันน็อคปกปิดใบหน้าเมื่อต้องผ่านบริเวณดังกล่าว

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถใช้แนวคิดพื้นที่มาอธิบายได้ว่า การติดตั้งด่านจุดตรวจฯในพื้นที่สีแดงหรือพื้นที่ต่าง ๆ นั้น มีสาเหตุจากแนวคิดที่ถูกมองว่าพื้นที่ดังกล่าว รัฐมีเกณฑ์ที่จะสูญเสียการปกครอง โดยในทางกายภาพแม้จะยังอยู่ในขอบเขตอธิปไตยของประเทศไทย แต่พื้นที่ทางความคิดของคนในชุมชนจะถูกมองว่ามีแนวโน้มที่จะออกห่างจากความเป็นไทย ซึ่งเกิดจากการเคลื่อนไหวปลุกปั่นความคิดจากขบวนการเคลื่อนไหวความรุนแรงที่อาศัยองค์ประกอบดั้งเดิมของชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากส่วนกลางทั้งในมิติของทางกายภาพ และมิติทางประเพณี ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมที่ไม่ได้มีความใกล้เคียงกับส่วนกลาง มีผลที่ทำให้พื้นที่ทางทัศนคติของคนในชุมชนมีความห่างไกลรัฐ ด้วยเหตุนี้การตั้งฐานที่มั่นในชุมชนที่มีลักษณะปัจจัยดังกล่าว จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะดึงทัศนคติที่ออกห่างของคนในชุมชนให้

กลับเข้ามาหา รัฐฐานที่มั่นในที่นี้จึงเป็นเสมือนการนำรัฐที่อยู่ห่างไกลมาตั้งไว้ในชุมชน เป็นการลดระยะห่างทางกายภาพระหว่างรัฐกับชุมชน และเน้นการทำงานในด้านการดึงมวลชนกลับคืน ซึ่งสอดคล้องกับการช่วงชิงบรรจุกความหมายต่อพื้นที่ของ Lefebvre (1991) ที่อธิบายว่ากระบวนการสร้างพื้นที่ประกอบไปด้วย 1) กระบวนการสร้างขอบเขตของสถานที่ 2) กระบวนการสร้างความหมายของพื้นที่ และ 3) ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ โดยความหมายของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ส่วนในขั้นตอนการเข้าไปติดตั้งด่านจุดตรวจฯสามารถใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันมาอธิบายการต่อรองระหว่างรัฐและประชาชนได้ว่า ทางรัฐจะใช้การต่อรองผ่านตัวแทนของรัฐ ซึ่งก็คือผู้นำชุมชนด้วย ในที่นี้คือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งโดยตำแหน่งหน้าที่แล้วจะต้องอำนวยความสะดวกต่อนโยบายต่างๆของรัฐ จึงต้องยอมรับในการแสดงเจตจำนงที่จะเข้ามาในชุมชนเพื่อติดตั้งด่านจุดตรวจฯ การต่อรองระหว่างผู้นำชุมชนและลูกบ้านจึงดำเนินไปในทางที่ต้องเสนอที่ดินของตนเองที่ติดถนนและห่างไกลบ้านเรือนของชาวบ้านให้กับรัฐ เพราะหากจะทำประชาพิจารณ์หรือเรียกชาวบ้านมาสอบถามก็จะไม่ส่งผลดีกับชุมชน เนื่องจากชุมชนนั้นๆได้ถูกหมายจากรัฐแล้วว่ามีเกณฑ์ที่จะออกห่าง ต่อต้านรัฐ หากปฏิเสธการเข้ามาตั้งฐานฯ จึงเป็นการย่ำและแสดงว่าสิ่งที่รัฐได้หมายไว้แล้วนั้นเป็นความจริง การต่อรองของผู้นำชุมชนในที่นี้จึงเป็นการรักษาสถานะภาพของตน รักษาหัวใจและความเคารพจากลูกบ้านด้วยการไม่รุกทับในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกบ้านและให้ตั้งด่านจุดตรวจฯบนที่ดินที่อยู่ไกลออกไป และรักษาสถานะของชุมชนของตนว่ายอมรับในอธิปไตยของรัฐและให้ความร่วมมือต่อรัฐด้วยวิธีต่างๆที่กำหนดมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของ de Certeau (1984 อ้างถึงใน สุธาริน คุณผล, 2550)ที่อธิบายว่าการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นเรื่องการแย่งชิงและต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้กำหนดกับผู้ใช้ ทั้งหมดนี้ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเดียว แต่เป็นวงจรของอำนาจที่หมุนเวียนอย่างไม่สิ้นสุดในชีวิตประจำวัน โดยรวมไปถึงปฏิบัติการต่อรองของด่านจุดตรวจฯ ขณะที่เพิ่มสิ่งปลูกสร้างเพื่อความมั่นคงแข็งแรงนั้น อาจจะทำให้สร้างแรงเสียดทานในความรู้สึกของประชาชน จึงมีการเรียกร้องสิ่งกีดขวางออกจากผิวถนนในโอกาสต่างๆ เช่น ในวันที่มีการลงพื้นที่ของบุคคลสำคัญจากในและต่างประเทศ วันที่มีการจราจรหนาแน่น (วันฮีด) เพื่อลดแรงเสียดทาน รวมถึงการใช้กองกำลังผสมระหว่างกองกำลังทหารและกองกำลังภาคพลเรือนในการตั้งด่านจุดตรวจในพื้นที่หมู่บ้านเพื่อลดระยะห่างด้านภาษาชาติพันธุ์ รวมถึงใช้ทหารเกณฑ์ที่เป็นคนในพื้นที่มาปฏิบัติการเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอจากงานวิจัย

ควรศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในมิติต่างๆระหว่างฐานที่มั่นทหารกับชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เห็นทางเลือกอื่นๆในการขับเคลื่อนสู่แนวทางสันติวิธีที่เห็นผลได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญประกอบ. (2551). *ศึกษาความเครียดในการปฏิบัติงานของทหารสังกัดมณฑลทหารบกที่ 42 ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์ การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, สงขลา.
- ไกรฤทธิ์ จันทร์เข้มซอย. (2552). *แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ธีระ กรใหม่. (2553). *การจัดการเชิงกลยุทธ์ของทหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2543). *แนวความคิดหลักทางสังคมวิทยาเรื่องอัตลักษณ์*. ใน *เอกสารประกอบการประชุมระดับนานาชาติสาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 วันที่ 15 - 16 ธันวาคม 2543*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Translated by Alan sheridun. New York : Vintage /books.
- Lefebvre, Hi. (1991). *The Production of Space*. Translated by Nicholson Smith, Donald, London : Blackwell.

บุคลากรกรม

- กรุดิง (2556, 22 กรกฎาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
- แวกอรีเจาะห์ (2556, 22 พฤษภาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
- บังหมัด (2556, 20 กรกฎาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
- สุวัฒน์ (2556, 25 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
- อาณัติ (2555, 07 พฤศจิกายน) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่จังหวัดยะลา
- อิสมาแอน (2556, 22 กรกฎาคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจฯ
ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบชายแดนใต้

Operations of constructing otherness by setting up roadside checkpoints under
the unrest situation

ซารีฟ ตาห์เร่¹

Sareef Tahay

เก็ตถวา บุญปราการ์²

Kettawa Boonprakarn

Abstract

The purpose of this study was to investigate the operations of constructing otherness by setting up roadside checkpoints under the unrest situation. The data of this qualitative study were collected from documents, observations of daily life operations, and in-depth interviews with 10 informants who were checkpoint officers and people using roads in the three southern border provinces. The field data were classified into categories, interpreted, decoded, and inductively concluded.

The results of the study revealed that the setting up of military checkpoints in the three southern border provinces had constructed otherness through government policy on peacekeeping under the unrest situation. Because of the policy, related organizations could immediately use various measures for looking after people at the same time as manage people's rights. This had resulted in changes of local people's daily life, especially when traveling, as they had to show their identity documents and cooperate with officers when passing military checkpoints. Consequently, people felt they had become Others on the roads that used to be public, and officers at the checkpoints felt that they had also become Others because they had to face the unfamiliar environment and had to adapt to it. Furthermore, military checkpoints had affected the surrounding areas as people felt that they were being watched all the time, and thus, had to behave in a certain way because they could never know when they would be seen.

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Student, (Master of Arts Program in Human and Social Development) Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ Assistant Professor, Ph.D., Department of Education Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

Keywords: military checkpoint, otherness, three southern border provinces

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจฯต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากเจ้าหน้าที่ที่ประจำด่านจุดตรวจ จำนวน 2 นาย ประชาชนผู้ใช้ถนนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 8 คน การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลภาคสนามมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ ถอดรหัส และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างความเป็นอื่นผ่านการประกอบสร้างด้วยนโยบายของรัฐที่ต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้มาตรการต่างๆในการดูแลประชาชนได้อย่างทันที และสามารถเข้าจัดการถึงสิทธิของประชาชนได้ในขณะเดียวกัน และยังส่งผลให้วิถีในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเดินทางใช้รถใช้ถนนที่ต้องแสดงตัวตนและเอกสาร พร้อมกับให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่เมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร ทำให้ประชาชนผู้เดินทางรู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้กลายเป็นอื่นเช่นกัน เพราะต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่ตนไม่คุ้นเคย จึงต้องมีการปรับตัวเข้าหาสิ่งแวดล้อมใหม่ด้วย รวมไปถึงการส่งผลต่อพื้นที่โดยรอบที่ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับบริเวณด่านจุดตรวจทหารรู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้ถูกมองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ต้องประพหลิตตัวอยู่ในกรอบ เพราะไม่สามารถล่วงรู้ว่าจะถูกมองเมื่อไรหรือไม่

คำสำคัญ: ด่านจุดตรวจทหาร ความเป็นอื่น สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทนำ

พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างของผู้คนที่ดำรงอาศัยอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชาชนเชื้อสายมลายู มีประเพณี ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ที่โดดเด่นแตกต่างจากส่วนกลาง แต่มีความใกล้ชิดจนเกือบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ติดตลิ่งชายแดนอย่างประเทศมาเลเซีย ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยจึงมีพื้นฐานที่เอื้อให้เกิดภาวะความไม่มั่นคงต่อรัฐ-ชาติได้ง่าย ด้วยปัจจัยภายในที่ประชาชนมีความแตกต่าง และปัจจัยภายนอกที่ถูกมองว่ามีความเป็นไทยดำรงอยู่อย่างน้อยนิด บริบทในพื้นที่นี้จึงมีความเข้มข้นในอัตลักษณ์ต่างๆค่อนข้างสูง สิ่งที่สามารถพบเห็นได้อย่างปกติในพื้นที่นี้ อาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพบเห็นได้ในพื้นที่อื่น เช่น การใช้ภาษามลายูถิ่นในการติดต่อสื่อสาร การแต่งกายปกปิดร่างกายของหญิงมุสลิม การเดินทางไปละหมาดรวมของชาวมุสลิมยังมีสยิด การเดินทางไปทำพิธีต่างๆทางศาสนา รวมไปถึงการดำรงชีวิตในมิติต่างๆ (ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ, 2549)

จากบริบทของพื้นที่ที่เอ่ยมาข้างต้นมีส่วนเอื้อให้เกิดความขัดแย้งกับวัฒนธรรมจากส่วนกลาง ปรากฏให้เห็นเป็นกลุ่มผู้เคลื่อนไหวที่อ้างถึงการมีอยู่ของอัตลักษณ์ประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นขบวนการปฏิบัติการต่อต้านอำนาจรัฐด้วยรูปแบบต่างๆกระจายอยู่ในพื้นที่ ความรุนแรงที่เป็นผลพวงจากการต่อต้านและป้องปรามจึงถูกทำให้เป็นภาพจำหลักของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้พัฒนาความรุนแรงจนเกิดเหตุการณ์เผาโรงเรียน 20 แห่งในจังหวัดนราธิวาสพร้อมกับการปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปิเหล็ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เป็นจำนวนรวมกว่า 400 กระบอก เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 (ไกรฤทธิ์ จันทร์แซมชัย, 2552)

เหตุการณ์วันนั้นถือเป็นจุดกระพือสถานการณ์ความไม่สงบของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้โหมรุนแรงอย่างต่อเนื่องมาจนถึง ณ ขณะนี้ และเป็นเหตุผลสำคัญของการนำกำลังทหารมาตั้งด่านจุดตรวจฯ เพื่อกำกับดูแล ควบคุมความเรียบร้อย จำกัดเสรีของมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ ทั้งยังสามารถดำรงตนอยู่เพื่อกำกับดูแลพื้นที่ตามถนนเส้นต่างๆ (ธีระ กรใหม่, 2553) สร้างความรู้สึก “ทั่วไป” และ “เคยชิน” แก่ประชาชนกับการเห็นด่านจุดตรวจที่เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ กระทั่งมีคำกล่าว “เมื่อนั่งรถจนเห็นด่านจุดตรวจทหาร แสดงว่าใกล้ถึงปัตตานีแล้วละ” ที่สะท้อนให้เห็นว่า ด่านจุดตรวจทหาร ได้กลายเป็นความหมายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากถนนทุกสายของพื้นที่นี้ ถูกควบคุม จัดการ โดยด่านจุดตรวจทหารเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้มาตรการต่างๆ ในการดูแลประชาชนได้อย่างทันที และสามารถเข้าจัดการถึงสิทธิของประชาชนได้ในขณะเดียวกัน

การเข้ามาครอบครองพื้นที่ถนนของด่านจุดตรวจทหาร ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ เมื่อพื้นที่สาธารณะอย่างถนนที่ทุกคนสามารถเข้าใช้งานได้ ถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นพื้นที่แห่งการใช้อำนาจที่ประชาชนผู้เดินทางจะต้องทำการแสดงตัว เอกสาร จุดประสงค์ในการเดินทาง เพื่อเป็นการแสดงความร่วมมือในกฎกติกาที่ถูกกำหนดโดยด่านจุดตรวจฯ ส่งผลให้วิถีในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเดินทางใช้รถใช้ถนนที่ต้องมีการวางแผนเผื่อเวลาล่วงหน้า ต้องแสดงตัวตนและเอกสาร พร้อมทั้งให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่เมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหารในบางครั้ง ทำให้ประชาชนผู้เดินทางรู้สึกว่าได้เป็นอื่นบนถนนที่เคยใช้สัญจรไปมาอย่างสะดวกก่อนที่จะมีด่านจุดตรวจทหารมากำกับ และตัวเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ที่ด่านจุดตรวจก็รู้สึกว่าตนเองได้กลายเป็นอื่นเช่นกัน เพราะต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่ตนไม่คุ้นเคย

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่า ด่านจุดตรวจทหารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ถนนในสถานการณ์ความไม่สงบ ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ทุกคนต่างใช้ถนนด้วยความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน กลับกลายเป็นว่าด่านจุดตรวจทหารได้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นบนความหวาดระแวงและความกลัวเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการครอบครองถนน ทำให้ผู้คนที่ใช้รถใช้ถนนไม่สามารถสัญจรได้อย่างสะดวกและยังกดทับคนใช้รถใช้ถนนให้อยู่ภายใต้อำนาจได้อย่างยาวนานด้วยการสร้าง "ความเป็นอื่น" จากด่านจุดตรวจทหาร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจฯ ต่อการเดินทางของประชาชน ภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยและข้อถกเถียงทางทฤษฎี

ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของการสร้างความเป็นอื่นโดยผ่านจุดตรวจทหาร ใช้แนวคิดความเป็นอื่น (otherness) ซึ่งเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงการให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องในบริบทใดบริบทหนึ่ง เพื่อขับให้สิ่งที่ถูกกำหนดว่าไม่ถูกต้องนั้นมีสถานะที่ต่ำกว่าตน เช่น ในยุคที่ยังมีการเหยียดผิว (racism) ชาตินิยมแอฟริกันถูกปฏิบัติอย่างลดค่าความเป็นมนุษย์ในสังคมที่มีการเหยียดผิวจากมนุษย์ด้วยกัน

มีนักวิชาการพูดถึงและให้ความหมายถึงคำจำกัดความของแนวคิดความเป็นอื่นอยู่หลายคนด้วยกัน โดย ฟาเบียน (Fabian, 1991 อ้างถึงใน จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ, 2547) ได้อธิบายถึงความเป็นอื่น หรือ “คนอื่น” นั้น ไม่มีอยู่ในตัวของมันเองเพื่อรอการค้นพบ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา หรือเป็นเรื่องราวที่ถูกปั้นแต่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการของไทยที่มีความเห็นว่า ความเป็นชายขอบล้วนเป็นประดิษฐกรรมที่ถูกสังคมสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อกีดกันและผลักไสคนที่แตกต่างจากตนให้อยู่ในสภาพหรือตำแหน่งทางสังคมที่ด้อยกว่า เพื่อสถาปนาความยิ่งใหญ่และเสริมสร้างอำนาจให้กับกลุ่มตนเอง

ในประเด็นนี้ โสมิ บาบา (สุริชัย หวันแก้ว, 2546) นักวิชาการในสกุลหลังอาณานิคมขยายความว่า “ความเป็นอื่น” (the otherness) เป็นผลพวงของยุคสมัยอาณานิคมที่วาทกรรมแบบอาณานิคม (colonial discourse) นั้น มักจัดวางความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้คนด้วยการยึดเอาโมโนทัศน์ “แบบตายตัว” (fixity) ของผู้ปกครองเป็นที่ตั้ง “ความเป็นอื่น” คือสิ่งที่ไร้ระเบียบหรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเอา “ภาพฝังใจ” (stereotype) อันอยู่ในรูปของความรู้และการแยกแยะที่พยายามจะเข้าไปจัดการด้วยยุทธศาสตร์ของวาทกรรมชุดต่างๆ เป็นการพยายามให้ตัวแบบนี้จัดการทุกอย่างในระบบความสัมพันธ์ให้ได้เบ็ดเสร็จนั้น ผู้ปกครองใช้กลไกของอำนาจของการเลือกที่รักมักที่ชัง (discrimination Power) หรือที่بابาเรียกว่า “การสร้างควมอหวัหวั” (process of ambivalence) ขึ้นมา ผ่านความรังเกียจ ความลำเอียง การจัดแบ่ง ความมีตัวของกลุ่มที่ถูกกดทับไว้ นี้ จึงถูกนิยามให้อยู่ “ชายขอบ” ของสังคม ด้วยการถูกสร้างผ่านการวาดภาพตามวาทกรรมที่ว่าด้วยความเป็นอื่นแบบอาณานิคมเช่นกัน

การสร้างตัวตนของตนให้แข็งแกร่งกว่า “ตัวตนอื่น” ซึ่งธงชัย วินิจจะกุล (2546) ที่ศึกษาและอธิบายประวัติศาสตร์โดยชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างตัวตนทางภูมิศาสตร์ของประเทศสยาม ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความเป็นอื่นให้กับคนชายขอบในสังคมไทย โดยให้ความสนใจกระบวนการทำแผนที่อาณานิคมสยามตามหลักภูมิศาสตร์สมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยตรรกะของภูมิศาสตร์สมัยใหม่ที่ “เรียกร่องการมีเขตแดนล้อมรอบเพื่อรับรู้การดำรงอยู่ของประเทศบนผิวโลกได้อย่างเป็นรูปธรรม” และให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับ “อธิปไตยเหนือดินแดน” ดังนั้นสถานะที่ชายแดนของรัฐ 2-3 แห่งซ้อนทับกันอยู่และทำให้ดินแดนส่วนนั้นมีอำนาจอธิปไตยของหลายรัฐปนกันอยู่เป็นสิ่งที่ภูมิศาสตร์การเมืองของยุโรปและของสมัยใหม่รับไม่ได้ จะต้องทำให้เกิดอธิปไตยและบูรณาภาพเหนือดินแดนเป็นหนึ่งในและชัดเจน

ประเด็นที่สืบเนื่องมาจากงานของธงชัยที่ชี้ให้เห็นกระบวนการสร้าง “ตัวตนทางภูมิศาสตร์” ที่ต้องพิจารณาก็คือ กระบวนการสร้างตัวตนทางวัฒนธรรม การที่รัฐสยามจะผนวกพื้นที่รอบนอกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมสยามนั้นมิได้หมายความว่า จะยอมรับ “กลุ่มคน” ที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ เข้าเป็น

ส่วนหนึ่งของตัวตนทาง "ประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม" ของ "สยาม" หรือ "ไทย" (สุริชัย หวันแก้ว, 2550) ประเด็นที่สำคัญจึงอยู่ที่ว่า ประเทศไทยที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ นั้นมีมุมมองเช่นไรและจัดการอย่างไรกับกลุ่มชนต่างเชื้อชาติต่างวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมแผ่นดินไทยผืนเดียวกันนี้ ซึ่งโดยภาพรวมก็คือ ความไม่ไว้วางใจในสายสัมพันธ์ที่กลุ่มคนเหล่านี้มีต่อประเทศข้างเคียง และการพยายามที่จะบูรณาการให้เป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นเนื้อเดียว โดยมีส่วนกลางหรือกรุงเทพฯ เป็นต้นแบบ

ผู้วิจัยนำแนวคิดความเป็นอื่นที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะเห็นว่าการเข้าไปมีบทบาทและครอบครองในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจนสามารถสร้างความเป็นอื่นให้กับบริบทที่มีอยู่เดิมย่อมต้องอาศัยกระบวนการสร้างอำนาจเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ มาอธิบายการสร้างความเป็นอื่นที่เกิดจากการจัดตั้งด่านจุดตรวจทหาร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเป็นอื่น หมายถึง การนิยามความหมาย หรือการให้รหัสพื้นที่ด่านจุดตรวจ สิ่งกีดขวาง และพื้นที่ถนนในบริบทของเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้ผู้ใช้รถใช้ถนนถูกตรวจสอบจากด่าน จึงเกิดความรู้สึกว่าตนถูกกีดทับสถานะของพลเมืองที่สามารถเดินทางไปมาได้อย่างสะดวก กลายเป็นคนอื่นในบริบทเดิม ทั้งที่ก่อนหน้านี้ได้ใช้ถนน และไม่ได้ถูกตรวจสอบ เช่นเดียวกับทหารที่ถูกมองว่าเป็นอื่นในพื้นที่ของชนในชุมชน เพราะมาอยู่ผิดที่ผิดทาง แสดงอาวุธยุทธโธปกรณ์ในที่ชุมชน

ด่านจุดตรวจทหาร ย่อมาจาก ด่านจุดตรวจที่จัดตั้งในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนหลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนของวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 ซึ่งเป็นจุดตรวจค้นยานพาหนะโดยเจ้าหน้าที่เพื่อป้องกันเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยจุดตรวจดังกล่าวจะอยู่บนเส้นทางจราจรและมีอุปกรณ์กีดขวางเพื่อชะลอความเร็วของยานพาหนะ ซึ่งสาเหตุที่เรียกว่าด่านจุดตรวจทหารทั้งที่มีเจ้าหน้าที่จากฝ่ายอื่นๆร่วมปฏิบัติการด้วยเพราะแรกเริ่มของด่านจุดตรวจประเภทนี้ถูกจัดตั้งและดำเนินบทบาทโดยเจ้าหน้าที่ทหาร ต่อมาได้มีการพัฒนาประสานกำลังจากฝ่ายต่างๆร่วมดูแลและจัดตั้งด่านจุดตรวจด้วย เช่น กองกำลัง อส. ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน

วิธีการศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1.พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกด่านจุดตรวจฯที่จัดตั้งในสถานการณ์ความไม่สงบบนถนนเส้น 4106 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบ้านนิงस्ता จังหวัดยะลา และด่านอื่นๆที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน โดยเส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญในการเดินทางและการขนส่งสินค้าติดต่อค้าขายของประชาชนในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียงที่เป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ความไม่สงบ มีความยาว 174 กิโลเมตรตั้งแต่จังหวัดปัตตานีไปจนถึงชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งมีรูปแบบด่านจุดตรวจทหารที่กำกับอยู่บนถนนเส้นนี้หลากหลายประเภท เช่น ด่านถาวร ด่านชั่วคราว เป็นต้น

2.ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด่านจุดตรวจฯและผู้คนในชุมชนที่ใช้รถใช้ถนนในการเดินทางผ่านด่านตรวจฯมากที่สุด ได้แก่ ทหารที่ประจำการที่ด่าน จำนวน 2 นาย ผู้นำชุมชน และประชาชนที่อาศัยในชุมชนที่มีด่านจุดตรวจฯและใช้เส้นทางผ่านด่านจุดตรวจฯบ่อยครั้งเพื่อเดินทางประกอบอาชีพหรือธุรกิจต่างๆอีก จำนวน 8 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและทำงานภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากกิจกรรมการใช้รถใช้ถนนของผู้คนและการตั้งด่านจุดตรวจในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนการปฏิบัติการระหว่างด่านจุดตรวจกับประชาชน

4. การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในขณะเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลด้านบุคคล สถานที่ และระยะเวลา หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปจัดหมวดหมู่ตามประเด็นของการวิจัย และนำมาถอดรหัสตีความ สร้างข้อสรุปและนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยแยกประเด็นนำเสนอคือ การประกอบสร้างที่ทำให้เป็นอื่น การสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่ของชุมชนและพื้นที่อื่นๆ และความเป็นอื่นจากมุมมองของแต่ละฝ่าย โดยสรุปได้ดังนี้

1. การประกอบสร้างความเป็นอื่น

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอถึงการประกอบสร้างที่ทำให้เป็นอื่น โดยศึกษาด่านจุดตรวจทหารบนถนนเส้น 4106 จำนวน 4 ด่าน คือ ด้านหน้าโรงเรียนอลาเรียห์ ด้านล้อมู ด้านกรงปินัง และด้านหน้าโรงไฟฟ้าพงฮือโร โดยทั้ง 4 ด่านมีลักษณะที่แตกต่างกันตามลักษณะที่ตั้ง โดยจะเป็นด่านที่ตั้งในเขตชุมชน ด้านที่ตั้งนอกเขตชุมชน ด้านที่ขยายจากด่านตำรวจที่อยู่แต่เดิม และด่านที่อยู่หน้าสถานที่สำคัญ ควบคู่กันไป

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่หาข้อมูลเพื่อศึกษาช่วงเวลาก่อนและระหว่างการมีด่านประกอบกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่าการประกอบสร้างของแต่ละด่านจะวางอยู่บนพื้นฐานของนโยบายเพื่อรักษาความปลอดภัยให้กับพื้นที่

"..ยอมรับเลยว่าแถวนี้เขาก่อวินยเออะ อาจดูไม่รุนแรง แต่มันก็มีให้เห็น อย่างเผายาง ฟนข้อความบนถนนก็มีอยู่เรื่อยๆ มันเลยดู.. พื้นที่สีแดงนะที่เขาว่า เขาก็เลยมาอยู่ตั้งฐานที่นี้ด้วย ฮี ม.. นานแล้ว ตั้งแต่นั้นแหละ.." (ต่วน, สัมภาษณ์ 3 ธันวาคม 2555)

"..ก็อย่างที่เห็นนะ ว่าการที่มาอยู่ตรงนี้ของเรานั้นมาจากการวางนโยบายเชิงรุกที่รัฐวางมา การก่อกวนหรือเกิดเหตุรุนแรง เป็นสัญญาณที่มันไม่โอเคนะ เราก็ไม่อยากให้มันพัฒนาไปมากกว่านี้ คือโอเค.. คุณก่อกวน คุณไม่พอใจ คุณจะไปใช้ม็อบ คุณจะออกห่างใช้ม็อบ จั๊นมา พวกเราจะมาดูพวกคุณ.." (จสอ. วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

การประกอบสร้างความเป็นอื่นเริ่มต้นจากนโยบายเชิงรุกที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่เป็นจุดเปลี่ยนให้เหตุการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไหม

กระป๋องอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีมาตรการในการ "ดับไฟใต้" ที่ต้องส่งกำลังทหารจำนวนมากสู่พื้นที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันความปลอดภัยให้กับประชาชน โดยเฉพาะครูและพระ รวมถึงการทำงานด้านการข่าวเพื่อสืบหาแกนนำในขบวนการแบ่งแยกดินแดน (สรยุทธ ชวนะ, 2550) ทำให้พื้นที่มีลักษณะที่ผิดแปลกไปจากเดิม กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ได้ตกอยู่ในมาตรการดูแลรักษาความปลอดภัยของกองกำลังทหารหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ประกอบกับการบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตและสิทธิมนุษยชน ทั้งยังเอื้อต่อการจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารบนถนนเส้นต่างๆในพื้นที่ตามข้อที่ 4 ของ พรก.ฉุกเฉินดังกล่าวที่ว่า "ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้นยานพาหนะ หรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้นยานพาหนะ" ด้วยเหตุนี้ การจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารจึงสามารถจัดตั้งได้ในทันทีตามแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นสมควร

"..มันแบบว่า คือเราก็ออยู่ตรงกลางใจ ฝั่งนี้ก็รัฐ ฝั่งนี้ก็ชาวบ้าน แล้วด้วยหน้าที่นะ เขา(ทหาร)อยากมาอยู่ เราก็ต้องจัดหาที่ให้ ซึ่งเราขัดไม่ได้ไง เขาหมายเราไว้แล้ว ถ้าเราขัด ชุมชนเราก็เสียหาย ชาวบ้านเราไปทำอะไรที่ไหน เขาดูบัตรก็จะแบบว่า อ้อมาจากหมู่บ้านพวกเคลื่อนไหว พวกไม่ให้ความร่วมมือ" (อดีตกำนันอับดุลเลาะห์, สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2556)

"..ตอนนั้นเขา(ทหาร)ก็มาตั้งพวกกรวยพวกเหล็กกั้นนะ ยังไม่มีอะไรมากเหมือนเดี๋ยวนี้ ตั้งแบบเล็กๆ ตรวจคนไปมา เย็นๆ ก็เลิก เราก็ไม่สงสัยหรือที่เขามา เพราะว่ามันสถานการณ์ไง เขาก็มาดูมาตรวจ.." (มีตะห์, สัมภาษณ์ 3 ธันวาคม 2555)

การประกอบสร้างความเป็นอื่นที่เกิดจากด่านจุดตรวจทหารมาจากการที่มีนโยบายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่เป็นฐานรองรับสนับสนุน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงสามารถใช้มาตรการต่างๆในการดูแลประชาชนได้อย่างทันที และสามารถเข้าจัดการถึงสิทธิของประชาชนได้ในขณะเดียวกัน ด่านจุดตรวจฯจึงเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการควบคุมพื้นที่ และเป็นตัวชี้วัดถึงสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่นั้นๆ (จสอ.วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

2. การสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่ของชุมชนและพื้นที่อื่นๆ

เมื่อพื้นที่สาธารณะอย่าง ถนน ที่มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ หรือกล่าวได้เลยว่ามีเกี่ยวข้องกับทุกคน トラบเท่าที่สังคมยังมีความเป็นพลวัต เพราะความเป็นสังคมจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร เดินทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง มีการขนส่ง มีกิจกรรมที่ต้องเดินทาง ถนนกับความเป็นอารยชนจึงมีอาจแยกจากกันได้ ฉะนั้น เมื่อมีการจัดการ ควบคุมกับถนนซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของทุกคน จึงเท่ากับว่าทุกคนได้ถูกจัดการถูกควบคุมด้วย ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..มันทำให้เราต้องรอบคอบมากขึ้น หากเราจะเดินทางจะ ขับรถก็ต้องเช็คเอกสารทุกอย่างให้ครบ เจอด่านอะไรหากเขาเรียก ตรวจก็แสดงให้ดูได้ ไม่เสียเวลา.." (ทรงยุทธ, สัมภาษณ์ 7 ธันวาคม 2555)

"..เมื่อก่อนผมไปไหนก็ไม่คิดอะไรมาก จะไปก็ไปเลย แต่เดี๋ยวนี้ต้องวางแผน ต้องเผื่อเวลา ต้องเตรียมเอกสาร ด้านมันเยอะ ผมไม่รู้หรือว่าจะโดนตรวจมัย จะเสียเวลากับแต่ละด่านเท่าไร ถ้าผมชนของข้างหลัง(ในกระบะหลัง)นะ ก็ต้องเปิดให้เห็นเลย อย่าไปคลุมผ้าใบ มันจะสงสัย ที่นี้ก็ตรวจยาวเลย.." (อัสมิง, สัมภาษณ์ 5 ธันวาคม 2555)

การจำกัดเสรีของมูลเหตุปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงด้วยมาตรการจัดตั้งด่านจุดตรวจ ทหารส่งผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับนโยบาย ดังกล่าว การเดินทางของประชาชนจะต้องมีการวางแผนมากกว่าเดิม ต้องปฏิบัติตัวอย่างเปิดเผยและ ให้ความร่วมมือในกฎ³ เมื่อต้องผ่านด่านฯ รวมไปถึงการเปิดเผยตัวตนด้วยการถอดแว่นกันแดด เปิด กระจกหมวกกันน็อค เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเจ้าหน้าที่ในการระบุตัวตนของผู้สัญจรไปมาและ เดินทางเข้าออกในชุมชน

การจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารและฐานที่มั่นเพื่อตรวจกรองผู้ที่สัญจรไปมาในชุมชนภายใต้ บริบทความขัดแย้งระหว่างฝ่าย เลียงไม่ได้ต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆต่อชุมชน การลด ระยะห่างทางกายภาพระหว่างรัฐและชุมชนเพื่อหวังสร้างทัศนคติดีชุมชนเข้าฝ่ายรัฐ แต่ชาวชุมชนก็ ยังมองว่าฐานที่มั่นยังเป็นสิ่งที่สร้างความแปลกปลอมในความรู้สึกอยู่ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..การมีด่านที่อยู่ไม่ไกลจากบ้านมันทำให้เรารู้สึกว่าเราถูก มองอยู่ตลอดเวลา มันมากกว่าการที่ผู้ชายจะมองผู้หญิงนะ แต่มัน เหมือนกับว่า เราต้องทำตัวดีๆ ไม่ให้เขามาสงสัยมาวุ่นวายกับตัว เราหรือบ้านของเรา.." (ยูวารียะห์, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2556)

"..เขาบอกว่าชาวบ้านไม่เข้าหาเจ้าหน้าที่เลย มันจะเข้าหา ได้ยังไงละในสถานการณ์แบบนี้ สมมติผมนะ ถ้าผมไปวนเวียน สนทนากับเจ้าหน้าที่ที่ด่าน อีกฝ่ายจะมองผมยังไงละ เขาก็จะ มองผมเป็นสาย คนเป็นสายนี้ตายเลยนะ.." (ลูตฟี, สัมภาษณ์ 13 พฤศจิกายน 2555)

³ การให้ความร่วมมือเมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหาร จะมีกฎที่เขียนระบุไว้ที่ด่านฯว่า "ลดกระจก ปิดไฟหน้า เปิดไฟแฉ่ง"

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวเผยให้เห็นถึงความแปลกแยกที่ถูกสร้างขึ้นภายในทัศนคติของประชาชนที่อยู่รอบๆด้านจุดตรวจ ด้วยสถานการณ์ที่ยากแก่การระบุว่าใครเป็นใคร ความเป็นอื่นจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อปกป้องสถานภาพของตน

3. ความเป็นอื่นจากมุมมองของแต่ละฝ่าย

การใช้เครื่องมือในการจัดการปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในที่นี้คือ ด้านจุดตรวจทหารที่ถูกจัดตั้งลงในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์แตกต่างเฉพาะตัวสูง เครื่องมือที่ถูกใช้จากศูนย์กลางอำนาจที่อยู่ห่างไกลทั้งจากในมิติทางกายภาพและวัฒนธรรม จึงถูกสร้างโดยวางอยู่บนพื้นฐานความไม่เข้าใจในบริบทของพื้นที่

"..มาใหม่ๆก็.. เขาเรียกว่าซ้อคทางวัฒนธรรมนิดหน่อย คือก่อนลงมาที่นี้ผมก็รู้แล้วนะว่าที่นี้มัน..แตกต่าง ก็มีการเตรียมตัวรับมือพอสมควร ทางหน่วยก็มีให้อบรมเรื่องพื้นฐานให้บ้าง แต่พอถึงเวลาจริงๆแล้ว ก็.. เฮ้ย นี่มันไม่ได้เป็นอย่างที่กุคิดเลยนี่หว่าถามตัวเองย่ำๆอยู่ตลอดว่า แน่ใจนะ ที่กูมาปกป้องนี่คือประเทศไทย.." (สอ.สุรเดช, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ที่เปิดเผยถึงความรู้สึกเมื่อต้องประจำการที่ด้านจุดตรวจแห่งหนึ่ง ลักษณะผู้คน ภาษา วัฒนธรรมที่เขาถูกแสดงให้เห็นโดยคนพื้นที่ทำให้เจ้าหน้าที่ที่มาจากต่างถิ่นรู้สึกว่ามันได้เป็นอื่นบนดินแดนที่ไม่คุ้นเคย จึงต้องมีการปรับตัวเรียนรู้ในวัฒนธรรมใหม่ การมาทำงานในพื้นที่จึงเป็นการเปิดกระบวนทัศน์ใหม่ๆให้กับเจ้าหน้าที่อีกหลายคน แต่บางส่วนของปรับตัวได้ช้า ก็ส่งผลให้เกิดความเครียด และกระทบไปสู่ทัศนคติในการทำงานในแง่ลบ (สอ.สุรเดช, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556)

ในส่วนของการจัดการจัดตั้งด้านจุดตรวจก็เป็นการสร้างความอื่นต่อพื้นที่ในระดับนโยบาย เพราะการเลือกพื้นที่จัดตั้ง จะวางอยู่บนพื้นฐานที่มองว่าพื้นที่ดังกล่าวมีปัจจัยที่จะออกห่างจากรัฐ จึงต้องใช้ด้านจุดตรวจหรือฐานที่มั่นของกองกำลังทหารเป็นเครื่องมือในการลดระยะห่างดังกล่าว (จสอ.วาสนา, สัมภาษณ์ 24 พฤษภาคม 2556) ซึ่งสามารถสังเกตได้จากกรณีที่ประชาชนที่มาจากพื้นที่หรือชุมชนที่มีด้านจุดตรวจในปริมาณมากมักจะประสบกับปัญหาในการใช้เอกสารราชการ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

"..ผมจะโดนบ่อยมากเลยนะ ถ้าโดนตรวจบัตร(บัตรประจำตัวประชาชน)เนี่ย แค่เขาเห็นว่าผมมาจากบ้นนังस्ता อย่างน้อยก็ต้องเอาบัตรเราไปถ่ายรูป มาถ่ายรูปตัวเรา ถ่ายรถ เอาข้อมูลจากเราไปเยอะเลย พอผมลองถามว่า ข้อมูลของผมจะเอาลงในฐานข้อมูลแบบไหน เขาก็บอกว่าเป็นเรื่องของความมั่นคง.. ความมั่นคงของใครวะ ผมคนพื้นที่แท้ๆยังไม่รู้สึกถึงความมั่นคงที่ผมควรได้เลย เหมือนผมจะโดนเขาเล่นเมื่อไรก็ได้.." (ฟูรกอน, สัมภาษณ์ 3 กุมภาพันธ์ 2556)

จากปรากฏการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นการสร้างความเป็นอื่นในระดับนโยบายและส่งผลกระทบต่อหน่วยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับนโยบายดังกล่าวแม้แต่ตัวเจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวดำเนินนโยบายเอง จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ต่างฝ่ายต่างก็สร้างความเป็นอื่นต่อกันเพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองในการที่จะช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมต่อไป

สรุปผลและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างความเป็นอื่นผ่านการประกอบสร้างด้วยนโยบายของรัฐที่ต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาตรวจดูแลประชาชนได้อย่างทันที และสามารถเข้าจัดการถึงสิทธิของประชาชนได้ในขณะเดียวกัน สอดคล้องกับงานศึกษาของสุนิตดา ชูสวัสดิ์(2553)ที่ศึกษาถึงการสร้างความเป็นอื่นต่อชาวกาที่เกิดจากนโยบายการพัฒนาของรัฐไทยเพื่อผนวกให้ชาวกาเข้าสู่การพัฒนากระแสหลัก และส่งผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวกาเปลี่ยนแปลงไป

มาตรการดูแลความสงบเรียบร้อยด้วยการจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลให้วิถีในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการเดินทางใช้รถใช้ถนนที่ต้องมีการวางแผนเผื่อเวลาล่วงหน้า ต้องแสดงตัวตนและเอกสาร พร้อมกับให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่เมื่อต้องผ่านด่านจุดตรวจทหารในบางครั้ง ทำให้ประชาชนผู้เดินทางรู้สึกว่าคุณได้เป็นอื่นและถูกกดทับสถานะพลเมืองบนถนนที่เคยใช้สัญจรไปมาอย่างสะดวกก่อนที่จะมีด่านจุดตรวจทหารมากำกับ และตัวเจ้าหน้าที่ที่ประจำอยู่ที่ด่านจุดตรวจก็รู้สึกว่าตนเองได้กลายเป็นอื่นเช่นกัน เพราะต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่ตนไม่คุ้นเคย จึงต้องมีการปรับตัวเข้าหาสิ่งแวดล้อมใหม่ด้วย

ผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบ ยังส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับบริเวณด่านจุดตรวจทหารรู้สึกว่าตนได้ถูกมองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ต้องประพฤติตัวอยู่ในกรอบ สอดคล้องกับการสร้างความเป็นอื่นโดยเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เป็น "panopticon" ที่ Foucault (1995) อธิบายถึงอาคารที่สร้างเป็นรูปวงกลม จัดวางห้องขังสำหรับคนป่วย คนบ้า อาชญากร เรียงรายในวงกลมเหมือนรังผึ้ง แต่ละห้องมีลูกกรงที่หันหน้าเข้าหาหอตรวจการณ์ ซึ่งตั้งอยู่ตรงกลางอาคารเพื่อให้ผู้ตรวจการณ์บนหอสามารถจับตาและสอดส่องพฤติกรรมของคนในห้องได้ โดยที่คนในห้องไม่สามารถล่วงรู้ว่าจะถูกมองเมื่อไรหรือไม่

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษา พบว่า การจัดตั้งด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างความเป็นอื่นผ่านการประกอบสร้างด้วยนโยบายของรัฐที่ต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาตรวจดูแลประชาชนได้อย่างทันที แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถเข้าจัดการถึงสิทธิของประชาชนได้เช่นกัน ซึ่งทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งด่านจุดตรวจควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจต่อคนใช้ถนน และปฏิบัติต่อทุกคนที่ผ่านไปผ่านมาอย่างเท่าเทียมกัน

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในมิติต่างๆระหว่างฐานที่มั่นทหารกับชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เห็นทางเลือกอื่นๆในการขับเคลื่อนสู่แนวทางสันติวิธีที่เห็นผลได้จริง

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจทหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้กับพื้นที่ชายแดนภูมิภาคอื่น เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการดำรงอยู่ของแต่ละภูมิภาคว่ามีปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ไกรฤทธิ จันทรเข้มซ้อย. (2552). *แนวคิดและนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ. (2547). *หญิงชรา ความยากจน คนชายขอบ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ. (2549). รายงานการวิจัย เรื่อง *ทัศนคติของประชาชนต่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2546, ม.ค.-เม.ย.). *ชนพวกอื่นในแดนตน*. *ฟ้าเดียวกัน* 1 (1), 90-94.

ธีระ กรใหม่. (2553). *การจัดการเชิงกลยุทธ์ของทหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

สรุท ชวนะ. (2550). *ทหารกับการแก้ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สุนิตดา ชูสวัสดิ์. (2553). *ชาไก : การสร้างความเป็นอื่นในบริบทการพัฒนาของรัฐไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปัตตานี.

สุริชัย หวันแก้ว. (2546). *กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สุริชัย หวันแก้ว. (บรรณาธิการ, 2550). *ยุติไฟใต้*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Foucault, M. (1995). *Discipline and punish : The birth of the Prison*. Translated by Alan sheridun. New York : Vintage /books.

บุคลากรกรม

จสอ.วาสนา (2556, 24 พฤษภาคม) สัมภาษณ์ที่ด่านจุดตรวจทหารแห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ต่วน (2555, 3 ธันวาคม) สัมภาษณ์ที่โรงเรียนอลาวิยะห์ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ทรงยุทธ (2555, 7 ธันวาคม) สัมภาษณ์ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ฟุรกอน (2556, 3 กุมภาพันธ์) สัมภาษณ์ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

มีตะห์ (2555, 3 ธันวาคม) สัมภาษณ์ที่บ้านตาดานะปูเต๊ะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ยูวารียะห์ (2556, 7 มีนาคม) สัมภาษณ์ที่อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา

ลูตฟี (2555, 13 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์ที่บ้านรานอ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

สอ.สุรเดช (2556, 24 พฤษภาคม) สัมภาษณ์ที่ด่านจุดตรวจทหารแห่งหนึ่งบนถนนเส้น 4106 อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

อดีตกำนันอับดุลเลาะห์ (2556, 14 พฤษภาคม) สัมภาษณ์ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

อัสมีง (2555, 5 ธันวาคม) สัมภาษณ์ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายซารีฟ ตาห์
รหัสประจำตัวนักศึกษา 5511121061

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2553
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนามนุษย์และสังคม)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2556

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

พฤศจิกายน 2553 - ธันวาคม 2554 : ช่างตัดต่อรายการโทรทัศน์ บริษัท อานามอร์ฟิค จำกัด
มกราคม 2555 - กุมภาพันธ์ 2555 : ผู้ช่วยช่างตัดต่อรายการโทรทัศน์ บริษัท ทีวีบุรพา จำกัด

ที่อยู่

20 หมู่ 5 ต.ตาเนาะปูเต๊ะ อ.บันนังสตา จ.ยะลา 95130
โทร 086 960 1623
e-mail : reefer_kung@hotmail.com

การตีพิมพ์และการเผยแพร่ผลงาน

ซารีฟ ตาห์ และเก็ตถวา บุญปรากร. (2556). การเปลี่ยนพื้นที่ถนนสู่พื้นที่ด้านจุดตรวจใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน *เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติ เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตวิทยาลัย ครั้งที่ 5 วันที่ 29 สิงหาคม 2556 ณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ซารีฟ ตาห์ และเก็ตถวา บุญปรากร. (2556). ปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นของด่านจุดตรวจฯ ต่อการเดินทางของประชาชนภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ ใน *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*